

The background of the entire page is a blue-tinted photograph of three children. At the top, a young boy with dark hair is smiling broadly, with a girl of African descent behind him, also smiling. To the right, a young boy with light hair is looking directly at the camera with a neutral expression. At the bottom, the same three children are shown in a similar pose, but the boy on the left is looking down and smiling, the girl in the middle is looking to the side and smiling, and the boy on the right is looking forward and smiling.

MARIELLE BALLEUX

WERKEN AAN WELBEVINDEN

*Evaluëren door
observeren*

NIZW Jeugd

WERKEN AAN WELBEVINDEN

MARIELLE BALLEUX

WERKEN AAN WELBEVINDEN

Evalueren door observeren

NIZW Jeugd

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport / VWS, directie Jeugdbeleid / DJB.

Eerste druk, februari 2001 (ISBN 90 5050 876 6)

Tweede, licht gewijzigde druk, april 2002 (ISBN 90 5050 876 6)

Derde, licht gewijzigde druk, juli 2005

Werken aan welbevinden
Evalueren door observeren
Marielle Balledux

ISBN 90 8560 025 1

NUR 847

© 2005 NIZW Jeugd, Utrecht / MO-groep *Klein Kapitaal* / Uitgeverij SWP, Amsterdam
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot Uitgeverij SWP (Postbus 257, 1000 AG Amsterdam) te wenden.

INHOUD

Voorwoord bij de derde druk 7

Deel I Achtergrondinformatie 11

1. Inleiding 13

- 1.1 Voorgeschiedenis 13
- 1.2 Onderdelen van het instrument 14
- 1.3 Leeswijzer 15

2. Waarom het instrument gebruiken? 17

- Inleiding 17
- 2.1 Kwaliteitsbeleid 18
- 2.2 Certificeren 18
- 2.3 Besprekingen 19
- 2.4 Pedagogisch beleidsplan 19

3. Theoretische achtergrond 21

- Inleiding 21
- 3.1 Kenmerken van welbevinden 21
- 3.2 Welbevinden en de omgeving 25
- 3.3 Welbevinden in de groep 25
- Tot slot 26

4. Verbeteren van de kwaliteit 27

- Inleiding 27
- 4.1 Basisbehoeften van kinderen 28
- 4.2 Welbevinden en concrete verbeteringen 31
- 4.3 Stappen van het verbeterproces voor leidsters 32
- 4.4 Vragen als leidraad voor het verslag 34
- 4.5 Voorbeelden 35
- 4.6 Taken van leidinggevenden 37
- 4.7 Verbeteringen vastleggen 41
- Tot slot 41

5. Introductie 43

- Inleiding 43
- 5.1 Voorbereiding door de leidinggevende 43
- 5.2 Waarom gaan de leidsters het welbevinden van kinderen observeren? 45
- 5.3 Welbevinden, wat is dat? 46
- 5.4 Eigen normen en waarden 47
- 5.5 Over observeren 48
- 5.6 Uitleg van de observatielijsten 49

5.7	Scoren	50
5.8	Tijdsinvestering	51
5.9	Wat gebeurt er met de resultaten?	51
	Tot slot	53
6.	Gastouderopvang	55
	Inleiding	55
6.1	Drempels en struikelblokken	56
6.2	Tips en mogelijkheden om het instrument te gebruiken voor de gastouderopvang	57
	Tot slot	60
7.	De evaluatie	61
	Inleiding	61
7.1	De eerste versie van het instrument	61
7.2	Doel van de evaluatie	62
7.3	Wat hebben we gedaan?	63
7.4	Resultaten van de eerste inventarisatie: wat vond men van de eerste versie?	63
7.5	De pilots	65
7.6	Resultaten van de pilots	65
7.7	Aanpassingen	67
	Tot slot	69
Deel II Het instrument <i>Werken aan welbevinden</i> 71		
8.	Gebruiksmogelijkheden van het instrument <i>Werken aan welbevinden</i>	73
	Inleiding	73
8.1	Welke observatie- en vragenlijsten zijn er?	73
8.2	Gebruiksmogelijkheden van de observatielijsten	75
8.3	De resultaten bespreken met de ouders	78
	Tot slot	79
De observatie- en vragenlijsten 81		
	Observatielijst Groepsfunctioneren	83
	Observatielijst Welbevinden Algemeen (WA)	101
	Observatielijst Welbevinden in Situaties (WiS)	117
	Vragenlijst voor leidsters	139
	Vragenlijst voor kinderen 8 +	143
	Vragenlijst voor ouders	149
	Overzichtslijsten	155
Bijlagen 165		
	Bijlage 1 Checklist Werken aan welbevinden	165
	Bijlage 2 Geraadpleegde literatuur en websites	172

VOORWOORD BIJ DE DERDE DRUK

Welbevinden? Kunnen jullie daar geen andere term voor verzinnen? Die vraag werd ons regelmatig gesteld toen we een jaar of vier geleden dit begrip introduceerden als een van de graadmeters voor kwaliteit in de kinderopvang. Men vond de term ouderwets en weinig tot de verbeelding spreken.

Nu niet meer: in kindercentra is men eraan gewend geraakt het werk te beoordelen in termen van het effect ervan op het welbevinden van de kinderen. ‘Voelen de kinderen zich bij ons in de groep prettig en op hun gemak?’ ‘Hoe kunnen we daaraan bijdragen?’ Het zijn vragen die leidsters zichzelf regelmatig stellen.

Wij hebben een instrument gemaakt waarmee leidsters deze vragen kunnen beantwoorden. Ze observeren de kinderen een voor een, ze observeren hun groep als geheel, ze vragen de ouders om hun oordeel en met deze gegevens gaan ze aan de slag: ze analyseren samen hoe de kinderen zich voelen en bedenken welke verbeteringen ze kunnen invoeren.

Dit boek bestaat voor het grootste deel uit het instrument zelf: observatielijsten, vragenlijsten, scoreformulieren en hulpmiddelen bij het maken van een verslag en het bedenken van verbeteringen. Daarnaast vindt de lezer op wetenschappelijke inzichten gebaseerde informatie over het belang van welbevinden, de wijze waarop welbevinden totstandkomt en de manieren waarop de omgeving aan het welbevinden van kinderen kan bijdragen.

Is welbevinden het uiteindelijke doel waarnaar wij in de kinderopvang streven? Nee. De kinderopvang is immers niet tevreden als alle kinderen zich prettig voelen doordat we ze met chips op de bank voor de televisie zetten! We streven meer na dan welbevinden alleen: ruimte geven voor en stimulering van ontwikkeling en ontplooiing op alle terreinen is de belangrijkste doelstelling van het werk in de kinderopvang. Welbevinden is wel de basale voorwaarde voor een optimale ontwikkeling. Zonder welbevinden geen ontwikkeling! Dit geldt voor kinderen, maar natuurlijk evenzeer voor volwassenen. Alleen spreken we bij volwassenen niet meer van ontwikkeling maar van optimaal functioneren.

Het instrument *Werken aan welbevinden* wordt gebruikt door de leidsters, maar dit boek is geschreven voor het management van de kinderopvang. Leidinggevend vinden in deze publicatie het noodzakelijke materiaal om hun leidsters te motiveren en bij te staan in het gebruik van het instrument en het verwerken van de resultaten. Dit geldt voor kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang. In de publicatie is een apart hoofdstuk ingeruimd voor het management van gastouderbureaus. Zij zullen extra werk moeten verrichten om het instrument bruikbaar te maken voor hun gastouders. Het instrument is voor hen wel bruikbaar, maar niet zonder nadere bewerking toe te passen, omdat veel van de beschreven situaties voor de

kinderen uitgaan van een groepssituatie. Een op maat gemaakte versie is op dit moment helaas niet beschikbaar.

De kinderopvang beschikt sinds 1998 over een eigen certificeringssysteem, waarbij de kwaliteit van kindercentra en gastouderbureaus door een onafhankelijke certificerende organisatie op basis van vastgestelde normen getoetst wordt. Door gebruik van het instrument *Werken aan welbevinden* kan worden voldaan aan enkele normen om in aanmerking te komen voor dit certificaat.

Over het totstandkomen van dit boek

Het evaluatie-instrument *Werken aan welbevinden* is in opdracht van het project *Klein Kapitaal* van de Vereniging van Ondernemingen in de Gepremieerde en Gesubsidieerde Sector (VOG, inmiddels MO-groep) gemaakt en in 1998 als proefversie toegevoegd aan het *Handboek Kwaliteitsstelsel Kinderopvang*. In 1999/2000 hebben wij het instrument verbeterd op basis van een evaluatie bij gebruikers. De definitieve versie van het instrument verschijnt in het voorjaar van 2001 in de aanvullingen van het *Handboek Kwaliteitsstelsel Kinderopvang*.

De theoretische onderbouwing en de eerste versie van het instrument is gemaakt door Josette Hoex en Liesbeth Schreuder. De evaluatie en bijstelling van het instrument is uitgevoerd door Mariëlle Balledux, die tevens deze publicatie heeft geschreven (met bijdragen van Liesbeth Schreuder).

Aan het totstandkomen van dit instrument hebben tal van personen en instellingen voor kinderopvang een bijdrage geleverd. Wij denken in de eerste plaats aan de leiders en gastouders die wij destijds interviewden. Het zijn er te veel om ze hier allemaal bij name te noemen.

Daarnaast is een bijdrage geleverd door leiders en management van de instellingen die het instrument op ons verzoek uittestten: KDV de Papegaai Amersfoort, KDV 't Bikkeltje Wijk bij Duurstede, KDV Harlekijn en KDV Petteflet Gouda, KDV Anansi Utrecht, KDV De Kleine Reus Rotterdam, BSO's Katja, Het Mirakel en De Singel Schiedam, KDV Pinguin Utrecht, KDV Koala Utrecht, KDV Panda Utrecht, KDV Kikker Utrecht, KDV Okki Den Haag, KDV Jonas Utrecht, KDV Nijntje Utrecht en Kindercentrum Kattenbroek Amersfoort. Thea Schäfer van Kinderopvang OOK Apeldoorn, Tineke Linssen van KDV de Tuimelaar Eindhoven, Isolde Verburgt van ZOK, Truus van der Doorn van GOB Zoetermeer en Joke van der Ham van COKL bedanken we voor hun medewerking. Zonder hun ideeën, ervaringen en kritiek was er nu geen instrument.

Behalve beroepskrachten uit de kinderopvang hebben verschillende wetenschappers ons geholpen. Een speciaal woord van dank gaat hierbij uit naar professor Ferre Laevers van de Universiteit van Leuven, wiens gedachtegoed grote invloed heeft gehad op het totstandkomen van dit instrument. Wij hopen ook in de toekomst nog samen te werken rond dit belangrijke onderwerp. Verder danken wij Hans Meij van het NIZW voor zijn bijdrage aan de ontwikkeling van de kenmerken van welbevinden en professor Louis Tavecchio van de Universiteit van Leiden voor zijn positieve meedenken in het algemeen en voor het leveren en begeleiden van drie stagiaires in het bijzonder. Een van deze stagiaires was Mariëlle Linting, die na een gedegen onderzoek belangrijke aanbevelingen voor verbetering heeft gegeven. Ook Judith Janssen en Jessica van den Ing hebben ons geholpen door onderdelen uit te testen.

Last but not least willen we Josette Hoex bedanken voor haar waardevolle en inspirerende bijdragen over kwaliteitszorg in de kinderopvang en gastouderopvang.

De staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft op het zevende congres kinderopvang in 1999 aangegeven dat het een welbegrepen eigen belang van de instellingen is om het welzijn van kinderen voorop te stellen. Het kabinet heeft bovendien in de *Hoofdpijnennota voor de nieuwe Wet Basisvoorziening Kinderopvang* (juni 2000) duidelijk uitgesproken dat in de eerste plaats de pedagogische kwaliteit goed moet zijn. Het kabinet wil daarom in een wetsartikel opnemen dat de opvang dient te worden geboden op een wijze die in het belang is van een goede en gezonde ontwikkeling van het kind. Het welbevinden van kinderen in de kinderopvang wordt daarmee aangemerkt als een belangrijk kwaliteitscriterium.

Wij danken het ministerie van VWS, directie Jeugdbeleid voor de financiële bijdrage om het instrument te verbeteren en voor leidsters een video te vervaardigen over dit onderwerp. Deze video kan in aanvulling op deze publicatie gebruikt worden om in tal van situaties te zien en te leren wat welbevinden bij kinderen nu precies is en hoe daaraan kan worden gewerkt.

Andere producten die aansluiten bij deze uitgave:

- De instructievideo *Welbevinden in beeld. Observeren in kindercentra*.

Van deze video is een versie met Engelse ondertiteling verschenen, *Well-being in focus*. Bij deze video zit een kleine brochure, waarin de kernelementen van het instrument *Werken aan welbevinden* worden uitgelegd. Daarnaast geven we enkele tips hoe men de video kan gebruiken, aangezien het evaluatie-instrument niet in het Engels beschikbaar is.

- Een brochure voor gastouders over welbevinden: *Hoe gaat het met jou? Kijken naar het welbevinden van kinderen*. Gastouders kunnen met deze brochure zelf aan de slag om hun (gast)kinderen te observeren. In hoofdstuk 6 komen we hier uitgebreider op terug.

Bij deze derde druk is de diskette met observatie- en vragenlijsten vervangen door digitale (pdf-) bestanden. Deze kunt u downloaden van de website van de uitgever: www.swpbook.com/530

Liesbeth Schreuder
Projectleider

DEEL I
ACHTERGRONDINFORMATIE

1. INLEIDING

Met het evaluatie-instrument *Werken aan welbevinden* kunnen instellingen voor kinderopvang zicht krijgen en houden op de kern van hun werk: een omgeving bieden waarin kinderen zich prettig voelen, waardoor ze zich goed kunnen ontwikkelen. Het instrument is in 1997 door het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW gemaakt in opdracht van het project *Klein Kapitaal* van de werkgeversorganisatie VOG (gepremieerde en gesubsidieerde sector). Dit vond plaats in het kader van de ontwikkeling van een eigen kwaliteitsstelsel van het werkveld kinderopvang. In dit hoofdstuk vertellen we eerst wat de aanleiding was om dit instrument te ontwikkelen (paragraaf 1.1). Daarna beschrijven we waar het instrument uit bestaat (paragraaf 1.2). Een overzicht van de inhoud van deze publicatie ten slotte is te vinden in de ‘Leeswijzer’ (paragraaf 1.3).

1.1 Voorgeschiedenis

Eind 1989 werd door de toenmalige staatssecretaris van WVC, mevrouw D’Ancona, de Stimuleringsmaatregel Kinderopvang 1990-1995 afgekondigd. Deze maatregel had vergroting van de capaciteit van de kinderopvang in Nederland tot doel, om zo een grotere arbeidsparticipatie van vrouwen op de arbeidsmarkt mogelijk te maken. Na een periode van kwantitatieve groei is de aandacht verlegd naar de kwaliteit van het werk. De staatssecretaris stelde hiertoe de Commissie Kwaliteit Kinderopvang in. In antwoord op de vraag hoe de kwaliteit in de kinderopvang bewaakt kan worden, formuleerde deze commissie de volgende doelstellingen:

- opstellen van normen en richtlijnen voor kwaliteitsverbetering;
- opstellen van een systeem van inspectie en controle hiervoor.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) gaf in 1995 aan de werkgeversorganisatie VOG opdracht deze doelstellingen te realiseren. De VOG startte hiertoe het project *Klein Kapitaal*, gericht op het ontwikkelen van een kwaliteitsbeleid voor de kinderopvang. De doelstellingen van het te ontwikkelen kwaliteitsbeleid waren:

- een basiskwaliteitsniveau regelen in de kinderopvangorganisaties;
- een kwaliteitssysteem invoeren dat voldoet aan landelijke normen;
- de kwaliteit van de kinderopvang zichtbaar, toetsbaar en controleerbaar maken voor gebruikers en afnemers.

Om deze doelen te verwezenlijken, werden in overleg met het werkveld normen opgesteld. Deze normen zijn in eerste instantie beschreven in het *Referentiemodel voor de kwaliteit van kinderopvang* (VOG, 1997b). Met dit *Referentiemodel* als uitgangspunt is de *Handleiding Kwaliteitsstelsel Kinderopvang* verschenen (Van den Berg, 1998). In dit handboek staat beschreven aan welke normen instellingen voor kinderopvang moeten voldoen, en hoe ze dat kunnen doen. In opdracht van de VOG heeft de Stichting Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector (HKZ) een certificatieschema ontwikkeld, gebaseerd op de kwaliteitsnormen, aan de hand waarvan gecontro-

leerd kan worden of instellingen voor kinderopvang aan de gestelde normen voldoen (HKZ, 2002). Het certificeren gebeurt door hiertoe bevoegde, onafhankelijke certificatie-instellingen. Het certificaat is drie jaar geldig. In het vierde jaar vindt er opnieuw een uitgebreide controle plaats. Verder worden er ieder jaar via steekproeven extra controles uitgevoerd bij de gecertificeerde instellingen.

Het behalen van het certificaat gebeurt op vrijwillige basis. Het is niet verplicht. Dit 'kwaliteitscontrolesysteem' bestaat naast de regelgeving door de overheid, zoals die beschreven wordt in de nieuwe Wet kinderopvang.

Het instrument *Werken aan welbevinden* is ontwikkeld om de normen 3.1 (rubriek Evaluatie, thema welbevinden van individuele kinderen) en 4.14.1 en 4.14.2 (rubriek Beleid en Organisatie, thema structurele feedback) van het certificatieschema te toetsen. Uitgangspunt hierbij is, dat het welbevinden van kinderen bij uitstek een graadmeter is van de kwaliteit van de opvang.

1.2 Onderdelen van het instrument

Het instrument bestaat uit drie observatielijsten en een aantal vragenlijsten waarmee leidsters kunnen nagaan of de kinderen in de kinderopvang zich prettig en op hun gemak voelen (Hoex en Schreuder, 1997). Twee van de drie observatielijsten zijn gericht op individuele kinderen. Met de derde observatielijst wordt de groep als geheel geobserveerd. Bij elke observatielijst hoort een vragenlijst voor leidsters. Verder is er een vragenlijst voor ouders en een voor kinderen ouder dan 8 jaar.

Naast de observatie- en vragenlijsten zijn er overzichtelijsten. Hiermee krijgen leidsters en leidinggevenden overzicht over de resultaten van de observaties. Aan de hand daarvan kunnen ze de kwaliteit van de opvang verbeteren.

Het instrument *Werken aan welbevinden* is gericht op de algemene emotionele toestand van kinderen. Het doel van de observaties is niet om problemen op te sporen bij kinderen, maar om op basis van tekenen die erop wijzen dat kinderen zich niet prettig voelen de kwaliteit van het kindercentrum te verbeteren. Daarin onderscheidt het zich van andere observatie-instrumenten die gericht zijn op het opsporen van problemen bij kinderen. In veel kindercentra worden lijsten gebruikt om de ontwikkeling van kinderen te kunnen volgen. Doel hiervan is om tijdig achterstanden of een ongunstige ontwikkeling te signaleren.

Ter onderscheiding van andere observatie-instrumenten voor kinderen, noemen we *Werken aan welbevinden* dan ook liever een evaluatie-instrument, te gebruiken in het kader van kwaliteitszorg.

Als kinderen zich niet prettig voelen, hoeft dat natuurlijk niet alleen te maken te hebben met de situatie op het kindercentrum, maar kan dat ook het gevolg zijn van ziekte of van omstandigheden thuis. Als leidsters het gevoel hebben dat er iets dergelijks aan de hand is, melden ze dat bij de leidinggevende. Zij kunnen samen beoordelen of, en zo ja wat er verder gedaan kan worden. In de tussentijd proberen de leidsters het welbevinden van het kind te verhogen.

Werken aan welbevinden onderscheidt zich van andere kwaliteitszorginstrumenten doordat het gericht is op de uitkomst van kwaliteit leveren. In een kindercentrum van goede kwaliteit zullen de kinderen zich over het algemeen goed en op hun gemak voelen. Dit welbevinden van kinderen kan door middel van verschillende soorten

aanbod totstandkomen. Met *Werken aan welbevinden* wordt niet geobserveerd wat voor soort aanbod dat is. Dit heeft verschillende voordelen:

- Het instrument is niet normerend voor het aanbod. Kindercentra kunnen hun eigen pedagogische visie hanteren, mits de kinderen zich er maar goed bij voelen.
- Het instrument is gericht op de essentie en het doel van het werk. Al het denken over pedagogisch beleid doen we voor het effect op de kinderen. Dat effect kunnen we alleen zien door naar de kinderen te kijken.

Het nadeel van *Werken aan welbevinden* – vergeleken met andere kwaliteitsmetingen – is echter dat het geen rechtstreekse aanknopingspunten voor verbetering van het aanbod geeft. De leidsters en leidinggevenden moeten zelf bedenken wat ze kunnen verbeteren om het welbevinden van de kinderen te verhogen.

Andere kwaliteitszorginstrumenten – zoals bijvoorbeeld de Beoordelingsschaal Pedagogisch Functioneren Kinderdagverblijven uit België – brengen wel de kwaliteit van het aanbod in kaart. Dat wil zeggen dat gekeken wordt of er bijvoorbeeld voldoende interactie is tussen leidster en kind, of er voldoende mogelijkheden zijn voor zelfstandigheid, en of er voldoende speelgoed is. Dit zijn heel nuttige instrumenten als uitgangspunt om het eigen pedagogisch beleid onder de loep te nemen. Maar zonder te kijken naar het effect op de kinderen, weet men niet of men wel met zinvolle veranderingen bezig is. Een combinatie van beide soorten instrumenten is eigenlijk het beste.

De versie van het instrument *Werken aan welbevinden* die in deze publicatie is opgenomen, is een herziening van de versie die in de eerste uitgave van het *Handboek Kwaliteitsstelsel Kinderopvang* zat. De eerste versie was een proefversie. De versie in deze publicatie is de definitieve versie. In hoofdstuk 6 beschrijven we hoe en op grond waarvan we het instrument hebben bijgesteld.

1.3 Leeswijzer

In de overige hoofdstukken van deel I beschrijven we redenen om het instrument te gebruiken (hoofdstuk 2) en de theoretische basis van het instrument (hoofdstuk 3). In hoofdstuk 4 besteden we aandacht aan het werken met de resultaten: hoe kan de kwaliteit van de opvang worden verbeterd met de resultaten van de observaties? Hoofdstuk 5 is gewijd aan de introductie van het instrument in de instelling. We besteden aandacht aan de wijze waarop de leidinggevende het instrument kan introduceren bij het team: in wat voor soort bijeenkomst, hoeveel tijd gaat het kosten, wat moet er aan de orde komen enzovoort. Daarna beschrijven we de onderwerpen die tijdens de introductie aan de orde kunnen komen. In hoofdstuk 6 besteden we aandacht aan de gastouderopvang in relatie tot het instrument. In hoofdstuk 7 beschrijven we de evaluatie van het instrument: wat waren de struikelblokken bij het gebruik van de eerste versie, wat hebben we veranderd en wat vindt men nu van het instrument? Deel I is geschreven voor leidinggevenden en stafmedewerkers. De eerste vijf hoofdstukken zijn verplichte kost voor alle leidinggevenden die met het instrument gaan werken. Hoofdstuk 6 is alleen bedoeld voor gastouderbureaus. Hoofdstuk 7 bevat informatie voor de liefhebbers die willen weten wat er na de evaluatie is veranderd aan de eerste proefversie.

In deel II komt het instrument daadwerkelijk aan de orde. In hoofdstuk 8 beschrijven we kort waar de observatielijsten uit bestaan en wat de gebruiksmogelijkheden van de lijsten zijn: waarom wordt welke lijst gebruikt en welke wordt het eerst gebruikt? In

het tweede gedeelte zijn alle observatie-, vragen- en overzichtslijsten opgenomen. De instelling kan deze lijsten kopiëren voor gebruik.

Het overgrote deel van deze publicatie is geschreven voor leidinggevenden en stafmedewerkers van kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en centra voor buitenschoolse opvang. Ook het management van gastouderbureaus kan deze publicatie gebruiken, hoewel het instrument in zijn geheel niet zonder meer geschikt is voor gastouders. We komen op de gastouderbureaus terug in hoofdstuk 6.

2. WAAROM HET INSTRUMENT GEBRUIKEN?

Inleiding

Ik vond het zo leuk om de kinderen te observeren, en ik dacht van tevoren nog wel dat het moeilijk zou zijn of saai. Het was helemaal niet moeilijk. Ik heb niet echt veel nieuwe dingen gezien, maar het is gewoon leuk om weer eens goed naar je kinderen en je groep te kijken. Ik heb het gevoel dat ik toch weer meer van de kinderen heb gezien dan dat je normaal gesproken ziet. Gewoon, kleine dingetjes, over hoe een kind kan genieten, of wie met wie speelt. Zeker bij rustige kinderen vallen die dingen vaak niet zo op.
(Leidster van een verticale groep)

En weet je wat zo leuk was? Toen we er samen met de leidsters van onze groep over gingen praten. Want je praat natuurlijk altijd wel over de kinderen, maar toch hebben we nu weer over heel andere dingen gepraat dan anders. Het lijkt wel alsof je meer van elkaar te weten bent gekomen, en over de manier waarop ieder in de groep zit. Over Kevin bijvoorbeeld. Als ik er ben drinkt hij altijd heel slecht zijn melk op. Ik heb wel eens aan de ouders gevraagd hoe dat thuis zat. Daar duurde het ook altijd heel lang, zei zijn moeder, en hij moet het toch opdrinken van haar. In het begin, toen Kevin er net was, hebben we het daar wel eens over gehad, maar dat is alweer een tijdje geleden. Nu heeft mijn collega, José, Kevin geobserveerd, en bij 'eten en drinken' had ze een 1 gescoord. Hoe kan dat nou? Het blijkt dat Kevin altijd zijn melk opdrinkt als zij er is. Toen we erover gingen praten, bleek dat zij er nooit wat van zei, en dat hij zijn melk meestal gewoon opdrinkt. En als hij eens een keer geen zin heeft, dan hoeft het niet van haar. Helemaal geen problemen! We hebben dat toen in het volgende 10-minutengesprekje aan zijn ouders verteld, en zij vonden het goed zo. Later vertelde zijn moeder dat ze het thuis nu ook zo deden, en dat hij nu hartstikke goed drinkt.
(Leidster van een peutergroep)

In bovenstaande citaten zijn een aantal redenen te vinden om *Werken aan welbevinden* te gebruiken. De leidsters vinden het leuk om naar 'hun' kinderen te kijken, ze zien soms nieuwe dingen. En in de gesprekken over wat ze gezien hebben, komen er spontaan nieuwe ideeën op over de aanpak van een kind. Maar er zijn nog meer redenen. We noemen:

- het is een hulpmiddel voor het kwaliteitsbeleid;
 - het is een hulpmiddel om aan de norm voor certificatie te voldoen;
 - het verbetert de communicatie met collega's, leidinggevenden en ouders;
 - het is een hulpmiddel bij het maken of verbeteren van het pedagogisch beleidsplan.
- In de volgende paragrafen lichten we dit toe.

2.1 Kwaliteitsbeleid

Natuurlijk wil iedereen in de kinderopvang het beste voor de kinderen. Leidsters en leidinggevendenden zijn iedere dag bezig met het welbevinden van ‘hun’ kinderen. Werkers in de kinderopvang zijn gewend om direct en oplossingsgericht te handelen. Als ze zien dat het niet goed gaat met een kind, of als hun groep ‘niet lekker draait’, zoeken ze in de eerste plaats naar mogelijkheden om hun eigen aanpak voor dat kind of de groep te verbeteren. Soms hebben ze daar ook helemaal geen observatielijst voor nodig. En als het dan weer goed gaat met het kind of de groep, haalt iedereen weer opgelucht adem en gaat men over tot de orde van de dag.

Deze werkwijze draagt het risico in zich dat vergeten wordt om verbeteringen in het beleid aan te brengen die zouden kunnen voorkomen dat kinderen zich niet prettig voelen.

Werken aan welbevinden is een instrument waarmee instellingen het welbevinden van kinderen kunnen evalueren. En het welbevinden is een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit van de opvang.

Met *Werken aan welbevinden* wordt systematisch gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de opvang. Een weloverwogen en systematische aanpak om het welbevinden van kinderen te bewaken en te vergroten houdt in dat er regelmatig en cyclisch aandacht is voor de twee kernvragen van interne kwaliteitszorg:

- Doen we de goede dingen?
Wat is het beleid? Welke punten laten we staan en welke passen we aan?
- Doen we die dingen goed?
Hoe gaan we werken om ons beleid zo uit te voeren dat dit het gewenste effect heeft?

Deze vragen staan aan het begin van iedere cyclus van kwaliteitszorg. De gegevens uit de observatie- en vragenlijsten vormen de basis om deze beide vragen te beantwoorden. In dit proces van evalueren en verbeteren zal niet alleen de aanpak voor individuele kinderen maar juist ook het pedagogisch beleidsplan centraal staan. De daarin beschreven afspraken kunnen worden geëvalueerd en nieuwe afspraken kunnen worden vastgelegd.

In hoofdstuk 4 gaan we hier verder op in.

2.2 Certificeren

Als instellingen het idee hebben dat ze goed op weg zijn met het kwaliteitsbeleid en de kwaliteitszorg in hun instelling, kunnen ze zich laten certificeren. Ze moeten dan onder andere kunnen aantonen dat ze regelmatig op het welbevinden van kinderen letten. In de normen van het certificatieschema staat het als volgt:

- *Norm 3.1 Welbevinden van individuele kinderen*
 - 3.1.1 De medewerkers observeren met een vooraf vastgestelde frequentie het welbevinden van individuele kinderen binnen de opvangvoorziening (zie 4.14).
 - 3.1.2 De opvang wordt zo nodig aangepast op basis van de observatie en de evaluatie.
 - 3.1.3 De ouders kunnen invloed uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van uitkomsten van de observatie.
- BSO: Ouders en schoolkinderen kunnen invloed uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van uitkomsten van de observatie. (HKZ, 2002, p. 44)

Toelichting op de wijze van beoordeling:

Met betrekking tot het thema ‘Welbevinden van kinderen’ wordt getoetst of er een werkinstructie en een checklist is die erin voorziet dat met een vooraf vastgestelde frequentie het welbevinden van individuele kinderen wordt geobserveerd. Nagegaan kan worden of en hoe de ouders invloed kunnen uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van de uitkomsten van de observatie en aan de hand waarvan de opvang zo nodig wordt aangepast. (idem, p. 45)

– *Norm 4.12 Structurele feedback*

4.14.1 *De organisatie draagt er zorg voor dat geregeld en gericht onderzoek, door middel van observaties, plaatsvindt naar het welbevinden van de kinderen binnen de opvangvoorziening (zie 3.1).*

4.14.2 De resultaten worden gebruikt voor bijstelling en/of verbetering van bestaand beleid. (idem, p. 58)

Toelichting op de wijze van beoordeling:

Voor het thema ‘Structurele feedback’ geldt dat moet worden nagegaan hoe de uitkomsten van de raadplegingen en overleg met externen teruggekoppeld worden naar het primaire proces (verbetercyclus), naar activiteiten op het gebied van onderzoek en ontwikkeling (bijstellen beleid) en naar het kwaliteitssysteem. Concreet kunnen de verslagen (geanonimiseerd) worden ingezien en kan worden nagegaan welke afspraken zijn gemaakt en wie verantwoordelijk is voor de uitvoering hiervan. Nagegaan kan worden of er een methodiek is voor de observatie van het welbevinden van kinderen en of de uitkomsten van observaties (rubriek 3) indien nodig leiden tot aanpassingen van het pedagogisch beleid, werkinstructies etc. (idem, p. 59)

2.3 Besprekingen

Het blijkt dat het observeren van de kinderen en de groep veel stof tot praten geeft tijdens besprekingen met collega’s en leidinggevenden, maar ook met ouders.

Leidsters geven aan dat ze niet veel nieuwe dingen zien, maar dat het beeld van het kind wordt versterkt, bevestigd, verduidelijkt. Of, zoals een leidster zei: ‘Het geeft woorden aan wat je eigenlijk misschien al wel wist.’

Kortom, het stelt de leidsters beter in staat om te praten over het kind, over hoe het met het kind gaat. Dat is prettig in het gesprek met collega’s én leidinggevenden. Ook in het gesprek met de ouders voelen de leidsters zich zeker. Ze kunnen na de observaties veel vertellen aan de ouders: details over wat het kind die dag heeft gedaan, hoe het zich voelde. Het levert een completer beeld op.

Daarnaast blijkt dat leidsters ook meer met elkaar gaan praten over hoe zij werken, wat ze doen, en waarom ze het zo doen. Al bij het introduceren van het instrument bij het team, komen er veel gesprekken op gang, over wat welbevinden eigenlijk is, over eigen normen en waarden, over het belang van observeren in het algemeen en van welbevinden in het bijzonder, over hoe dingen kunnen worden verbeterd en over wat men wil bereiken: waar staan we met z’n allen voor?

2.4 Pedagogisch beleidsplan

Ten slotte kan met *Werken aan welbevinden* het pedagogisch beleidsplan worden bijgesteld, maar ook gemaakt. De resultaten van de observaties, tezamen met de gesprekken die leidsters onderling en met hun leidinggevenden hierover voeren en de oplossingen en verbeteringen die zij formuleren, leveren de bouwstenen voor het pedagogisch beleidsplan. In hoofdstuk 4 gaan we hier verder op in.

3. THEORETISCHE ACHTERGROND

Inleiding

Het theoretisch kader van het instrument is ontwikkeld vanuit drie invalshoeken: interviews in de praktijk, literatuuronderzoek en gesprekken met wetenschappers. Eerst is aan 21 leidsters en gastouders gevraagd waarop zij letten om te weten te komen of het goed gaat met de kinderen. De kenmerken die zij noemden, zijn geordend. Met dit materiaal in het achterhoofd zijn vervolgens literatuur en bestaande observatielijsten bestudeerd. Vooral het werk van professor Laevers (Universiteit Leuven) en de theorie van Maslow zijn belangrijke inspiratiebronnen geweest. Daarna zijn enkele wetenschappers (ontwikkelingspsychologen) en de toenmalige projectadviesgroep geconsulteerd. Op basis van al dit materiaal is besloten om observatielijsten te maken met positieve en negatieve beschrijvingen van welbevinden. De formulering van deze beschrijvingen is zo veel mogelijk gebaseerd op de uitspraken van leidsters en gastouders.

Tijdens de evaluatie bleek dat er geen aanleiding was om het theoretisch kader van het instrument te veranderen. Zowel leidsters als leidinggevend en stafmedewerkers waren van mening dat het instrument een goed beeld geeft van het welbevinden van kinderen

In paragraaf 3.1 komen de kenmerken van welbevinden aan de orde. Daarna beschrijven we in 3.2 het belang van de omgeving bij het welbevinden van de kinderen. En in de laatste paragraaf (3.3) besteden we aandacht aan het belang van de groep voor het welbevinden van de kinderen.

3.1 Kenmerken van welbevinden

Welbevinden kun je omschrijven als een algemene positieve toestand waarin een kind (of volwassene) verkeert. Alledaagse uitdrukkingen als 'lekker in je vel zitten', 'het naar je zin hebben' of 'je prettig en op je gemak voelen' benaderen het begrip eigenlijk nog het beste. Hieronder geven we een aantal voorbeelden van welbevinden. Ze komen uit de interviews met leidsters en gastouders.

Met David (9 maanden) gaat het goed: hij keutelt gezellig rond, gaat op andere kinderen en op spelletjes af. Of hij gaat dicht bij een ander kind op de grond liggen, een kusje geven. Met andere woorden: hij heeft goed contact met andere kinderen. Hij schrikt ook niet echt als een vreemde zich met hem bemoeit. Hij huilt alleen als er iets is, als hij een vieze broek heeft, of pijn, of als hij schrikt.

Machteld (18 maanden) kwam hier toen ze net een jaar was. Ze heeft veel gehuild en we hebben van alles geprobeerd. We hebben veel met haar op de arm gelopen en gezeten of probeerden haar met haar speen stil te krijgen, maar het hielp niet. Ze was rusteloos, speelde niet. Nu heeft ze de situatie wel geaccepteerd, maar je voelt dat ze er niet van geniet.

Cynthia (2 jaar) is zo afwezig en zweverig. Ze is helemaal niet geïnteresseerd in de groepsactiviteit. Ze eet en drinkt slecht en is lusteloos.

Sander (ruim 3 jaar) voelt zich soms niet goed. Hij is dan onvriendelijk en knorrig en schreeuwt veel, waardoor hij erg overheerst. Of hij gaat tijdens het eten met zijn duim in zijn mond zitten en eet zijn boterham heel langzaam op. Maar soms voelt hij zich wel prettig: dan zie je dat hij zijn eigen gang gaat, zelf uitzoekt wat hij gaat spelen en zelf op speelkameraadjes afstapt. Hij helpt andere kinderen dan ook.

Vera (7 jaar) is vrolijk, ze komt meestal al vrolijk binnen. Dan komt ze naar je toe, gezellig kletsen en dingetjes vertellen. En als ik even niet geweest ben, omdat ik ziek was of op vakantie, dan vliegt ze me in de armen: oh, gezellig, je bent er weer!

Steven (8 jaar) is een moeilijk jongetje dat veel onrust zaait in de groep. Hij zit voor het eerst op de opvang, en vindt het volgens mij erg moeilijk om zich aan te passen aan de regels en de groep. Hij verzet zich voortdurend tegen van alles, wil alleen maar doen waar hij zelf zin in heeft en wil eigenlijk nooit meedoen aan groepsactiviteiten. En hij geeft ook snel een grote mond.

Mike (10 jaar) is hier nog niet zo lang. Volgens mij vindt hij het niet echt fijn hier. Hij vindt niets leuk, alles is stom. En als er bij het spelen even iets misgaat, gaat hij gelijk huilen en schiet hij in het negatieve. Hij zegt ook dat hij het niet leuk vindt. Hij heeft overal wel kritiek op.

In de voorbeelden zien we steeds twee aspecten terugkeren. De leidsters en gastouders noemen enerzijds concrete gedragskenmerken waaruit ze welbevinden afleiden, of waaruit ze juist afleiden dat het kind zich niet prettig voelt, en anderzijds noemen ze het gevoel dat het kind uitstraalt. Concreet gedrag is bijvoorbeeld: 'eet en drinkt slecht'. Een beschrijving van het gevoel of de toestand van het kind is bijvoorbeeld: 'is vrolijk' of 'is afwezig en zweverig'. Beide aspecten zijn belangrijk en worden dan ook beide gebruikt in de observatielijsten om weer te geven of kinderen zich prettig voelen of niet.

Er is een aantal algemene kenmerken te noemen van welbevinden. Een kind dat zich prettig en op zijn gemak voelt is open, nieuwsgierig, levenslustig, tevreden, ontspannen, vol zelfvertrouwen en evenwichtig. Een kind dat het niet naar zijn zin heeft, kan de volgende kenmerken vertonen: gesloten, afwerend, lusteloos, ontevreden, gespannen, onzeker en onevenwichtig.

In het hiernavolgende kader beschrijven we de kenmerken uitgebreid.

 KENMERKEN VAN WELBEVINDEN

Open - gesloten

Het kind staat open voor en heeft plezier in de wereld om hem heen. Het neemt de gebeurtenissen met belangstelling in zich op, zonder dat dit betekent dat het steeds afgeleid wordt. Dit in tegenstelling tot kinderen die zichzelf afschermen van hun omgeving. Ze zijn vooral bezig met het ontwijken van gebeurtenissen. Bij deze kinderen is het moeilijk te ontdekken wat er in hen omgaat.

Nieuwsgierig - afwerend

Een nieuwsgierig kind heeft een actieve gerichtheid op de omgeving. Nieuwsgierige kinderen zijn uit op nieuwe ervaringen, kennis en vaardigheden. De wereld is voor hen één grote uitdaging. Dit in tegenstelling tot kinderen die nauwelijks oog hebben voor nieuwe dingen, of deze zelfs heel bewust uit de weg gaan.

Levenslustig - lusteloos

Een levenslustig kind straalt uit dat het er 'zin in heeft' en geniet zichtbaar van de dingen die er gebeuren en die het zelf doet. Dit in tegenstelling tot kinderen die vrijwel nergens warm voor lopen, nergens echt van genieten of moeilijk enthousiast te maken zijn. Zij hebben eerder een vlakke of zelfs sombere uitstraling. Ze wekken de indruk geen energie te kunnen opbrengen.

Tevreden - ontevreden

Een tevreden kind accepteert zichzelf en zijn omgeving. Het kind vertoont weinig tekenen van frustratie, boosheid of weersin. Natuurlijk laat ook een tevreden kind af en toe merken dat hij het ergens niet mee eens is. Ontevreden kinderen tonen hun frustratie door tegendraadsheid, onredelijke en overdreven boosheid en dwingend gedrag. Ook passiviteit en met een overdreven gelatenheid alles over zich heen laten komen, kunnen tekenen zijn van frustratie.

Ontspannen - gespannen

Een ontspannen kind straalt rust uit. Het heeft zijn aandacht bij zijn omgeving en reageert zonder schrik op gebeurtenissen. Het laat zich goed kalmeren of troosten. Dit betekent niet dat het kind niet heel ingespannen bezig kan zijn, integendeel. Juist de kinderen die gespannen zijn, komen hier vaak niet aan toe, omdat ze hiervoor de rust niet kunnen opbrengen. Deze kinderen zijn rusteloos, snel in paniek, voelen zich opgejaagd en zijn steeds met hun aandacht ergens anders.

Met zelfvertrouwen - onzeker

Kinderen met zelfvertrouwen ondernemen dingen met het rotsvaste vertrouwen dat het allemaal wel zal lukken. Ze wekken de indruk zeker te zijn van hun zaak en laten zich niet snel uit het veld slaan. Kinderen met weinig zelfvertrouwen zijn afwachtend, soms zelfs angstig, nemen geen risico's en hebben steeds een duwtje van buitenaf nodig om tot iets (nieuws) te komen.

Evenwichtig - onevenwichtig

Een evenwichtig kind reageert op situaties met voor de buitenwereld begrijpelijke emoties. De emoties (zoals vreugde, affectie, verdriet, boosheid) zijn niet overdreven of extreem ingehouden en goed afgestemd op de situatie. Dit in tegenstelling tot kinderen die vrijwel geen emoties laten zien of zich juist volledig laten meeslepen door hun emoties.

Door rustig te kijken en zich in te leven in een kind, krijgen leidsters uit zijn gedrag al snel aanwijzingen over deze kenmerken.

De kenmerken gelden voor kinderen van alle leeftijden, voor kinderen van verschillende achtergronden en voor kinderen met verschillende karakters. Kinderen kunnen deze kenmerken echter wel verschillend uiten (zich verschillend gedragen).

Dit is afhankelijk van:

- hun leeftijd;
- de manier waarop ze zijn opgevoed;
- hun karakter of temperament.

We geven een aantal voorbeelden.

Leeftijd

1. Het is voor een peuter van 2 jaar heel gewoon om een tijd lang alles zelf – zonder hulp van anderen – te willen doen. Het afweren van hulp van de leidster is dan dus niet per se een teken dat het kind zich niet prettig voelt. Bij een jonger kind of een basisschoolkind zal het niet-accepteren van hulp van de leidster daar veel eerder op duiden.

2. Als een jong kind schrikachtig of gespannen reageert op knuffelen door de leidster moet dat eerder worden gezien als teken dat het zich niet prettig voelt dan wanneer een basisschoolkind zo reageert. Een basisschoolkind heeft namelijk al duidelijke voorkeuren en keuzes ontwikkeld. Een schrikreactie van een ouder kind op lichamelijk contact met de leidster kan echter weer wel een teken zijn dat het zich niet prettig voelt.

Het blijkt dat een leidster door haar ervaring met kinderen meestal goed in staat is om de algemeen beschreven kenmerken te ‘vertalen’ naar gedrag dan hoort bij de leeftijd van het kind.

Opvoedingsstijl

Een voorbeeld aan de hand van het kenmerk ‘nieuwsgierigheid’: in veel gezinnen wordt een jong kind gestimuleerd om zelfstandig dingen te ontdekken. Soms, bijvoorbeeld in andere culturen, wordt dit gedrag bij jonge kinderen veel minder aangemoedigd. Het kan dus zijn dat het ene kind veel minder initiatief toont dan het andere, zonder dat dit gedrag erop hoeft te duiden het kind zich minder prettig voelt. Van belang is dan om op andere tekenen van nieuwsgierigheid te letten, zoals geïnteresseerd kijken en belangstelling hebben voor nieuwe gebeurtenissen.

Leidsters die het kind en de ouders enigszins kennen, weten dit verschil in reactie meestal wel in te schatten.

Temperament

Er zijn rustige (introverte) en uitbundige (extraverte) kinderen. Uitbundige kinderen zijn luidruchtiger en beweeglijker in hun uitingen dan rustige kinderen. Rustige peuters zullen bijvoorbeeld stil zitten te genieten op een verjaardagsfeestje in de groep, terwijl de uitbundige kinderen opspringen en luidkeels meedoen met een verjaardagslied. Ook manieren waarop kinderen uiten dat zij zich niet prettig voelen verschillen tussen rustige en uitbundige kinderen. Rustige kinderen zullen zich meer in zichzelf terugtrekken of zich passief of gelaten gedragen, terwijl uitbundige kinderen meer boos, driftig of verdrietig zijn.

Voor leidsters is het bij uitbundige kinderen vaak makkelijk te herkennen of zij zich prettig voelen of niet. Maar door goed te kijken en zich in te leven is ook bij het rustige kind goed te onderscheiden of het zich prettig voelt of niet.

3.2 Welbevinden en de omgeving

Ongetwijfeld bepaalt bij ieder kind het gezin waarin hij opgroeit in de belangrijkste mate of hij zich prettig voelt of niet. De school is een tweede belangrijke factor die het welbevinden van (oudere) kinderen beïnvloedt. Maar ook het kindercentrum is een omgeving waarin het kind regelmatig verblijft, en kan dus een belangrijke bijdrage leveren aan zijn welbevinden.

In het kindercentrum als omgeving zijn drie terreinen te onderscheiden:

– *De omgeving in het algemeen*

Een veilige, afwisselende en uitdagende omgeving is een essentiële voorwaarde om welbevinden bij kinderen te creëren. Een kind moet zich prettig voelen bij zijn verschillende bezigheden door de dag heen: als hij bijvoorbeeld aan het spelen of eten is en als hij slapen gaat. Een kindercentrum kan de omgeving zo vormgeven dat het welbevinden van het kind bevordert wordt. Omgeving is daarbij een ruim begrip: het gaat niet alleen om de inrichting en het speelgoed, maar ook om de dagindeling, de groepsregels en de keuze van de activiteiten. Om te beoordelen of er sprake is van welbevinden in de omgeving, stelt de leidster zichzelf de vraag: ‘Voelt het kind zich prettig en op zijn gemak in de omgeving die wij hem bieden?’

– *De leidster*

Een vertrouwensrelatie met de volwassene is van groot belang voor het ontwikkelen van welbevinden. Om de mate van welbevinden van het kind te beoordelen, kan de leidster zichzelf de vraag stellen: ‘Voelt het kind zich prettig en op zijn gemak met mij?’ En dan is de volgende vraag: ‘Hoe voel ik me in de relatie met dit kind?’

– *De andere kinderen*

Goede contacten met andere kinderen leveren ook een grote bijdrage aan het welbevinden van het kind. Als een kind ouder wordt, gaan de contacten met andere kinderen hierin een steeds belangrijker rol spelen. Om de mate van welbevinden van het kind op dit terrein te beoordelen, kan de leidster zichzelf de vraag stellen: ‘Voelt dit kind zich prettig en op zijn gemak in de relatie met de andere kinderen in de groep?’

3.3 Welbevinden in de groep

Een groep is meer dan de optelsom van individuele kinderen (zie ook Reijntjes, 2000). Een goed functionerende groep draagt bij aan het welbevinden van de individuele kinderen, maar ook aan het werkplezier van de leidster. Meestal voelt zij aan zichzelf of het wel of niet goed gaat in de groep. In een groep die niet lekker draait, lijkt het wel alsof zij overal tegelijk bezig is: conflicten oplossen, kinderen op hun gemak stellen, regels stellen, ingrijpen om ongelukken te voorkomen. Kortom, ze voelt zich net een politieagent, ze heeft het steeds druk met individuele kinderen en ze moet vaak haar uiterste best doen om de hele groep mee te laten doen met de activiteiten die ze wilde doen. In een groep die lekker draait, voelt ze zich veel rustiger, zijn de meeste kinderen prettig bezig en kan ze veel beter overzicht houden over en invloed hebben op de groep als geheel.

Hieronder staan twee citaten van leidsters die dit goed illustreren.

Een groep die goed draait, dat voel je gelijk: er is een ontspannen en rustige sfeer. Ze kunnen ook best uitgelaten zijn, aan het dansen en springen zijn, maar dat is heel anders dan rumoerigheid waarbij ze alleen willen gillen en gooien. Gillen van plezier is ook in de hand te houden als leidster, je kunt ermee spelen, gaan meedoen en het ook weer laten ophouden. Rumoerigheid van onvrede is niet zo maar te stoppen.

(Leidster verticale groep 0 tot 4 jaar in een kinderdagverblijf)

Het is vaak een wisselwerking tussen de groep en de leidster: als je zelf enthousiast bent als leidster, dan zijn de kinderen het ook. Je moet iedereen erbij betrekken. Bijvoorbeeld als de grotere kinderen mee willen doen met een puzzeltocht voor de kleintjes, dan houden we ze niet tegen, maar we geven ze een leidersrol en zeggen dat ze de kleintjes moeten helpen.

(Leidster groep 4 tot 12 jaar in de buitenschoolse opvang)

Om het groepsfunctioneren te beoordelen stelt de leidster zichzelf de vraag: 'Functioneert de groep zodanig dat de kinderen zich er prettig en op hun gemak kunnen voelen?' En dan is de volgende vraag: 'Hoe voel ik mij in deze groep?'

Tot slot

De hierboven genoemde vragen vormen het gesprekskader om met collega's, leidinggevend en ouders over het welbevinden van het kind te praten. Daarom geven we ze nog eens apart weer.

Vragen die leidsters zichzelf stellen om de bijdrage van het kindercentrum aan welbevinden te beoordelen:

1. Hoe voelt het kind zich in de omgeving die wij hem bieden?
2. Hoe voelt het kind zich in relatie tot mij?
3. Hoe voel ik me in relatie tot dit kind?
4. Hoe voelt dit kind zich in relatie tot de andere kinderen?
5. Bevordert de groep als geheel het welbevinden van de kinderen?
6. Hoe voel ik me in deze groep?

Deze vragen hebben de leidraad gevormd voor de observatie- en vragenlijsten.

Om een goed beeld te krijgen van het welbevinden van de kinderen, is het dus van belang om zowel naar de kinderen zelf te kijken, op de verschillen terreinen, als naar het functioneren van de groep. Daarmee wordt het meest complete beeld verkregen. In deel II (hoofdstuk 8) gaan we daar verder op in: we beschrijven daar welke lijsten wanneer kunnen worden gebruikt voor welk doel.

4. VERBETEREN VAN DE KWALITEIT

Inleiding

Het verbeteren van de kwaliteit van de opvang aan de hand van de observatieresultaten is een gezamenlijk proces van alle betrokkenen in het kindercentrum. De leidinggevende is verantwoordelijk voor dit proces. Zij stuurt aan, instrueert, ondersteunt, en niet te vergeten: motiveert. De leidsters hebben een belangrijke taak in het bedenken van veranderingen en verbeteringen en het in praktijk brengen hiervan. En na verloop van tijd moeten de leidsters evalueren of hun voorstellen ook het gewenste resultaat hebben opgeleverd en moeten ze zo nodig opnieuw nadenken over verbeteringen. Heel belangrijk is het besef bij alle betrokkenen, dat de observaties van het welbevinden van de kinderen niet een eindresultaat zijn, maar de start van het verbeterproces.

Het proces van verbeteren gaat in stappen. In het kort komt het hier op neer: De *leidsters* van een groep kinderen gaan aan de slag met de resultaten. De leidsters zijn in de eerste plaats gericht op het welbevinden van de individuele kinderen en het functioneren van de groep. Het is hun taak een zodanig pedagogisch klimaat te scheppen dat ieder kind zich prettig en op zijn gemak voelt. Zij bespreken met elkaar de resultaten van de observaties, zowel van de individuele kinderen, als van de groep, stellen verbeteringen voor en voeren ze zo mogelijk zelf in. Ze overleggen met de ouders. En van hun voorstellen maken ze een verslag.

Soms zullen de leidsters verbeteringen voorstellen die hun verantwoordelijkheid overstijgen. In dat geval moet er natuurlijk overleg met de leidinggevende plaatsvinden. Daarnaast kunnen de leidsters tegen zaken aanlopen die hun kennis en kunde overstijgen, zowel op het niveau van het individuele kind, als op het niveau van de groep. Ook voor deze zaken raadplegen zij de leidinggevende.

De *leidinggevende* zorgt voor het op gang brengen en houden van dit proces. Zij gaat ook aan de slag met de zaken waarbij de leidsters haar om steun vragen. Meestal zal zij ook verantwoordelijk zijn voor de administratie of archivering van de resultaten in de instelling (bijvoorbeeld in verband met de certificatie). En daarnaast verwerkt de leidinggevende de observatieresultaten en de verbeteringsuggesties in het beleid van de instelling. Dit kan het pedagogisch beleid, maar ook andere beleidsterreinen betreffen, zoals het financieel beleid, het personeelsbeleid, het accommodatiebeleid en het organisatiebeleid. De leidinggevende creëert daarmee de voorwaarden voor verbetering van het pedagogisch klimaat in de instelling nu en in de toekomst.

Werken aan welbevinden kan zo leiden tot verbeteringen op verschillende niveaus: op het microniveau van het individuele kind, op het mesoniveau van de groep en op het macroniveau van de totale instelling.

Er bestaat geen recept voor het goede verloop van dit proces. De leidinggevende kan het werken aan verbeteringen van het pedagogisch klimaat het beste in de gebruikelijke vergader- en communicatiestructuur van de instelling inbedden. De ene instelling gebruikt de maandelijkse teamvergadering hiervoor, terwijl de andere instelling de resultaten bespreekt in aparte kind- of groepsbesprekingen. En in een derde instelling wordt de werkbegeleiding gebruikt om resultaten en verbeteringen te bespreken. Bij de ene instelling is de leidinggevende aanwezig bij de besprekingen van de leidsters, in de andere instelling doen de leidsters dit in eerste instantie zelf en komen alleen problemen bij de leidinggevende terecht. Ook de plaats van het contact met de ouders kan per instelling verschillen.

De in dit hoofdstuk beschreven werkwijze is dan ook geen wet van Meden en Perzen, maar een handreiking. Het is aan de leidinggevende om de hier beschreven werkwijze in te passen in de cultuur van de eigen instelling.

In paragraaf 4.1 gaan we in op het welbevinden in relatie tot de basisbehoeften van kinderen: hoe ziet de omgeving eruit waarin kinderen zich prettig en op hun gemak kunnen voelen en hoe kan een kindercentrum daaraan bijdragen? In paragraaf 4.2 gaat het over het aanbrengen van concrete verbeteringen. Daarna beschrijven we in paragraaf 4.3 het proces stapsgewijs voor de leidsters. In paragraaf 4.4 staat een aantal vragen die de leidsters behulpzaam kunnen zijn bij het maken van het verslag voor de leidinggevende. In paragraaf 4.5 beschrijven we een aantal voorbeelden van succesvol verbeteren. In paragraaf 4.6 staan de taken van de leidinggevende. En in paragraaf 4.7 komt het vastleggen van de resultaten aan de orde.

4.1 Basisbehoeften van kinderen

In welk soort omgeving kunnen kinderen zich prettig en op hun gemak voelen, tot hun recht komen en zich goed ontwikkelen?

We streven naar een omgeving die tegemoetkomt aan de basisbehoeften van een kind (Maslow, 1987). Wij geven ze in het kader op de volgende pagina weer voor kinderen, maar deze basisbehoeften zijn universeel, dat wil zeggen, ze gelden voor ieder kind en iedere volwassene.

Ieder mens streeft naar vervulling van deze behoeften. Dit kan alleen in een omgeving die daaraan meewerkt. Afhankelijk van de voorgeschiedenis, vroegere ervaringen en de huidige situatie zal nu eens de ene en dan weer de andere behoefte meer op de voorgrond treden. Al deze behoeften zijn even belangrijk voor het welbevinden van een kind. Maar er zit wel een hiërarchie in deze behoeften. Dat wil zeggen dat eerst aan de meest basale behoefte moet worden voldaan, voordat de volgende belangrijk wordt. De behoefte om een goed mens te zijn wordt pas echt gevoeld als aan de behoefte aan voeding en affectie voldaan is.

Als een kind deze behoeften kan vervullen, voelt hij zich prettig en zal zowel emotioneel als sociaal en cognitief optimaal kunnen functioneren; dit alles uiteraard binnen de grenzen van zijn mogelijkheden. Want de ontwikkeling van een kind is natuurlijk niet alleen afhankelijk van zijn welbevinden. Ook gegevens zoals (aangeboren) beperkingen, temperament en intelligentie zijn daarop van invloed.

BASISBEHOEFTE

Lichamelijke behoeften

Lichamelijke behoeften liggen op het terrein van voeding, slaap, verschooning, lichaamstemperatuur en beweging. Hoe jonger een kind, hoe acuter deze behoefte wordt als hij niet tijdig vervuld wordt.

Behoeftte aan affectie en geborgenheid

Kinderen hebben behoefte aan lichamelijke aanraking en liefdevolle benadering en willen ook zelf genegenheid kunnen geven. Het niet vervullen van deze behoefte leidt bij een kind ofwel tot overmatig (lichamelijk) contact zoeken, ofwel tot afweer van alle contact.

Behoeftte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit

Kinderen hebben behoefte aan een min of meer voorspelbare omgeving en een herkenbare structuur van de dag. Hoe jonger een kind is, hoe moeilijker het voor hem is om zicht te krijgen op volgorde van gebeurtenissen, op heden, toekomst en verleden. Bij het ontbreken van de noodzakelijke veiligheid en duidelijkheid zal een kind zich angstig en bedreigd voelen.

Behoeftte aan erkenning en waardering

Kinderen ontwikkelen het gevoel dat ze als individu waardevol zijn door de positieve respons en bevestiging van anderen op hun gedrag. Zo ontwikkelen ze een positief zelfbeeld. Kinderen die onvoldoende erkenning en waardering krijgen, zullen zich ongewenst en niet de moeite waard gaan voelen.

Behoeftte aan ontwikkeling en competentie

Alle kinderen hebben behoefte om zich te ontwikkelen, nieuwe dingen te leren beheersen en zichzelf als kundig (competent) te ervaren. Daarom zoeken ze nieuwe uitdagingen op. Als kinderen zich te weinig als kundig kunnen ervaren, kunnen ze last krijgen van faalangst, en weinig durf en ontwikkeling in hun spel vertonen.

Behoeftte om een goed mens te zijn

Kinderen willen graag voldoen aan de verwachtingen, normen en regels die gesteld worden in de omgeving waarin zij verblijven. Als zij hier niet aan kunnen voldoen, bijvoorbeeld omdat de regels onduidelijk zijn of omdat normen veel te streng zijn, kunnen kinderen zich schuldig gaan voelen of zelfs opgeven om aan welke regel dan ook te voldoen.

Goede kinderopvang schept een omgeving die aan deze basisbehoeften van kinderen tegemoetkomt. Uit het rijtje behoeften komt het beeld naar voren hoe zo'n omgeving eruitziet, wat een goed pedagogisch klimaat aan kinderen moet bieden. We geven enkele voorbeelden:

- *Vervulling van lichamelijke behoeften* vraagt om adequate lichamelijke verzorging, aantrekkelijke, voldoende en tijdige voeding, voldoende rustmomenten, verlichting van pijn enzovoort.
- *De behoefte aan affectie en geborgenheid* vraagt om leidsters die de kinderen positief en met warmte bejegenen en om een gezellige en positieve groepsfeer.
- *De behoefte aan veiligheid, duidelijkheid en continuïteit* vraagt – zeker voor jonge kinderen – om zo min mogelijk wisselingen van leidsters en kinderen, zodat het kind zich kan hechten en steun kan vinden bij vertrouwde personen. Ook de dagindeling en terugkerende rituelen dragen bij aan de vervulling van deze behoefte. Schoolkinderen ontnemen veiligheid en duidelijkheid ook aan de groepsregels. Voor hen is ook de vertrouwde buurt heel belangrijk.

- *De behoefte aan erkenning en waardering* vraagt om leidsters die oog hebben voor positieve kanten en gedragingen van elk kind en die hun waardering daarvoor ook aan het kind laten blijken.
- *De behoefte aan ontwikkeling en competentie* vraagt om leidsters die elk kind kunnen uitdagen om iets nieuws te proberen, zonder het te overvragen, en die in de inrichting van de ruimte en het aanbod van speelgoed voldoende variatie aan kunnen brengen.
- *De behoefte om een goed mens te zijn* vraagt van leidsters vooral inlevingsvermogen en inzicht in kinderen; zij kunnen het kind laten ervaren dat hij bijvoorbeeld iets liefs, solidairs of eerlijks heeft gedaan: hij heeft een ander kind geholpen of getroost, hij heeft iets weggebracht voor de leidster, hij heeft niet geklikt enzovoort.

Er zijn vast veel meer mogelijkheden om aan deze basisbehoeften van kinderen te voldoen. Met elkaar hiernaar zoeken – voor individuele kinderen, maar ook voor de groep als geheel – is een belangrijk en zeer bevredigend gespreksonderwerp. Het raakt de kern van het werk van de leidsters. En het raakt de kern van het eigen functioneren als mens. Op basis van de eigen persoonlijke geschiedenis stellen volwassenen vaak een of twee basisbehoeften voorop en ‘vergeten’ daardoor dat er ook andere behoeften te vervullen zijn. Iedereen kent wel voorbeelden van mensen die er alleen maar op gericht zijn veiligheid en duidelijkheid te bieden aan kinderen, en daardoor de behoefte aan ontwikkeling en competentie helemaal niet bij hen opmerken. Zij kunnen de kinderen daardoor onbewust remmen in het vervullen van deze behoefte.

De resultaten van de observaties van het welbevinden van de kinderen geven aan of men er in het kindercentrum in slaagt in de basisbehoeften van kinderen te voorzien. Bij kinderen die zich open, nieuwsgierig, levenslustig, tevreden, ontspannen, vol zelfvertrouwen en evenwichtig gedragen, mag de leidster aannemen dat ze succesvol is. Ziet ze echter dat enkele kinderen gespannen, gesloten en weinig actief zijn, dan zal ze moeten zoeken naar de reden. Aan welke behoefte(n) van de kinderen wordt niet voldaan?

In een gesprek tussen leidsters of in het hele team over het beter voldoen aan basisbehoeften kunnen twee vragen centraal staan:

1. Aan welke behoeften van kinderen wordt door het kindercentrum voldaan en welke worden (onbewust) overgeslagen? Deze vraag kan een leidster over zichzelf aan de orde stellen. Dit gesprek wordt vooral gevoerd in het kader van werkbegeleiding – om het eigen functioneren als leidster te verbeteren. Maar deze vraag kan ook aan de orde worden gesteld in het kader van het (verbeteren van het) pedagogisch klimaat in een groep of van het kindercentrum als geheel.
2. Welke behoeften staan bij een bepaald kind op de voorgrond en hoe kan daaraan worden voldaan? Dit gesprek wordt vooral gevoerd om het welbevinden van individuele kinderen te vergroten.

Dit inzicht kan totstandkomen doordat leidsters het welbevinden van kinderen observeren, zich inleven in de kinderen en er met elkaar over praten. Inzicht zal meestal leiden tot allerlei concrete veranderingen: in de eerste plaats in het gedrag van de leidster, maar ook bijvoorbeeld in de inrichting van de ruimte of het aanbod van materialen.

Voor dergelijke gesprekken moet voldoende rust en tijd zijn. Deze zoektocht naar mogelijkheden om te verbeteren is essentieel, maar niet eenvoudig. De leidster krijgt al gauw het gevoel dat ze een ideaal mens moet zijn. Daarom helpt het om te bedenken dat de perfecte omgeving en de perfecte mens waarbij alle kinderen zich altijd en optimaal welbevinden, niet bestaat.

Voor een gesprek over basisbehoeften zijn goed beschouwd niet de concrete observatieresultaten van de kinderen nodig. Dit gesprek kan ook heel goed worden gevoerd op basis van een globale screening van de kinderen en het lezen van bovenstaande theorie. Naast een open gesprek hierover kan de ‘Checklist *Werken aan welbevinden*’ (bijlage 1) als hulpmiddel bij deze besprekingen dienen. De checklist geeft geen volledig overzicht van alle mogelijke verbeteringen (dat zou een onmogelijke opgave zijn), maar kan de leidsters wel op ideeën brengen.

Voor de hiernavolgende wijze van verbeteren (paragraaf 4.2) zijn de observatieresultaten echter wel belangrijk.

4.2 Welbevinden en concrete verbeteringen

Er kan ook op een concreter niveau over het verbeteren van de omgeving worden nagedacht. Hiervoor bieden de observatieresultaten en de antwoorden op de vragenlijsten aanknopingspunten. De observatieresultaten geven informatie over het groepsfunctioneren en geven het welbevinden van individuele kinderen op drie terreinen weer:

- het kind zelf in zijn omgeving;
- het kind in relatie tot de leidster;
- het kind in relatie tot de andere kinderen.

Door over deze drie terreinen na te denken kunnen mogelijkheden tot verbetering worden gevonden. Dit kan zowel voor individuele kinderen als voor de groep als geheel.

Individuele kinderen

We gaan eerst in op de bespreking over individuele kinderen. Over het algemeen zal men niet lang stilstaan bij de kinderen die zich op alle terreinen welbevinden. Hiermee gaat het goed.

Bij de andere kinderen staan de volgende vragen centraal:

1. Op welk(e) terrein(en) voelt dit kind zich niet prettig?
2. Hoe kan binnen het kindercentrum op dit terrein of op die terreinen voor verbeteringen worden gezorgd?

Natuurlijk kan men zich ook op de positieve aspecten bij deze kinderen richten. Dan zijn de centrale vragen:

1. Op welk(e) terreinen is er sprake van welbevinden bij dit kind?
2. Kunnen daar aanknopingspunten in worden gevonden voor verbeteringen op andere terreinen voor dit kind?

Uit de praktijk blijkt dat het in deze gesprekken verleidelijk is om lang stil te staan bij de oorzaken waardoor het kind zich niet prettig voelt. Het is echter vaak productiever om te praten over oplossingen en verbeteringen dan over oorzaken.

Groep

Voor de bespreking over de groep kan worden gekeken kijken naar trends in negatieve gevoelens die zich bij meer kinderen voordoen en naar de resultaten van de observatie van het groepsfunctioneren. Centrale vragen zijn:

1. Op welk(e) terrein(en) voelen meer kinderen in de groep zich niet prettig?
2. Hoe kan binnen het kindercentrum op die terreinen voor algemene verbeteringen worden gezorgd?
3. Op welke kenmerken van het groepsfunctioneren is er een lage score?
4. Hoe kan binnen het kindercentrum op die kenmerken voor verbeteringen worden gezorgd?

Het is belangrijk om in deze bespreking ook stil te staan bij de zaken die wel goed gaan: kenmerken van groepsfunctioneren die een hoge score krijgen of terreinen waarop (bijna) alle kinderen zich welbevinden. Als dit niet gebeurt, bestaat de kans dat in de ijver om bepaalde aspecten te verbeteren de zaken die goed gingen, worden verwaarloosd. Bovendien kan het antwoord op de vraag hoe het komt dat het zo goed gaat, belangrijke aanknopingspunten voor andere groepen en leidsters bieden.

Centrale vragen zijn dus ook:

1. Op welke terreinen vertonen bijna alle kinderen welbevinden?
2. Hoe is dat bereikt?
3. Op welke kenmerken van groepsfunctioneren is er een hoge score?
4. Hoe is dat bereikt?

Naast een open gesprek hierover kan ook bij deze besprekingen de ‘Checklist *Werken aan welbevinden*’ (bijlage 1) als hulpmiddel dienen. In de volgende paragraaf geven we de stappen van het verbeterproces voor de leidsters weer.

4.3 Stappen van het verbeterproces voor leidsters

0. Keuze maken: waar moet de bespreking over gaan?
 1. Overzicht maken: de observatie- en vragenlijstgegevens verwerken.
 2. Bespreking: welke verbeteringen kunnen we aanbrengen?
 3. Pedagogisch beleid: zijn onze plannen in overeenstemming met het beleid?
 4. Overleg met de ouders: ideeën uitwisselen over welbevinden.
 5. Verslag maken: resultaten en verbeteracties vastleggen.
 6. Evaluatie en bijstelling: is het welbevinden bevorderd?

0. Keuze maken

De eerste keuze is of het gesprek zal gaan over het voldoen aan basisbehoeften (zie paragraaf 4.1), over concrete verbeteringen (paragraaf 4.2), of over beide. In het eerste geval lezen de leidsters als voorbereiding op de bespreking paragraaf 4.1. Indien de leidsters kiezen voor een bespreking over concrete verbeteringen, lezen zij als voorbereiding paragraaf 4.2. In beide gevallen volgen zij de hierna beschreven zes stappen.

1. Overzicht maken

In de bespreking bekijken de leidsters eerst samen het notatieformulier met de resultaten van de observaties per kind en per groep en van hun eigen antwoorden op de vragenlijst. Hiervan wordt een overzicht gemaakt op de overzichtslijsten (zie deel II). Dit kan zowel door de leidsters als door de leidinggevende worden gedaan. De leidsters gaan met de ingevulde overzichtslijsten aan de slag.

2. Bespreking van verbeteringen

De leidsters beantwoorden vervolgens de vragen die gesteld zijn in paragraaf 4.1 of 4.2. De leidsters bedenken verbeteringen in hun aanpak in een open gesprek, eventueel met

behulp van de ‘Checklist *Werken aan welbevinden*’ (bijlage 1) en doen voorstellen voor uitvoering hiervan.

3. *Pedagogisch beleidsplan*

De leidsters nemen het pedagogisch beleidsplan erbij en bekijken of de voorgestelde verbeteringen overeenstemmen met het pedagogisch beleid. Zo niet, dan moeten er wellicht afspraken worden toegevoegd in het beleidsplan.

4. *Overleg met de ouders*

De leidsters wisselen met enkele of met alle ouders van kinderen uit de groep hun ideeën uit over het welbevinden van de kinderen, het groepsfunctioneren en over de verbeteringen die zij willen aanbrengen. De ouders kunnen in dit overleg ook hun ideeën naar voren brengen. Ook schoolkinderen kan men hierbij betrekken.

5. *Verslag maken*

De leidsters maken een verslag van hun voorstellen en van de voorstellen van de ouders en schoolkinderen. Dit verslag dient voor de leidinggevende ter informatie en het wordt gebruikt bij de evaluatie door de leidsters (stap 6). In het verslag worden de volgende vragen beantwoord:

- Wat gaat goed?
- Wat gaan we verbeteren voor individuele kinderen?
- Wat gaan we verbeteren voor de groep?
- Wanneer gaan we evalueren of het werkt?
- Wat willen we aanvullen in het pedagogisch beleidsplan?
- Welke punten worden voorgelegd of overgedragen aan de leidinggevende?

In paragraaf 4.4 staat een uitgebreidere leidraad voor dit verslag. Deze kunnen de leidsters ook gebruiken.

6. *Evaluatie en bijstelling*

De leidsters komen na bijvoorbeeld een maand weer bijeen om te overleggen of ze de voorstellen hebben kunnen uitvoeren en of het werkelijk een verbetering was. Ze gebruiken hiervoor het verslag met de afspraken. Zo nodig stellen ze hun afspraken bij. Ook hiervan wordt verslag gemaakt voor de leidinggevende.

Tips

Om deze stappen goed te laten verlopen is een goede voorbereiding noodzakelijk.

Hierin kan de leidinggevende een belangrijke rol spelen, ook als zij niet bij de besprekingen zelf aanwezig is.

- Bepaal van tevoren of de resultaten per groep zullen worden besproken, per twee groepen of met z’n allen. Bedenk ook hoe niet aanwezige leidsters van de resultaten op de hoogte gesteld worden.
- Zorg ervoor dat het niet te lang duurt voordat de resultaten besproken worden. De motivatie en inspiratie die het observeren hebben opgeleverd, gaan anders verloren in de drukte van alledag.
- Zorg ervoor dat alle betrokkenen tijdens de bespreking beschikken over de gegevens over de kinderen, het pedagogisch beleidsplan en de voorbereidende stukken (paragrafen 4.1 en 4.2, en de ‘Checklist *Werken aan welbevinden*’).
- Maak van tevoren een overzicht van de observatieresultaten op het overzichtsformulier. Dit kunnen de leidsters zelf doen, maar het kan ook door de leidinggevende worden gedaan.

- Kies een efficiënte vorm voor de bespreking: een van de leidsters per groep bereidt bijvoorbeeld een samenvatting van de resultaten voor en presenteert een aantal conclusies.
- Stel één persoon als voorzitter aan die het gesprek leidt aan de hand van de te behandelen vragen (zie paragraaf 4.2 en de vragen aan het einde van het hoofdstuk).
- Maak een duidelijke afspraak met welke ouders overlegd wordt, bijvoorbeeld met
 - de ouders die vinden dat het niet goed gaat met hun kind
 - alle ouders individueel
 - alle ouders van een groep gezamenlijk.

4.4 Vragen als leidraad voor het verslag

Onderstaande vragen kunnen de leidsters behulpzaam zijn bij het maken van het verslag voor de leidinggevende.

Groepsfunctioneren

1. Op welke kenmerken is er een hoge score?
2. Op welke kenmerken is er een lage score?
3. Is er een verschil tussen de verschillende dagen van de week?
4. Zo ja, op welke kenmerken is er een verschil?
5. Welke uitkomsten zijn opvallend?
6. Zijn er (grote) verschillen in de scores tussen de leidsters?

Welbevinden Algemeen

1. Valt een van de eindscores (A, B of C) op door veel hoge of juist lage scores?
2. Welke kinderen hebben een lage score op een of meer van de terreinen (A, B of C)?
3. Hebben kinderen met een of meer lage scores iets gemeenschappelijks?
4. Welke uitkomsten zijn opvallend?
5. Zijn er (grote) verschillen in de scores tussen de leidsters?

Welbevinden in Situaties

1. Valt er een situatie op door veel hoge of lage scores?
2. Welke kinderen hebben een lage score?
3. Hebben kinderen met een of meer lage scores iets gemeenschappelijks?
4. Welke uitkomsten zijn opvallend?
5. Zijn er (grote) verschillen in de scores tussen de leidsters?

Vragenlijst voor leidsters

1. Klopt het beeld van de leidsters met de resultaten van de observaties?
2. Hebben leidsters opvallende zaken gezien? Nieuwe of onverwachte?
3. Welke ideeën voor verbetering hebben de leidsters opgeschreven?

Vragenlijst voor kinderen 8+

1. Wat valt op in de uitkomsten?
2. Welke kinderen vallen op door een hoge of juist lage score?
3. Zijn er grote verschillen tussen kinderen?
4. Klopt het beeld van de observaties met de uitkomsten?
5. Welke ideeën hebben de kinderen genoemd?

Vragenlijst voor ouders

1. Komt het beeld dat de ouders geven overeen met de bevindingen van de observaties?
2. Zo nee, waar zitten de verschillen?
3. Welke ideeën voor verbetering hebben de ouders gegeven?

Verbeteracties

1. Wat gaat er goed?
2. Wat gaat de leidster veranderen (voor individuele kinderen en/of voor de groep)?
3. Wat heeft de leidster al veranderd (voor individuele kinderen en/of voor de groep)?
4. Wat wil de leidster met de leidinggevende bespreken?

Pedagogisch werkplan

1. Welke afspraken wil de leidster wel veranderen en waarom?
2. Welke afspraken wil de leidster niet veranderen en waarom niet?
3. Welke afspraken voor de groep of voor een kind moeten toegevoegd worden aan het pedagogisch beleidsplan?

4.5 Voorbeelden

Hier volgt eerst een voorbeeld van een observatie van welbevinden in situaties.

Bij de observaties heeft de leidster gezien dat Esther (2 jaar) zich tijdens de kring in het begin prima voelt. Ze gaat altijd meteen zitten als de leidster het vraagt, is enthousiast als het liedjesboek tevoorschijn komt en de kinderen een voor een een liedje mogen uitzoeken. Toch zingt ze niet mee en als ze zelf aan de beurt is om een liedje uit te zoeken, is ze opeens niet meer op haar gemak, kijkt naar beneden en reageert niet. De leidsters hebben daar eigenlijk verder weinig aandacht aan besteed.

Uit de antwoorden van de ouders op de vragenlijst blijkt dat Esther zingen heerlijk vindt en dat ze alle liedjes kent die in de groep worden gezongen. De leidsters besluiten om te gaan bekijken of ze het voor Esther leuker kunnen maken om mee te doen met zingen. De leidsters besluiten om haar naast een van hen neer te zetten, en eventueel op schoot te nemen bij het zingen. Alle leidsters van de groep zullen dit gaan doen en spreken af na een maand, tijdens het volgende werkoverleg te kijken of het werkt. Al snel blijkt dat Esther het nu veel leuker vindt om mee te doen. Eerst vindt ze het heerlijk om bij een leidster op schoot te zitten, maar al snel zingt ze ook op haar eigen stoeltje uit volle borst mee en vindt het ook echt leuk om zelf liedjes uit te zoeken.

Zoals Esther is het bovenstaande voorbeeld een steuntje in de rug nodig had bij het zingen in de groep, zo kunnen ook andere kinderen in bepaalde situaties wat extra aandacht en ondersteuning nodig hebben. De leidster moet goed kijken naar de informatie die ze heeft, en moet proberen te bedenken welke vraag dit kind aan haar als leidster stelt. De een heeft misschien ondersteuning nodig bij het binnenkomen, de ander bij het buiten spelen en de volgende moet misschien op weg geholpen worden bij het vrij spelen.

Ieder kind vraagt weer andere ondersteuning: een kind dat zich snel ‘verloren’ en misschien onveilig voelt in een grote ruimte kan baat hebben bij een inrichting met wat meer afgescheiden hoekjes.

Het volgende voorbeeld gaat over verbeteren op basis van de observaties van het functioneren van de groep:

Voordat de leidsters aan de observaties van het groepsfunctioneren beginnen hebben ze eigenlijk niet zo'n duidelijk beeld van de groep. De ene leidster vindt de groep prima draaien, terwijl de ander het een drukke groep vindt.

Bij de observaties met de lijst 'Groepsfunctioneren' blijkt dat de groep 's ochtends goed scoort op de items 'sfeer', 'spel', 'activiteiten', 'reactie op de leidster' en 'structuur en regels'. 's Middags is de score veel lager.

Uit de antwoorden van de ouders op de vragenlijsten blijkt dat zij vinden dat het vaak druk en wat chaotisch is als ze de kinderen komen halen.

Als de leidsters over de mogelijke oorzaken hiervan praten, blijkt dat er 's ochtends vaak rustige dingen worden gedaan, zoals knutselen of liedjes zingen in de kring, en 's middags wat meer lichamelijke en drukke dingen, zoals vrij spel buiten of binnen in de speelhal. De leidsters besluiten om dit een tijdje om te draaien en 's middags vooral wat rustiger dingen te doen.

Als snel blijkt dit zijn vruchten af te werpen. De kinderen zijn 's middags rustiger, er zijn minder ruzies tussen de kinderen onderling, de leidsters hoeven minder 'politie-agent' te spelen en de sfeer in de groep is beter als de ouders de kinderen komen halen.

Zowel leidsters als ouders zijn meer tevreden over deze situatie en de kinderen voelen zich duidelijk beter.

Het kan gebeuren dat leidsters verbeteringen aanbrengen die overgenomen worden in het algemene beleid van de instelling, zoals in het volgende voorbeeld.

Uit de observaties blijkt dat enkele peuters zich aan het begin van de ochtend niet prettig voelen, waardoor het lang duurt voordat de groep rustig aan het spelen is. De betrokken leidsters besluiten eerst om die kinderen bij binnenkomst wat extra aandacht te geven. Al spoedig merken zij echter dat andere kinderen nu meer gaan huilen. Daarom gaan zij de situatie bij binnenkomst van de groep veranderen, zodat ze aan elk kind individueel aandacht kunnen besteden op het moment dat de ouder er nog bij is. Deze wijziging in het pedagogisch handelen bevalt hun zo goed, dat andere groepen dit welkomstritueel overnemen. De organisatie voert een wijziging in de inroostering door, zodat er bij de aanvang van de dag meer leidsters tegelijk aanwezig kunnen zijn.

Zoals uit het voorbeeld blijkt, wordt in dit geval de verbetering ondersteund met beleid.

Ook wanneer zich problemen voordoen die de kennis en kunde van de leidsters overstijgen, kan de leidinggevende betrokken worden:

De leidsters hebben Sophie (9 maanden) geobserveerd met de lijst 'Welbevinden Algemeen'. Ze hebben toen gezien dat Sophie veel jengelt en dat zij eigenlijk alleen tevreden en stil is als ze bij een leidsters op schoot mag zitten of gedragen wordt. Als de leidsters haar neerzetten begint ze al snel weer te huilen. Ze speelt weinig en heeft geen belangstelling voor de andere kinderen. De leidsters bekijken daarna nog of er situaties zijn waarin ze wel tevreden is, ook om aanknopingspunten te krijgen voor verbetering. Na het observeren met de lijst 'Welbevinden in Situaties' blijkt dat er weinig verschil is tussen de verschillende momenten op een dag. In het overleg over de resultaten wordt geopperd dat de ouders Sophie misschien thuis wel altijd optillen als

zij huult. Een van de leidsters vraagt de volgende keer als de vader Sophie komt halen of Sophie thuis veel huult en wat de ouders dan doen. De vader geeft te kennen dat Sophie thuis weinig huult en dat het wel aan de leidsters zal liggen. 'Die hebben ook zo veel kinderen te verzorgen.' Een andere leidster probeert het met de moeder te bespreken, maar die geeft ongeveer hetzelfde antwoord. De leidsters overleggen met de leidinggevende wat ze nu moeten doen. De leidinggevende stelt voor om de ouders uit te nodigen voor een gesprekje, waar de leidinggevende zelf ook bij zal zijn, samen met een van de leidsters. In dat gesprek blijkt dat de ouders eigenlijk altijd met Sophie bezig zijn in die twee dagen dat ze thuis is. De leidinggevende maakt duidelijk dat dit op een kindercentrum niet mogelijk is, en dat dit verschil in aanpak moeilijk kan zijn voor Sophie. De ouders hebben hier begrip voor en zeggen toe ook thuis te proberen Sophie wat vaker alleen te laten spelen en als ze huult haar soms even te laten huilen. Na verloop van twee weken zien de leidsters verbetering. Sophie huult minder, is meer tevreden en speelt meer met de andere kinderen. Ook de ouders zijn blij met dit resultaat.

4.6 Taken van leidinggevenden

De leidinggevende heeft wellicht al deelgenomen aan de besprekingen van de leidsters. Daarnaast heeft zij een aantal extra taken. Ze moet zoeken naar verbeteringen voor:

- individuele kinderen voor wie dat wat de leidsters kunnen bedenken niet genoeg is;
- alle groepen;
- het pedagogisch beleid;
- andere beleidsterreinen.

Hierbij kan de leidinggevende de informatie uit de overzichtsformulieren en de verslagen van de leidsters gebruiken. Deze verslagen bieden haar:

- een indruk van de mate van welbevinden van de kinderen en van het groepsfunctioneren.
Met deze informatie krijgt ze een globaal beeld van hoe het gesteld is met het welbevinden van kinderen en groepen, en dus met de kwaliteit van de opvang op het kindercentrum.
- een overzicht van wat de leidsters zelf al gedaan hebben om het welbevinden te verbeteren en van wat ze nog gaan doen. Met deze informatie kan de leidinggevende kijken of en zo ja hoe, het pedagogisch beleidsplan nu alvast aangepast kan worden.
- een indruk van wat de verantwoordelijkheid, de kennis en kunde of het pedagogisch handelen van de leidsters overstijgt, wat overgedragen wordt aan haar.

De taken van de leidinggevende werken we hierna nader uit.

Verbeteringen voor individuele kinderen

Sommige kinderen vragen om zorg die de kennis en kunde van leidsters overstijgt. Als een leidinggevende dit signaal krijgt, is het haar taak om de leidsters te ondersteunen bij het zoeken naar een oplossing.

Neem van deze kinderen het verslag en zo nodig de scoreformulieren en de vragenlijsten voor leidsters en ouders. Als het een kind van 8 jaar of ouder betreft, bekijk dan ook de antwoorden op deze vragenlijst voor kinderen van 8 jaar en ouder.

Met deze informatie kan de leidinggevende aan de slag. Ze maakt, eventueel met de leidsters, een beschrijving van het kind op grond van deze informatie. In overleg met de leidsters kan de leidinggevende het kind indien nodig zelf gaan observeren.

Als de leidinggevende het gevoel heeft dat ze er niet helemaal uitkomt, dat ze geen veranderingen kan bedenken waarvan ze gelooft dat het kan werken, kan het zinvol zijn de checklist (bijlage 1) te gebruiken. De informatie hierin kan haar op ideeën brengen.

Voorbeeld

Omar voelt zich tamelijk prettig in de groep, hij 'scoort veel 2-tjes' op de meeste kenmerken en soms een 3-tje of een 4-tje. Vooral als hij met de andere kinderen aan het spelen is, zie je hem vaak genieten. Het is niet zo duidelijk hoe hij zich voelt in contact met de leidsters. Hij laat zich niet makkelijk troosten als hij verdriet heeft, of pijn. Hij komt dan niet uit zichzelf naar de leidsters toe, en als zij naar hem toe gaan, is hij vaak wat afwerend. Eigenlijk hebben de leidsters het gevoel dat hij niet open is naar hen. Hij voelt zich wel thuis op het kinderdagverblijf. Hij weet de weg, en loopt overal zelf naartoe. Hij geeft vaak wel aan wat hij wil doen. Zijn ouders weten niet zo goed of hij graag naar het kinderdagverblijf gaat. Hij heeft het wel vaak over de kinderen in de groep, maar toch hebben ze soms het idee dat hij geen zin heeft om er naartoe te gaan.

Nadat de leidinggevende samen met de leidsters alle informatie heeft bekeken, komen zij tot de volgende ideeën voor verbetering van zijn welbevinden:

- Afspraak met de leidsters van zijn groep: één leidster zoekt de komende vier weken bewust en actief contact met Omar. Zij blijft zo veel mogelijk in zijn buurt en biedt steun en hulp aan als zij denkt dat hij het nodig heeft.
- Afspraak met de ouders: de ouders vertellen de leidster hoe zij thuis contact leggen met Omar en hoe zij hem bijvoorbeeld troosten of steunen in moeilijke situaties.

Na vier weken zullen ze bespreken hoe het gaat in het contact met de leidsters.

Spreek af wanneer het resultaat van de veranderingen wordt geëvalueerd. Spreek ook met de ouders af wanneer dit met hen zal worden besproken.

Bewaar ten slotte de ingevulde lijsten, de beschrijving van de situatie en de afspraken die gemaakt zijn om de situatie te verbeteren in een persoonlijk kinddossier.

Verbeteringen voor alle groepen

Soms is er in één groep een probleem aan het licht gekomen waarvoor de leidsters een prima oplossing hebben bedacht, en die voor de andere groepen op het kindercentrum ook beter is dan de huidige situatie.

Soms komt uit meerder groepen eenzelfde soort signaal dat er iets voor verbetering vastbaar is.

Er kunnen ook veranderingen nodig zijn op meer beleidsmatig terrein, pedagogisch of voorwaardenscheppend.

Voor een kind dat te weinig uitgedaagd wordt moet stimulerender speelgoed in de groep komen, terwijl een kind dat om meer veiligheid vraagt behoefte kan hebben aan een groepsruimte met afgescheiden hoekjes. Soms werkt het signaal van één kind als 'eye-opener', als indicatie voor veranderingen die het welbevinden van meer kinderen of zelfs de hele groep ten goede kunnen komen. Het herinrichten van de groepsruimte ten behoeve van één kind kan overdreven lijken. Maar als de hele groep ervan profiteert, omdat de groepsruimte voor veel of alle kinderen rustiger en spannender is, is het verdedigbaar.

Verbeteringen van het pedagogisch beleid

De leidinggevende neemt het huidige pedagogisch beleidsplan erbij en kijkt het nog eens door. Ze neemt ook het verslag van de leidsters erbij.

Om een goed overzicht te krijgen over alle informatie uit de verschillende groepen van het kindercentrum, kan de leidinggevende gebruikmaken van het door de leidsters ingevulde ‘Overzichtsformulier verbeter suggesties groepsfunctioneren’.

Bij het bekijken en ordenen van de informatie kan ze verschillende ingangen kiezen:

- signaleren wat er ontbreekt;
- signaleren wat er slecht gaat;
- signaleren wat er goed gaat.

Signaleren wat er ontbreekt

Voorbeeld

Tijdens de observaties en de besprekingen door de leidsters is gebleken dat de leidsters van één groep erg veel waarde hechten aan de relaties tussen de kinderen. De scores van de betreffende groep op dit terrein zijn goed. De leidinggevende brengt dit ter sprake tijdens een teamvergadering. Wat vindt de rest van de leidsters? Als iedereen het belangrijk vindt, kan het team een gesprek voeren over hoe de leidsters uit de betreffende groep dit realiseren. Pakt het ‘toevallig’ goed uit, op welke manier kunnen zij hier nog beter op inspelen en hoe kunnen ze het overdragen aan de andere leidsters?

De leidinggevende bespreekt dit met de leidsters en laat het na een tijdje weer terugkomen op de agenda, om de resultaten te bespreken. Daarna neemt zij het pedagogisch beleidsplan erbij en kijkt wat zij hierover vast wil leggen.

Signaleren wat er slecht gaat

Voorbeeld

Het valt de leidinggevende op dat alle groepen hebben geconstateerd dat ‘buitenspel’ matige of lage scores heeft. Waarschijnlijk hebben de leidsters van alle groepen zich al hiermee bezig gehouden en verbeteringen hiervoor bedacht, in de veronderstelling dat het alleen om hun groep ging.

De leidinggevende gaat na welke suggesties ze bij meerdere groepen tegenkomt en welke suggesties bruikbaar zijn voor andere (of alle) groepen.

Dit bespreekt zij met de leidsters, ze spreekt af wie wat gaat proberen en wanneer ze gaan evalueren wat het resultaat is van deze veranderingen. Daarna neemt ze het pedagogisch beleidsplan erbij en kijkt wat ze hierover wil vastleggen.

Signaleren wat er goed gaat

Besteed vooral ook aandacht aan de resultaten die de leidsters als (zeer) gewenst beschouwen. Het zegt veel over ‘succesvol handelen’ en motiveert en inspireert de leidsters.

Voorbeeld

Een paar maanden geleden constateerden leidsters uit verschillende groepen, dat het aan het begin en aan het eind van de dag eigenlijk te druk is voor één leidster. Het is dan juist ‘spits’, met het brengen en het halen van de kinderen: de kinderen vragen dan aandacht en ze willen ook voldoende aandacht kunnen besteden aan de ouders, en aan de ‘overdracht’ van de kinderen. Ze stelden daarom voor om de wijze van inroostering

te veranderen, zodat er juist op de drukke tijden twee leidster aanwezig zouden zijn. De leidinggevende voert dit voorstel uit. Tijdens de observaties is gebleken dat deze drukke momenten daarna prima verlopen en dat kinderen, ouders en leidsters tevreden zijn met de gang van zaken.

In alle gevallen kijkt de leidinggevende goed naar het pedagogisch beleidsplan. In dit beleidsplan staat beschreven wat het team belangrijk vindt. De leidinggevende stelt zich de volgende vragen:

1. Wat zijn de afspraken die we hebben vastgelegd over het handelen?
2. Waarom vinden wij die afspraken belangrijk?
3. Wat moet er zeker in blijven staan?
4. Welke aanvullingen en aanpassingen zijn nodig?
5. Kunnen er misschien dingen uit?

Voorbeeld pedagogisch beleid

De leidinggevende heeft geconstateerd dat een aantal leidsters de manier waarop ze omgaan met 'nieuwsgierigheid' bij kinderen, sterk laten bepalen door het feit of ze met een jongen of een meisje te maken hebben. Ze legt een aantal casussen (gefingeerde of echt gebeurde voorbeelden) voor aan het hele team. Aan de hand hiervan kunnen leidsters elkaar vertellen over de wijze waarop ze hiermee omgaan en gezamenlijk bespreken wat de beste handelwijze is.

Verbeteringen van organisatorische voorwaarden

Een deel van de informatie, signalen en verbeteradviezen, heeft consequenties voor zaken die te maken hebben met andere beleidsterreinen.

Het gaat om de voorwaarden waaronder het werk verricht wordt, zoals communicatiestructuur, de mate of de vorm van ondersteuning of begeleiding van de leidsters, de indeling van de ruimte of de beschikbaarheid van speelmateriaal.

Voorbeeld personeelsbeleid

De resultaten van de observaties kunnen reden zijn om een ander beleid voor werkbegeleiding te ontwikkelen. Voor een leidinggevende kan de constatering dat meerdere leidsters de manier waarop ze omgaan met 'nieuwsgierigheid' in de contacten met kinderen sterk laten bepalen door het feit of het om een jongen of een meisje gaat, reden zijn om dit onderwerp eens aan het voltallige team voor te leggen. Aan de hand van casusbeschrijvingen kunnen collega's elkaar vertellen over de manier waarop ze hiermee omgaan en gezamenlijk bespreken wat de beste handelwijze zou kunnen zijn. Ook besluit de leidinggevende dit onderwerp regelmatig terug te laten komen in de individuele begeleidingsgesprekken.

Voorbeeld accommodatiebeleid

Uit meerdere groepen komt het signaal dat de inrichting van de ruimte aan kinderen weinig mogelijkheden biedt om zich even terug te trekken. Hierdoor is het voor een aantal kinderen te druk in de groep. Tegen het einde van de dag zijn ze uitgeput of 'draaien ze dol'. Ook een aantal ouders geeft aan dat hun kind helemaal gevloerd thuiskomt na een dag op het kindercentrum.

De leidinggevende vraagt vier leidsters om een voorstel te doen voor een oplossing van dit probleem. Dit voorstel wordt vervolgens door de leidinggevende op organisatie-niveau besproken. Dit leidt tot een definitief verbeterplan dat, afhankelijk van de

gekozen veranderingen, besproken wordt door bijvoorbeeld het managementteam, de oudercommissie en het bestuur.

Altijd als er zaken veranderen, moet de leidinggevende in de gaten houden of dat consequenties heeft voor andere (beleids)terreinen. Als dat het geval is, moeten ook op die terreinen misschien afspraken bijgesteld worden. In een intern kwaliteitssysteem zijn alle afspraken met elkaar in evenwicht.

Als de leidinggevende dit goed in de gaten houdt en consequent alle veranderingen doorvoert, werkt ze systematisch aan de kwaliteit van de organisatie en dus aan de kwaliteit van de opvang. En dat komt het welbevinden van de kinderen ten goede.

4.7 Verbeteringen vastleggen

In de drukte van alle dag kunnen goede voornemens en afspraken makkelijk weer verloren gaan. Dat kan de leidinggevende voorkomen door de afspraken vast te leggen. Daarmee zet ze een belangrijke stap in het werken aan kwaliteit: de leidsters hebben informatie verzameld, vervolgens hebben ze de uitkomsten bestudeerd, en op grond hiervan hebben ze besloten om een aantal veranderingen in te voeren. Pas als de nieuw gekozen aanpak vastligt, is de kwaliteitscirkel rond. Door nu het voornemen te beschrijven, kan het over een tijd geëvalueerd worden en kunnen afspraken zo nodig opnieuw worden bijgesteld. Het pedagogisch beleidsplan groeit en verandert op die manier mee met de veranderingen in het kindercentrum.

Daarnaast is het voor certificatie noodzakelijk dat is vastgelegd wat er met de resultaten van de observaties is gebeurd: *Nagegaan kan worden of er een methodiek is voor de observatie van het welbevinden van kinderen en of de uitkomsten van observaties indien nodig leiden tot aanpassingen van het pedagogisch beleid, werkinstructies etc.* (HKZ, 1999, p. 51)

Tot slot

Het is onmogelijk om in één klap het hele pedagogisch beleidsplan ‘perfect’ te maken. Gun de organisatie de tijd en de kans om werkend en ontdekkend tot steeds betere afspraken te komen. Ook het aangeven van onderwerpen waarover nog geen beslissing genomen is, getuigt van kwaliteit: het maakt zichtbaar dat er aandacht voor is en dat de intentie om naar een oplossing te zoeken, aanwezig is.

Pas als leidsters weten wat ze moeten doen, waarom ze dat moeten doen en het vervolgens ook werkelijk zo doen, en als dit is vastgelegd, vormt de praktijk één geheel met het pedagogisch beleidsplan. Bij een volgende ronde van observeren en evalueren kan het team weer verder gaan met verbeteren.

En zo blijft het team bezig met de kwaliteit van zijn werk: met het vergroten van het welbevinden van kinderen en groepen.

5. INTRODUCTIE

Inleiding

Een goed en plezierig gebruik van het instrument *Werken aan welbevinden* begint met een gedegen introductie voor de leidsters. Dat betekent niet alleen dat ze weten welke lijsten er zijn en hoe ze moeten observeren, maar ook dat ze weten waarom ze gaan observeren, wat er met de resultaten gebeurt, en hoeveel tijd het gaat kosten.

De instructie van het instrument heeft twee doelstellingen:

- leidsters leren hoe ze welbevinden kunnen observeren;
- leidsters motiveren en enthousiasmeren om te gaan observeren en eventuele drempels wegnemen.

Beide doelen zijn even belangrijk. Als leidsters het observeren zelf niet goed onder de knie hebben, of als ze het instrument niet goed kennen, zorgt dat ervoor dat ze onzeker zijn en dat maakt het observeren tot iets waar ze tegen opzien. Anderzijds, als ze het wel goed kunnen, maar ze vinden het niet leuk, of zien het nut er niet van in, ook dan zal het observeren hun zwaar vallen.

We hebben in de praktijk gezien dat leidsters het echt leuk vinden om hun kinderen te gaan observeren, en het ook heel goed blijken te kunnen, als ze door middel van een goede instructie worden voorbereid.

In dit hoofdstuk komt eerst aan de orde hoe de leidinggevende de introductie voor het team kan voorbereiden (paragraaf 5.1) Daarna komen de verschillende onderwerpen van de introductie zelf aan de orde (paragrafen 5.2 tot en met 5.9).

We hebben in dit hoofdstuk gebruikgemaakt van ‘afvinkblokjes’ (☐): de leidinggevende kan daarmee voor zichzelf aangeven wat ze al gedaan heeft, en wat ze nog moet doen.

5.1 Voorbereiding door de leidinggevende

In hoofdstuk 4 beschreven we wat de taken zijn van leidinggevende en leidsters in het gezamenlijke proces van verbeteren.

Ook de voorbereiding die voorafgaat aan het observeren is een taak van de leidinggevende. Zij instrueert het team over hoe het instrument te gebruiken.

Bij de introductie zijn de volgende zaken van belang:

- De leidinggevende moet het instrument zelf goed onder de knie hebben.
- De introductie is het meest succesvol als het mondeling gebeurt in een teambijeenkomst. Te veel schriftelijk materiaal zonder begeleidende uitleg werkt niet motiverend. De instructievideo *Welbevinden in beeld. Observeren in kindercentra* van het NIZW ondersteunt de introductie.
- Neem ruim de tijd voor de instructie, zeker als je veel wilt oefenen en het team de gelegenheid wilt geven van gedachten te wisselen. Denk aan ongeveer drie uur. Het

kan natuurlijk ook in twee bijeenkomsten. Je kunt er dan bijvoorbeeld voor kiezen om de onderwerpen uit de paragrafen 5.2 tot en met 5.5 in de eerste bijeenkomst te bespreken en de onderwerpen uit de paragrafen 5.6 tot en met 5.9 in een tweede bijeenkomst. Deze tweede bijeenkomst is dan het meest praktisch, waarna de leidsters direct met de observaties kunnen beginnen.

Een andere mogelijkheid is om de eerste bijeenkomst te besteden aan achtergrond en observatielijsten (paragrafen 5.2 tot en met 5.8), daarna aan de gang te gaan met observeren, en als de observaties afgerond zijn een tweede bijeenkomst te wijden aan het werken met de resultaten (paragraaf 5.9)

- In de paragrafen 5.2 tot en met 5.9 staat aangegeven welk schriftelijk materiaal de leidsters krijgen. Vóór de bijeenkomst krijgen ze alleen de kenmerken van welbevinden, zodat ze zich een idee kunnen vormen waar *Werken aan welbevinden* over gaat. De rest van het materiaal krijgen de leidsters tijdens de bijeenkomst(en). Geef leidsters voldoende gelegenheid vragen te stellen.
- Begin snel na de introductiebijeenkomst met de observaties. Nu is de kennis aanwezig bij de leidsters, nu zijn ze gemotiveerd.

Het voorbereidingstraject bestaat uit de volgende stappen:

- Lees het instrument en de voorgaande hoofdstukken grondig.
- Maak een plan hoe het instrument te gaan gebruiken: welke lijsten, in welke volgorde, beginnen met enkele groepen of enkele kinderen of meteen het hele kindercentrum?
- Bedenk hoe en wanneer de introductie plaatsvindt: bijvoorbeeld alleen voor het eigen kindercentrum, of samen met andere centra (van een grotere organisatie). En als het alleen voor het eigen kindercentrum is: in een extra bijeenkomst of tijdens een regulier overleg?
- Neem de inhoud van de introductie goed door (zie de paragrafen 5.2 tot en met 5.9). Hierin komt aan de orde:
 - waarom gaan leidsters het welbevinden van kinderen observeren;
 - welbevinden, wat is dat;
 - eigen normen en waarden;
 - over observeren;
 - uitleg van de observatielijsten;
 - scoren;
 - tijdsinvestering;
 - wat er gebeurt met de resultaten.
 - Per onderwerp geven we een aantal valkuilen aan.
- Zorg ervoor dat al het materiaal van tevoren klaar ligt:
 - de benodigde kopieën voor alle leidsters (en nog een paar extra) (zie de paragrafen 5.2, 5.5 en 5.8);
 - eventueel sheets, een overheadprojector en een flap-over;
 - eventueel een videoband, een videorecorder en een televisie (zie paragraaf 5.3).

Na de introductiebijeenkomst beginnen de leidsters met het uitvoeren van de observaties. Ook dan is het goed een aantal zaken in het oog te houden:

- Maak goede afspraken wie de praktische voorbereiding van de observaties doet, zoals het plannen van de observaties en het kopiëren van de benodigde observatie- en vragenlijsten.

- ❑ Voorkom dat de leidsters ‘startproblemen’ ondervinden en informeer regelmatig naar de vorderingen.
- ❑ Blijf ook daarna regelmatig informeren hoe het gaat met de observaties en de besprekingen. Dat houdt de leidsters gemotiveerd en geeft de mogelijkheid opkomende problemen snel op te lossen.
- ❑ Zorg ervoor dat het team op de hoogte blijft van en betrokken blijft bij de vorderingen van de observaties en het werken aan verbeteringen. Dat zorgt ervoor dat de leidsters enthousiast en gemotiveerd blijven.

In de volgende paragrafen werken we de onderwerpen van de introductie nader uit.

5.2 Waarom gaan de leidsters het welbevinden van kinderen observeren?

Bij het begin van de introductie is het van belang dat de leidsters het doel van het instrument kennen en begrijpen; dat ze een antwoord krijgen op de vragen: waarom gaan we welbevinden observeren en hoe doen we dat met dit instrument?

- ❑ Zorg ervoor dat het doel van het instrument duidelijk is:
Met *Werken aan welbevinden* kunnen instellingen voor kinderopvang zicht krijgen en houden op de kern van het werk: een omgeving bieden waarin jonge kinderen zich prettig voelen en zich daardoor goed kunnen ontwikkelen. Welbevinden van kinderen is daarmee een graadmeter voor de kwaliteit van de opvang.
- ❑ Besteed daarna aandacht aan de redenen waarom de instelling ervoor heeft gekozen met dit instrument te gaan werken: het is belangrijk dat leidsters inzien in het kader waarvan de observaties gedaan worden. Dat het niet iets is wat eenmalig gebeurt en daarna in een la verdwijnt.
Lees hiervoor deel I, hoofdstuk 2 nog eens door.

Maak zelf een keuze uit de redenen voor gebruik, of noem ze allemaal. We zetten ze hier nog even op een rijtje:

- Observeren om de kwaliteit van de opvang te evalueren.
Het instrument is een goed hulpmiddel bij systematisch werken aan de kwaliteit van de opvang.
- Observeren omdat de instelling het kwaliteitscertificaat wil halen.
Met behulp van het instrument kan de instelling voldoen aan de normen 3.1 en 4.12 van het certificatieschema van de HKZ (HKZ, 1999).
- Observeren als hulpmiddel bij besprekingen.
Observeren met het instrument en het bespreken van de resultaten maakt leidsters beter in staat met anderen te praten over het kind: ze hebben ‘meer woorden om te vertellen hoe het gaat’, zoals ze zelf zeggen. Dat kan handig zijn bij besprekingen met collega’s, maar ook met ouders.
- Observeren om het pedagogisch beleidsplan bij te stellen of te maken.
De resultaten van de observaties en de besprekingen hiervan en de hieruit volgende verbeteringen leveren de bouwstenen voor het pedagogisch beleidsplan.

‘Als nu uit de observaties blijkt dat het niet zo goed is met het welbevinden van een van de kinderen, of van meer kinderen, betekent dat dan dat onze instelling geen certificaat krijgt?’

Deze vraag zijn we vaak tegengekomen in de praktijk.

- Leg aan de leidsters uit wanneer voldaan is aan de norm 3.1 en 4.12: de instelling moet kunnen aantonen dat ze met een vooraf vastgelegde frequentie het welbevinden van de kinderen observeert. Dat kan worden aangetoond door de ingevulde observatieformulieren te laten zien. Daarnaast moet de instelling kunnen aantonen dat ze met de resultaten van de observaties werkt aan verbetering van het welbevinden van de kinderen en dus aan verbetering van de kwaliteit van de opvang. Dat kan bijvoorbeeld worden aangetoond door verslagen te laten zien van overleg dat gevoerd is over de resultaten en verbeteringen: besprekingen tussen leidsters of tussen leidsters en leidinggevende. Ook moet kunnen worden aangetoond dat de ouders inspraak hebben in het verbeterproces. Dat kan door bijvoorbeeld notulen te laten zien van vergaderingen van de oudercommissie waarin dit aan de orde is geweest.

5.3 Welbevinden, wat is dat?

Om welbevinden te kunnen observeren, moet het eerst goed duidelijk zijn voor de leidsters wat welbevinden is.

- Kopieer de zeven kenmerken van welbevinden en geef die aan alle leidsters, liefst voorafgaand aan de instructiebijeenkomst.

De volgende vraag is dan: hoe kun je het welbevinden van een kind beoordelen?

- Maak aan de leidsters duidelijk dat de gedragsbeschrijvingen uit de observatieformulieren gebaseerd zijn op beschrijvingen uit de praktijk van leidsters: bij het ontwikkelen van het instrument is aan leidsters gevraagd hoe zij zien dat het goed gaat met een kind, bijvoorbeeld op de verschillende momenten van een dag, in relatie met de andere kinderen en in relatie tot de leidster.

- Neem de tijd om samen te bespreken hoe je het welbevinden van een kind kunt beoordelen. Hoe ziet een 'open' kind eruit, hoe gedraagt zo'n kind zich? Hoe gedraagt een kind zich dat vol zelfvertrouwen is en evenwichtig is? En hoe gedraagt een gesloten kind zich, of een afwerend kind, een onzeker kind, een ontevreden of een gespannen kind?

Het werkt goed om voorbeelden te hebben aan de hand waarvan de kenmerken besproken kunnen worden. Dat kan bijvoorbeeld door aan een leidster te vragen een kind uit haar groep te 'schetsen': zij beschrijft (eventueel met hulp van haar collega) in een paar minuten wat voor kind het is, hoe het zich gedraagt. Daarna probeert zij het kind te beschrijven aan de hand van de kenmerken van welbevinden: 'is dit kind open, nieuwsgierig, levenslustig, tevreden, ontspannen, met zelfvertrouwen en evenwichtig?' De andere leidsters kunnen haar daar vragen over stellen: 'waarom vind jij dit kind ontspannen of tevreden?'

Nog beter werkt het om dit te bespreken aan de hand van videobeelden. Veel kindercentra maken video-opnamen van hun groepen. Dat materiaal kan gebruikt worden bij het bespreken van de kenmerken van welbevinden. Op deze wijze de kenmerken bespreken en bespreken hoe je welbevinden kunt beoordelen, heeft twee voordelen:

- Leidsters maken zich de kenmerken van welbevinden eigen en begrijpen hoe een kind zich gedraagt dat zich goed voelt (of juist niet).
- Het voorkomt dat leidsters in de bespreking van de resultaten verschil van mening krijgen over wat bijvoorbeeld 'open' is of 'tevreden'. Natuurlijk kan het ook dan nog voorkomen dat leidsters het gedrag van een kind anders beoordelen, maar dat is een zinvolle discussie tijdens de bespreking van de resultaten: in zo'n discussie

kan bijvoorbeeld duidelijk worden dat een kind zich bij de ene leidster anders gedraagt dan bij de andere leidster, dus misschien wel dat het zich beter voelt in relatie tot de ene leidster dan in relatie tot de andere leidster.

5.4 Eigen normen en waarden

Bij het bespreken van de kenmerken van welbevinden spelen de eigen normen en waarden van de leidsters een rol. Het is onder meer van hun eigen normen en waarden, hun eigen ‘referentiekader’ afhankelijk wat een leidster beschouwt als ‘open’ of ‘nieuwsgierig’.

Ook het observeren zelf is, in ieder geval gedeeltelijk, subjectief: een leidster leeft zich in een kind in en probeert te beoordelen hoe dit kind zich voelt. In dat beoordelen spelen eigen normen en waarden een rol; die kunnen nooit helemaal worden uitgeschakeld.

Ook bij het nabespreken ten slotte spelen normen en waarden een rol. ‘Waarom heb jij op dat kenmerk voor dat kind een 1 gescoord? Ik vind hem helemaal niet evenwichtig, of in ieder geval vaak niet.’ Dat soort zaken komt vaak voor tijdens een bespreking. Natuurlijk spelen normen en waarden ook een grote rol bij werken met de resultaten van de observaties: het verbeteren. Daarbij is steeds de vraag aan de orde: ‘wat heeft dit kind nodig om zich goed te voelen?’ Daar kunnen leidsters van mening over verschillen. Onderdeel van deze bespreking kan ook zijn wat de basisbehoeften van kinderen zijn.

Kopieer hiervoor het overzicht van de basisbehoeften uit hoofdstuk 4 (zie paragraaf 4.1).

Breng de eigen normen en waarden van leidsters (en ook van jezelf) expliciet ter sprake tijdens de voorbereiding. Het maakt veel duidelijk over hoe de leidsters de kinderen zien en daardoor kunnen veel misverstanden worden voorkomen. Bedenk wel dat niet iedereen gewend is om over dit soort zaken te praten en het ook niet voor iedereen even makkelijk is om hierover te praten.

Een belangrijke vraag om in dit verband aan de orde te laten komen is: ‘wat vind je belangrijk in het opvoeden van en omgaan met kinderen?’

Waak ervoor dit het geen ‘zware’ discussie wordt, houdt het ‘luchtig’: laat leidsters eens vertellen wat zij een leuk kind vinden en misschien iets over hoe zij zelf zijn opgevoed.

‘Als het met een van mijn kinderen of met mijn groep niet goed gaat, zegt dat dan dat ik het niet goed doe?’

Leg uit dat dit in principe niet het geval is. Er zijn heel veel dingen die ervoor kunnen zorgen dat een kind zich niet helemaal goed voelt, een daarvan is de relatie met de leidster. Als mocht blijken dat een leidster op dit punt lage scores heeft gegeven, is het zaak om samen te kijken waar dat aan ligt en wat eraan gedaan kan worden. En soms kom je tot de conclusie dat een leidster en een kind ‘elkaar niet liggen’; daar is niets verkeerd mee. ‘Maar als professional moet je toch met alle kinderen goed kunnen werken?’ Dat is een opmerking die we meer dan eens gehoord hebben. Natuurlijk wordt er van professionele leidsters verwacht dat ze hun best doen alle kinderen zo goed mogelijk te ondersteunen en te begeleiden en dat ze geen kinderen ‘voortrekken’. Maar dat neemt niet weg dat sommige typen mensen (en dus ook kinderen) elkaar wat minder liggen.

5.5 Over observeren

De meeste leidsters hebben al wel eens geobserveerd of hebben er in hun opleiding aandacht aan besteed. Meestal ging het om het observeren van de ontwikkeling van een kind of het opsporen van problemen. Daardoor hebben ze een bepaald beeld van observeren: dat ze met een observatielijst in de hand ‘ervoor gaan zitten’: ze maken op dat moment niet echt meer deel uit van de groep, maar nemen een aparte positie in. Deze wijze van observeren is in principe ook objectief: de leidster kijkt of het kind bijvoorbeeld bepaalde ontwikkelingsmijlpalen heeft gehaald. Of ze kijkt of het kind bepaald probleemgedrag vertoont.

□ Leg uit dat het observeren van welbevinden een andere wijze van observeren is: van de leidster wordt niet gevraagd om het kind objectief en afstandelijk te beoordelen, maar juist om zich in te leven in het kind, te proberen zich in dit kind te verplaatsen, te proberen ‘in te voelen’ hoe het kind zich voelt: participerende observatie. Dat betekent ook dat ze er niet ‘even voor kunnen gaan zitten’. Ten eerste kan niemand zich ‘even inleven’: dat kost tijd. De leidster moet een tijdje naar dit kind kijken: wat doet hij, hoe kijkt hij, speelt hij, geniet hij? In de tweede plaats is het niet de bedoeling om echt te gaan zitten observeren, omdat dat voor het kind een ‘onnatuurlijke’ situatie is, waarin hij zich waarschijnlijk anders zal gedragen.

De volgende punten zijn van belang bij het observeren:

- Tijdens het gewone werk
De leidster kan het observeren tijdens haar gewone werk doen. Het is niet de bedoeling en ook niet nodig dat er iets in het programma of de werkwijze verandert.
- Subjectief of objectief
Het is het een noch het ander. Het oordeel dat de leidster geeft, is gebaseerd op haar eigen interpretatie. Het gaat dus om een persoonlijk oordeel door in te leven in het kind, maar wel aan de hand van vaste criteria (de kenmerken en gedragsbeschrijvingen). De leidster wordt geholpen door de beschrijvingen. Zij wordt als het ware gestuurd in het kijken en interpreteren.
- Kijken en interpreteren
Observeren is bij dit instrument niet alleen maar ‘kijken’, maar ook ‘nadenken’ over het kind. De leidster leeft zich gedurende een dag in het kind in met behulp van de observatielijsten en geeft daarna een oordeel over het gedrag en de uitstraling van het kind.
- Momentopname
Het gaat bij het observeren om een momentopname en niet om het beeld dat de leidster al heeft. Door ‘opnieuw en gericht te kijken aan de hand van vaste criteria’, kan de leidster haar beeld van het kind wijzigen, bijstellen of verdiepen en komt zij wellicht op nieuwe ideeën. Daarnaast kan de leidster ook invullen (op de ‘Vragenlijst voor leidsters’) hoe zij in het algemeen over het kind denkt, zeker als het resultaat van de observatie anders is dan zij verwachtte.
- Gevoel in plaats van ontwikkeling
Het gaat erom dat de leidster observeert hoe het kind zich voelt. Dat is een belangrijk verschil met observeren van ontwikkelingsfasen, waarbij de leidster bezig is met de vraag of een kind zich normaal ontwikkelt (bijvoorbeeld taalontwikkeling of motorische ontwikkeling).
- Constateren dat het kind zich niet prettig voelt
Leidsters vinden het moeilijk om over een kind te zeggen dat hij zich niet goed voelt tijdens de opvang. Zij hebben het gevoel het kind (of zichzelf!) ‘een onvoldoende’

te geven. Dit is echt een groot struikelblok voor leidsters. Besteed er daarom voldoende aandacht aan om deze weerstand te overwinnen: maak duidelijk dat constateren dat een kind zich niet prettig voelt uitsluitend is bedoeld als motor om verbeteringen in gang te zetten, het is het startpunt van werken aan kwaliteitsverbetering van de opvang.

– Aanknopingspunten voor verbetering

Het doel van het observeren is aanknopingspunten te vinden om het handelen van de leidster of het beleid van de instelling te verbeteren, om zo het welbevinden van de kinderen te verbeteren. Het gaat dus niet alleen maar om ‘weten’ of ‘meten’.

– Gespreksstof

Het doel van observeren is dus niet het ‘meten van kinderen’, maar het verkrijgen van nieuwe gespreksstof over de kinderen. Met behulp van de verzamelde gegevens kunnen de leidsters onderling of met de leidinggevende bespreken hoe zij de situatie voor het kind of voor de groep als geheel kunnen verbeteren.

– Tijdsbeslag

Het observeren kost nauwelijks extra tijd voor de leidster omdat het tijdens de normale werkzaamheden gebeurt. Natuurlijk kost het lezen van het materiaal en de concrete voorbereiding van de observaties wel extra tijd, evenals het invullen van de observatieformulieren en de vragenlijst na het observeren. Ook het overleg over verbeteren kost tijd. Trek ook tijd uit voor het nabespreken met ouders, behalve als dit in plaats van een reguliere bespreking met de ouders gebeurt.

– Periode

Een leidster kan minimaal twee kinderen per dag observeren. Voor het verzamelen van de gegevens over twintig kinderen moet de leidster dus maximaal tien dagen uittrekken. Het is de bedoeling om de gegevens over een groep in korte tijd te verzamelen (maximaal een maand).

'Ik vind het helemaal niet leuk om een van mijn kinderen een onvoldoende te moeten geven. Het lijkt net alsof ik hem niet lief vind.'

De grootste valkuil bij de genoemde punten is de weerstand die veel leidsters hebben om het kind een ‘onvoldoende’ te geven. Het is zaak voor de leidinggevende om hier veel aandacht aan te besteden.

'En als ik nou op een dag bijvoorbeeld Joeri moet observeren en ik denk al gauw, nou, die heeft z'n dag niet vandaag, moet ik hem die dag dan toch observeren, en wat zegt die score dan?'

Als een kind zijn dag niet heeft, heeft het niet veel zin om te observeren, omdat die dag een uitzondering is. Als de leidster de volgende keer dat ze het kind wil observeren weer constateert dat hij zijn dag niet heeft, kan dat een reden zijn om wel te gaan observeren: misschien ‘heeft hij vaker zijn dag niet’ en is er iets aan te doen om het welbevinden van dit kind te verbeteren.

5.6 Uitleg van de observatielijsten

In deel II, hoofdstuk 8 staan de verschillende observatielijsten beschreven: welke lijsten zijn er en uit welke onderdelen bestaan ze?

- ❑ Lees deel II, hoofdstuk 8 goed door.
De lijsten op een rijtje:
 - Observatielijst Groepsfunctioneren
 - Observatielijst Welbevinden Algemeen
 - Observatielijst Welbevinden in Situaties
 - Vragenlijst voor kinderen 8+
 - Vragenlijst voor ouders

- ❑ Kopieer voor alle leidsters één setje van alle observatie- en vragenlijsten en neem alle lijsten door met de leidsters, of alleen van dat deel van het instrument dat je wilt gebruiken. Leidsters zullen dit waarschijnlijk een hele ‘hoop papier’ vinden, maar juist daarom is het beter ze nu de lijsten te geven en het samen door te nemen. Je kunt dan ook laten zien dat alle lijsten volgens een vast patroon zijn opgebouwd: globaal genomen een instructie, gedragsbeschrijvingen, observatieformulieren, notatieformulier en vragenlijst. Soms zit er nog een planningsformulier of scoreformulier bij. Het lijkt meer dan het is.

5.7 Scoren

De scores van een kind of van de groep vormen het uitgangspunt voor het verbeterproces en zijn geen opzichzelfstaande gegevens. Het is belangrijk dat de leidsters inzien dat ze ‘niet te zwaar moeten tillen’ aan het geven van een score.

- ❑ Besteed aandacht aan de volgende punten:
 - Leg uit dat de score alleen een manier is om aan te geven hoe het met het welbevinden van het kind is, en dus dient als uitgangspunt voor verbetering, als startpunt. Leg uit dat leidsters geen fouten kunnen maken bij het scoren, omdat de score hun mening over het welbevinden van het kind weergeeft.
 - Leg de betekenis uit van de score ‘3’. In eerste instantie denken de leidsters waarschijnlijk dat dit een middenscore is: dat het betekent dat het onduidelijk of wisselend is. Dat is niet de betekenis van de 3 in dit instrument. Een 3 wordt gegeven als de leidster constateert dat het kind zich niet echt prettig voelt, maar ook niet onprettig.
 - Als leidsters het idee hebben dat alleen een score te weinig zegt in een bepaalde situatie, dan kunnen ze bij ‘opmerkingen’, onder aan het formulier, nog iets toevoegen.
 - Als iets niet te observeren is, bijvoorbeeld ‘vrij spel buiten’ van de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’, omdat er op die dag niet wordt buiten gespeeld, vul dan ook geen score in. Leidsters hebben soms de neiging om een item dat ze niet kunnen observeren een negatieve score te geven. Dat is niet de bedoeling. Als het niet te observeren is, kan er ook geen score worden gegeven. Als de leidster het gevoel heeft dat daardoor het beeld van het kind incompleet is, trekt ze daar op een andere dag nog wat tijd voor uit (observeert ze het kind bijvoorbeeld nog een halve dag).
 - Leg nogmaals uit dat het niet erg is om een kind of een groep een negatieve score te geven (zie hiervoor ook paragraaf 5.4): als er bijna uitsluitend positieve scores zijn gegeven, kan dat een teken zijn dat het prima gaat met de kinderen en de groep, maar het kan ook zo zijn dat de leidsters het nog moeilijk vinden om negatief te oordelen over kinderen of groep.

'Bij het observeren van Marleen vond ik dat ze op sommige van de beschrijvingen binnen één kenmerk wel positief scoorde, maar op andere niet. Wat voor score moet ik dat kenmerk dan geven?'

Het antwoord zou hier kunnen zijn dat ze moet scoren wat zij het belangrijkste vindt.

Leg uit dat ze geen 'fouten' kan maken bij het scoren. Als ze twijfelt over een score, kan ze iets opschrijven bij 'opmerkingen' en dat later bespreken met haar collega's.

5.8 Tijdsinvestering

We kunnen geen exacte inschatting geven hoeveel tijd de verschillende onderdelen kosten.

In het begin, bij de eerste observaties, is alles nog onwennig en zal het allemaal wat meer tijd kosten, het voorbereiden van de observaties, het invullen van de formulieren en vragenlijsten en ook de nabespreking. Het observeren op zich kost geen extra tijd, omdat de leidster dat tijdens haar werk doet.

Als je een paar kinderen gedaan hebt, gaat het allemaal veel makkelijker. Dan weet je hoe die lijsten in elkaar zitten, en weet je ongeveer wat er op staat, waar je naar moet kijken. Dus dan hoeft je niet die lijsten weer helemaal door te nemen voordat je gaat observeren. Ook wordt je beter in het nabespreken. Je weet welke vragen je moet beantwoorden en waar je verslag van moet maken. En als het makkelijker wordt, wordt het ook steeds leuker om te doen!
(Leidster van een pilotinstelling)

Ga ervan uit dat, als de leidsters na een paar kinderen een beetje ervaring hebben opgedaan, er eigenlijk weinig voorbereidingstijd nodig is voor het observeren. De meeste tijd gaat zitten in het nabespreken van de resultaten. Hoeveel tijd dat kost, hangt af van de resultaten van de observaties. Als er veel negatieve scores zijn gegeven, is er veel om over te praten.

Hoewel het voorbereiden, observeren en nabespreken niet veel tijd vergt als de leidsters het onder de knie hebben, moet het ook niet onderschat worden. Het is toch een extra taak voor leidsters en leidinggevende, die tijd en energie vergt. Onderschatting kan ertoe leiden dat leidsters te weinig tijd ervoor nemen en dat kan weer tot gevolg hebben dat ze het niet meer 'leuk' vinden en dus gedemotiveerd raken.

5.9 Wat gebeurt er met de resultaten?

Lees deel I, hoofdstuk 4 door en gebruik ook paragraaf 5.3

In het kort komt het hierop neer:

De kwaliteit van de opvang verbeteren aan de hand van de observatieresultaten is een gezamenlijk proces van alle betrokkenen in het kindercentrum. De leidinggevende is verantwoordelijk voor dit proces. De leidsters hebben een belangrijke taak in het bedenken van veranderingen en verbeteringen en het in praktijk brengen hiervan. En na verloop van tijd moeten de leidsters evalueren of hun voorstellen ook het gewenste resultaat hebben opgeleverd en zo nodig opnieuw nadenken over verbeteringen. Heel belangrijk is het besef bij alle betrokkenen, dat de observaties van het welbevinden van de kinderen niet een eindresultaat zijn, maar de start van het verbeterproces.

Bij het bespreken van de resultaten van de observaties kan het makkelijk zijn de term ‘onwelbevinden’ te gebruiken. In deze publicatie is deze term niet gebruikt omdat het geen goed Nederlands woord is, maar wordt gesproken over ‘kinderen die zich niet prettig voelen’.

Het is erg belangrijk dat de leidsters betrokken worden bij het hele proces. Als ze het gevoel hebben dat ze niet weten wat er met de resultaten gebeurt of dat er weinig wordt gedaan met hun voorstellen voor verbetering, zullen ze snel hun motivatie verliezen voor het observeren en voor het werken aan de kwaliteit van de opvang.

□ Zorg dus dat voor de leidsters duidelijk is wat hun deel is in het hele proces.

De taakverdeling is als volgt:

1. De *leidsters* van een groep kinderen gaan aan de slag met de resultaten. De leidsters zijn in de eerste plaats gericht op het welbevinden van de individuele kinderen en het functioneren van de groep. Het is hun taak een zodanig pedagogisch klimaat te scheppen dat ieder kind zich prettig en op zijn gemak voelt. Zij bespreken met elkaar de resultaten van de observaties, zowel van de individuele kinderen, als van de groep, stellen verbeteringen voor en voeren ze zo mogelijk zelf in. Ze overleggen met de ouders. En van hun voorstellen maken ze een verslag.

□ Kopieer uit hoofdstuk 4 de leidraad (paragraaf 4.4) die de leidsters nodig hebben om te werken met de resultaten en neem de vragen samen door.

Soms blijven leidsters te lang bezig met het bespreken van de problemen, in hun streven er zo goed mogelijk achter te komen wat er met dit kind of deze groep aan de hand is.

‘De tijd voor die besprekingen is te kort hoor. We hebben eerst heel uitgebreid gepraat over wat er nou met Julia aan de hand is. En toen hadden we zo weinig tijd over voor het bedenken van verbeteringen.’

□ Zorg ervoor dat leidsters niet te lang ‘vast blijven zitten’ in het bespreken van de problemen, maar dat ze op tijd de overgang maken naar het bedenken van oplossingen.

Soms zullen de leidsters verbeteringen voorstellen die hun verantwoordelijkheid overstijgen. In dat geval moet er natuurlijk overleg met de leidinggevende plaatsvinden. Daarnaast kunnen de leidsters tegen zaken aanlopen die hun kennis en kunde overstijgen, zowel op het niveau van het individuele kind, als op het niveau van de groep. Ook voor deze zaken raadplegen zij de leidinggevende.

2. De *leidinggevende* zorgt voor het op gang brengen en houden van dit proces. Zij gaat ook aan de slag met de zaken waarbij de leidsters haar om steun vragen. Meestal zal zij ook verantwoordelijk zijn voor de administratie of archivering van de resultaten van de instelling (bijvoorbeeld in verband met de certificatie). En daarnaast verwerkt de leidinggevende de observatieresultaten en de verbeteringsuggesties in het beleid van de instelling. Dit kan het pedagogisch beleid zijn, maar ook andere beleidsterreinen betreffen, zoals het financieel beleid, het personeelsbeleid, het accommodatiebeleid en het organisatiebeleid. De leidinggevende creëert daarmee de voorwaarden voor verbetering van het pedagogisch klimaat in de instelling nu en in de toekomst.

Tot slot

Aan het eind van de instructie weten de leidsters hoe ze moeten observeren en zijn ze gemotiveerd om te beginnen. Het is daarom van belang om snel na de instructie daadwerkelijk te beginnen met de observaties. Zorg ervoor dat iedereen weet wat te doen, dat de taken verdeeld zijn.

6. GASTOUDEROPVANG

Inleiding

In het certificatieschema van het kwaliteitsstelsel is een apart deel gewijd aan de gastouderopvang; voor het verkrijgen van het certificaat moeten ook zij voldoen aan de norm over het welbevinden van de kinderen.

In de beschrijving van de normen voor de gastouderopvang wordt een onderscheid gemaakt tussen het bemiddelingsmodel (aangeduid als BM) en het plaatsingsmodel (aangeduid als PM). In het bemiddelingsmodel werkt de gastouder op freelance-basis; zij is niet in dienst van het gastouderbureau. Het gastouderbureau bemiddelt tussen ouder en gastouder en als de koppeling eenmaal tot stand is gekomen, houdt de bemoeienis van het gastouderbureau met de gastouder goeddeels op. In het plaatsingsmodel is de gastouder in dienst van het gastouderbureau.

De normen voor de gastouderopvang uit het certificatieschema van de HKZ zijn:

- *Norm 3.1 Welbevinden van individuele kinderen (BM)*
 - 3.1.1 *De gastouder wordt vooraf geïnformeerd over en toegerust voor het met een vooraf vastgestelde frequentie gericht observeren van het welbevinden van individuele kinderen in de opvangsituatie.*
 - 3.1.2 *De gastouder wordt geadviseerd de opvang op basis van de observatie en de evaluatie zo nodig aan te passen (HKZ, 2002, p. 104).*

Toelichting op de wijze van beoordeling:
Met betrekking tot het thema Welbevinden van individuele kinderen (BM) wordt getoetst of het gastouderbureau de gastouder heeft geïnformeerd en toegerust voor het observeren van kinderen. Nagegaan kan worden of er een regeling en een checklist is waarin is aangegeven op welke wijze gastouders hierover worden geïnformeerd (idem, p. 105).
- *Norm 3.1 Welbevinden van individuele kinderen (PM)*
 - 3.1.1 *De gastouder observeert, op basis van een vooraf vastgestelde frequentie, het welbevinden van individuele kinderen in de opvangsituatie.*
 - 3.1.2 *De opvang wordt zo nodig aangepast op basis van de observatie en de evaluatie.*
 - 3.1.3 *De vraagouder kan invloed uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van uitkomsten van de observatie (HKZ, 2002, p. 104).*

Toelichting op de wijze van beoordeling:
Met betrekking tot het thema Welbevinden van individuele kinderen (PM) wordt getoetst of er een regeling wordt gehanteerd en een checklist is die erin voorziet dat regelmatig het welbevinden van individuele kinderen wordt geobserveerd. Nagegaan kan worden of en hoe de vraagouders invloed kunnen uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van de uitkomsten van de observatie en aan de hand waarvan de opvang zo nodig wordt aangepast (idem, p. 105).
- *Norm 4.14 Structurele feedback (BM)*

4.14.1 Het gastouderbureau informeert gastouders over en rust hen toe voor het, met een vooraf gestelde frequentie gericht onderzoek doen door middel van observaties naar het welbevinden van individuele kinderen in de opvangsituatie.

4.14.2 Naar eigen inzicht past de gastouder de opvang aan op basis van de resultaten van het onderzoek (HKZ, 2002, p. 126).

Toelichting op de wijze van beoordeling:

(...) Nagegaan kan worden of er een methode is voor de observatie van het welbevinden van individuele kinderen, en of de uitkomsten van de observaties indien nodig leiden tot aanpassingen van het pedagogisch beleid, werkinstructies etc. (idem, p. 127).

– *Norm 4.14 Structurele feedback (PM)*

4.14.1 Het gastouderbureau draagt er zorg voor dat de gastouder met een vooraf vastgestelde frequentie gericht onderzoek, door middel van observaties, doet naar het welbevinden van individuele kinderen in de opvangsituatie.

4.14.2. De resultaten worden gebruikt voor bijstelling en/of verbetering van het bestaand beleid (HKZ, 2002, p. 126).

Toelichting op de wijze van beoordeling:

(...) Nagegaan kan worden of er een methode is voor de observatie van het welbevinden van individuele kinderen, en of de uitkomsten van de observaties indien nodig leiden tot aanpassingen van het pedagogisch beleid, werkinstructies etc. (idem, p. 127)

In de gastouderopvang worden er op twee gescheiden niveaus keuzes gemaakt die van invloed zijn op de kwaliteit van het pedagogisch handelen:

- Het gastouderbureau kiest voor selectiecriteria, een voorbereidingstraject en een ondersteuningsaanbod om zo de voorwaarden te creëren voor goede opvang.
- De freelance-gastouder krijgt ‘pedagogische bagage’ mee van het bureau in de vorm van voorbereiding of schriftelijk materiaal en kiest vervolgens naar eigen inzicht voor een manier van werken.

Gastouders die in dienst zijn van een gastouderbureau zijn in de uitvoering gehouden aan afspraken die het bureau met hen maakt. Alhoewel deze gastouders ook alleen en zelfstandig werken, is het bureau verantwoordelijk voor het kwaliteitsniveau van het pedagogisch handelen. Dit in tegenstelling tot de freelance-gastouder.

Tijdens de evaluatie is gebleken dat de gastouderopvang het instrument in de huidige versie niet geschikt vindt voor gebruik in deze sector: het is te veel toegespitst op de situatie van kindercentra (zie ook hoofdstuk 7, ‘De evaluatie’).

In dit hoofdstuk komt eerst aan de orde welke struikelblokken men in de gastouderopvang ervaart bij gebruik van het instrument (paragraaf 6.1) en daarna gaan we in op mogelijkheden voor de gastouderopvang om het instrument te gebruiken (paragraaf 6.2).

6.1 Drempels en struikelblokken

De (staf- en bureau)medewerkers van het gastouderbureau zijn over het algemeen van mening dat het evalueren van welbevinden waardevol is en gebruikt zou moeten kunnen worden in de gastouderopvang. Daarvoor noemen zij twee redenen: ten eerste dat ook de gastouderopvang moet kunnen voldoen aan de normen uit het certificatieschema van de HKZ. Daarnaast zijn ze van mening dat het goed is om op gezette tijden volgens vaste criteria naar de kinderen te kijken.

Tegelijkertijd constateren ze dat het instrument in haar huidige vorm niet geschikt is. We noemen hier enkele punten:

- Het instrument is te uitgebreid. Eén lijst is het maximum voor de gastouders.
- De gedragsbeschrijvingen in de observatielijsten zijn meer van toepassing op de situatie van de kindercentra dan van de gastouderopvang, omdat er bij de gastouders geen sprake is van een ‘groep’.
- Veel gastouders hebben maar één (gast)kind. Ze hebben dan ook niet of nauwelijks vergelijkingsmateriaal bij het observeren van hun kind.
- Gastouders hebben meestal een lagere opleiding dan leidsters in kindercentra, waardoor ze meer ondersteuning nodig hebben bij het werken met het instrument.
- Gastouders hebben veel minder ondersteuning dan leidsters in de kindercentra, aangezien gastouders alleen werken, zonder een team van collega’s om zich heen en zonder een directleidinggevende die ze kunnen raadplegen. Natuurlijk kunnen ze zich met vragen richten tot de bemiddelingsmedewerkers, maar dat is toch een grote stap, aangezien ze zelf contact moeten opnemen met de bemiddelingsmedewerker.
- Het overdragen van de informatie naar de gastouders kan een probleem opleveren: de meeste gastouders zijn niet in dienst van een gastouderbureau en kunnen dan ook niet worden verplicht om het instrument te gebruiken of om instructie hiervoor te volgen. Het blijkt dan ook vaak moeilijk te zijn gastouders hiervoor te interesseren. Het enige alternatief is dan om het materiaal schriftelijk aan te bieden, maar dat is niet voldoende om de gastouder met het instrument te leren werken.
- Naast het voorbereiden van het observeren en het observeren zelf, levert ook het werken met de resultaten problemen op. Wat kunnen de gastouders met de resultaten van de observatie doen in het licht van het werken aan de kwaliteit van de opvang? In de kindercentra worden de resultaten besproken met de directe collega’s van de groep en met de leidinggevende. Zij kennen de kinderen allemaal. Die besprekingen leiden tot verbeteringen. De gastouder zou de resultaten moeten bespreken met de bemiddelingsmedewerker, maar die kent het kind niet. De gastouder moet dan het hele ‘verbetertraject’ in haar eentje doen, en dat is niet gemakkelijk en leidt tot minder resultaten.

We raden de gastouderbureaus aan om het instrument aan te passen aan hun mogelijkheden en behoeften, bijvoorbeeld door alleen die onderdelen te gebruiken die zij geschikt vinden voor hun situatie.

6.2 Tips en mogelijkheden om het instrument te gebruiken voor de gastouderopvang

Aangezien de gastouderopvang wel moet kunnen voldoen aan de normen van het kwaliteitsstelsel, geven we een aantal ‘tips’ hoe het instrument aangepast zou kunnen worden. De basis van deze tips bestaat uit de informatie die we vanuit het veld hebben gekregen.

Introductie van het instrument

Net zoals voor kindercentra, is ook voor de gastouderopvang een goede introductie van groot belang. Als de gastouders weten hoe ze het instrument kunnen gebruiken en als ze zien hoe leuk het is om hun kinderen te observeren, is de kans groter dat ze er ook mee aan de slag gaan.

Met betrekking tot de inhoud van de introductie is er geen verschil tussen freelance-gastouders en gastouders met een arbeidscontract. Er is echter wel een verschil in

het moment waarop bureaus deze activiteiten verplichtend aan gastouders kunnen opleggen (VOG, 1997a).

Bureaus met uitsluitend een bemiddelingsfunctie voor freelance-gastouders kunnen de informatie over het instrument alleen vóór de bemiddeling aanbieden. Het volgen van een voorbereidingstraject vormt dan de voorwaarde voor inschrijving en bemiddeling. Vanaf het moment dat het contact tussen een freelance-gastouder en een ouder tot resultaat geleid heeft, is de inbreng van het gastouderbureau beëindigd. Bureaus met een bemiddelingsfunctie voldoen dan ook aan de norm 3.1 van het certificatieschema als zij op deze manier gastouders stimuleren om geregeld en goed onderzoek te doen naar het welbevinden van de kinderen.

Bureaus met een opvangfunctie – waarbij de gastouders in loondienst zijn – zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van de opvang. Vanuit hun werkgeversrol kunnen zij gastouders verplichten om aan de ondersteunende activiteiten van het bureau deel te nemen. Deze bureaus voldoen aan de norm uit het certificatieschema als zij de gastouders die in dienst van de organisatie zijn, voorbereiden op en volgen bij het werken aan het welbevinden van kinderen tijdens de opvang.

De introductie van het instrument moet grondig gebeuren en gaat in stappen.

1. In eerste instantie moeten de bemiddelingsmedewerkers het hele instrument kennen, met alle achtergrondinformatie. Het is van belang dat ook de bemiddelingsmedewerkers enthousiast zijn over het werken met het instrument: zij zijn degenen die de gastouders moeten kunnen bijstaan als die vragen hebben en zij bespreken met de gastouders de resultaten van de observaties.
2. Daarna worden de gastouders geïnstrueerd. Daarbij kan een vergelijkbare manier worden gekozen als bij de kindercentra: zo weinig mogelijk schriftelijke informatie meegeven, er veel met elkaar over praten. Dat kan problemen opleveren, aangezien freelance-gastouders moeilijk te motiveren blijken te zijn om deel te nemen aan cursussen. Wellicht kunnen gastouders die zien wat ze met het instrument kunnen en hoe leuk het is om op een andere manier naar het kind te kijken, wel gemotiveerd worden. Daarbij kan worden benadrukt dat het er niet alleen om gaat te werken aan de kwaliteit van de opvang, maar dat het instrument ook veel handvatten biedt om met de ouders over hun kind te praten.
3. In aanvulling op de instructie die het gastouderbureau geeft kan de gastouder zelf aan de slag met de brochure *Hoe gaat het met jou? Kijken naar het welbevinden van kinderen* (Balledux en Hoex 2002a). Deze brochure helpt gastouders om zelf gericht te kijken naar en na te denken over hoe het met de opvangkinderen gaat. Hebben ze het naar hun zin? Zitten ze lekker in hun vel? Moet de gastouder iets veranderen aan de manier waarop hij of zij met hen omgaat? In deze brochure worden vier belangrijke vragen beantwoord:
 - Wat is welbevinden, hoe ziet dat er uit, wat wordt ermee bedoeld?
 - Waarom is het belangrijk om goed en gericht naar kinderen te kijken, wat heb je eraan?
 - Hoe kan de gastouder zien of het goed gaat met kinderen, waar moet ze naar kijken?
 - Wat kan de gastouder doen om het leuker of beter voor haar gastkinderen te maken?

In de brochure staat informatie en er zijn lijstjes met praktische tips opgenomen.

Het gastouderbureau kan deze brochure ook gebruiken als aanvulling op een themabijeenkomst over welbevinden.

Als het toch niet lukt om de freelance-gastouders te laten komen, dan kan het materiaal worden opgestuurd.

De observatielijsten (zie hiervoor deel II)

Alle deskundigen uit het veld van de gastouderopvang zijn van mening dat de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’ het meest bruikbaar is voor de gastouderopvang. De items op deze lijst zijn het meest herkenbaar voor de gastouders en erg concreet.

De ‘Observatielijst Groepsfunctioneren’ is niet geschikt, ook niet als er meerdere (gast)kinderen aanwezig zijn.

De ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ is in zijn huidige vorm te abstract en te uitgebreid voor gebruik in de gastouderopvang.

In de brochure *Hoe gaat het met jou?* hebben we dan ook de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’ als uitgangspunt gebruikt. We hebben de observatielijst voor de gastouders in drie stappen ingedeeld: aan de hand van een vraag denken ze eerst na over hun kind: wat verwachten ze te zien, wat is hun indruk van het kind? Daarna gaan ze observeren en ten slotte kijken ze terug: wat hebben ze gezien en wat kunnen ze daarmee doen?

Een grote instelling voor kinderopvang heeft met zijn gastouderbureau al ervaring met het werken met het instrument. Zij hebben het instrument zelf aangepast aan hun situatie en hebben hun versie ook met name gebaseerd op de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’. Dat het ook voor de gastouderopvang zinvol is om welbevinden te observeren blijkt uit de volgende situatie.

Voorbeeld

Een stafmedewerkster vertelde dat een gastouder haar gastkind had geobserveerd en in eerste instantie het idee had dat ze niets nieuws had gezien. Na het invullen van de vragenlijst bleek echter dat er een verschil zat tussen haar ‘algemene indruk van het kind’, zoals ze die in de vragenlijst had weergegeven, en de scores op de observatielijst. Het gesprek tussen gastouder en bemiddelingsmedewerker heeft hierdoor toch nieuwe inzichten gegeven en mogelijkheden om dingen in de toekomst anders te doen, om zo het welbevinden van het kind te verhogen en de kwaliteit van de opvang te verbeteren.

Dit is een voorbeeld dat we hebben gevonden van hoe een gastouderbureau het instrument heeft aangepast. Iedere organisatie kan de lijsten op zijn eigen manier aanpassen tot een geschikt instrument.

Werken met de resultaten

Er wordt op twee fronten gewerkt met de resultaten van de observaties: door de gastouder zelf en door het gastouderbureau.

1. De gastouders kunnen de resultaten bespreken met de bemiddelingsmedewerker.

Weliswaar kent de bemiddelingsmedewerker de kinderen niet (goed), maar zoals uit het voorgaande voorbeeld blijkt, kan ook het praten over dat wat de gastouder heeft gezien, of de constatering dat er toch een verschil zit in wat zij dacht en wat ze heeft gezien, genoeg stof tot praten geven. En genoeg aanleiding om dingen te veran-

deren. Als dat zo is, is het belangrijk dat gastouder en bemiddelingsmedewerker vastleggen wat er verandert en waarom dat gebeurt. Dit om te voorkomen dat goede voornemens en afspraken weer vergeten worden in de drukte van alledag. Ook is het goed om voornemens die op dit moment niet uitvoerbaar zijn vast te leggen, met de reden waarom ze niet kunnen worden uitgevoerd. Als deze belemmeringen dan zijn opgeheven, kan het voornemen alsnog worden uitgevoerd.

Daarnaast kan de gastouder naar aanleiding van de observatie met de ouders in gesprek over hoe het met het kind gaat. De ervaring leert dat het goed en gericht kijken naar een kind, zeker aan de hand van een observatieformulier veel materiaal oplevert om met ouders over te praten. Leidsters en gastouders zeggen: 'Je ziet niet eens zo heel veel nieuwe dingen, maar het maakt wel veel duidelijk: je beeld van het kind wordt helderder, duidelijker.' En ook heel belangrijk: 'Het geeft woorden aan wat je eigenlijk misschien al wel wist.' En ten slotte: 'Het maakt dat ik me zekerder voel in gesprek met de ouders.' Het stelt gastouders dus beter in staat om met ouders te praten over hoe het met het kind gaat (zie ook Balledux en Hoex 2002b). Het levert een completer beeld op.

Over hoe je observeert en wat je kunt doen met de resultaten kunnen gastouders ook overleggen met andere gastouders. Onderwerpen waar ze het over kunnen hebben zijn onder meer: hoe observeer jij tijdens de dagelijkse bezigheden, en wat doe jij met de resultaten van de observaties.

2. De verbetermogelijkheden op het niveau van het gastouderbureau worden bepaald door de functie van het bureau.
 - Een gastouderbureau met een bemiddelingsfunctie heeft als primaire taak het werven, selecteren en bemiddelen van gastouders en vraagouders. Kwaliteitsgericht werken betekent dat een bureau deze activiteiten uitvoert, evalueert en verbetert. Dit kan met de informatie die de observatielijsten en de vragenlijsten opleveren. Deze gegevens kunnen betrekking hebben op meerdere beleidsterreinen van de organisatie. Zo kan een en ander bijvoorbeeld resulteren in een aanvulling op de selectiecriteria voor gastouders, de gespreksonderwerpen bij de intake van ouders, of de onderwerpen die het bureau tijdens de begeleiding ter sprake brengt. Het is belangrijk om gastouders en vraagouders zo veel mogelijk te betrekken bij inhoudelijke beslissingen.
 - Gastouderbureaus met een plaatsingsfunctie zijn naast werving, selectie en bemiddeling ook verantwoordelijk voor het pedagogisch handelen van de gastouders. Zij kunnen de gastouders verplichten hun handelen te evalueren met behulp van het instrument. Dit kan dan leiden tot verbetering van de eigen dienstverlening van het gastouderbureau en van de opvangpraktijk van de gastouder.

Het is onmogelijk om in één klap het hele pedagogisch werk- en beleidsplan 'perfect' te maken. De organisatie, de gastouders en de vraagouders hebben de tijd nodig om vertrouwd te raken met het onderwerp 'welbevinden van kinderen'. Gastouders die met een 'nieuwe blik' naar kinderen gaan kijken en bereid zijn om het eigen handelen bij te stellen, zetten al een belangrijke stap naar kwaliteitsverbetering. Het instrument *Werken aan welbevinden* kan hierbij een inspirerende en handige hulp zijn.

Tot slot

We hopen dat we met deze informatie de gastouderbureaus toch een steuntje in de rug kunnen geven bij het werken aan het welbevinden van de kinderen.

7. DE EVALUATIE

Inleiding

Het is een instrument waar je heel veel aan kunt hebben, maar het is een vreselijk onoverzichtelijke berg met werk.

(Een geïnterviewde kwaliteitsfunctionaris, aan het begin van de evaluatie)

Werken aan welbevinden is in 1997 ontwikkeld op verzoek van project *Klein Kapitaal* van de VOG, in het kader van het kwaliteitsstelsel voor de kinderopvang.

De tijd om het instrument te maken was kort, zodat de eerste versie alleen kon worden uitgetest bij vijftien instellingen, maar niet goed geëvalueerd kon worden.

Er is toen besloten om het instrument als ‘proefversie’ op te nemen in de *Handleiding Kwaliteitsstelsel Kinderopvang* en het daarna te evalueren. Eind 1998 is de evaluatie gestart.

In paragraaf 7.1 beschrijven we hoe de eerste versie van het instrument eruitzag. Daarna komt in paragraaf 7.2 het doel van de evaluatie aan de orde. In paragraaf 7.3 staat wat we hebben gedaan. In paragraaf 7.4 beschrijven we de resultaten van de eerste inventarisatie en in de paragrafen 7.5 en 7.6 komt aan de orde welke veranderingen we hebben getest in de praktijk en wat men ervan vond. In paragraaf 7.7 ten slotte komen de definitieve aanpassingen aan bod.

7.1 De eerste versie van het instrument

De eerste versie bestaat uit een informatief gedeelte, waarin opgenomen de kenmerken van welbevinden, een beschrijving van de verschillende observatielijsten en de gebruiksmogelijkheden. Daarnaast is een hoofdstuk gewijd aan het werken met de resultaten: hoe kan het management van een instelling met de resultaten van de observatie- en vragenlijsten het welbevinden van de individuele kinderen en van de groepen, en daarmee de kwaliteit van de opvang verhogen?

De observatie- en vragenlijsten staan op de SWP site en moeten door de instellingen zelf worden uitgedraaid.

De volgende lijsten zijn beschikbaar:

- Observatielijst Groepsfunctioneren: er zijn twee lijsten voor de verschillende leeftijdsgroepen: 0 tot 1,5 jaar en 1,5 jaar en ouder. De leidster beoordeelt het welbevinden van de babygroepen op de factor ‘sfeer’ en het welbevinden van de groep 1,5 jaar en ouder op negen factoren: sfeer, spel, activiteiten, gebruik van de ruimte, onderlinge relaties, onderlinge betrokkenheid, reactie op de leidsters, relatie met de leidster en structuur en regels.
- Observatielijst Welbevinden Algemeen: de leidster beoordeelt het welbevinden van individuele kinderen met deze lijst op basis van in totaal 21 beschrijvingen.

- Observatielijst Welbevinden in Situaties: er zijn drie lijsten voor de verschillende leeftijdsgroepen: 0 tot 2 jaar, 2 tot 4 jaar, en 4 jaar en ouder. De leidster geeft een oordeel over het welbevinden van individuele kinderen in zes verschillende situaties: binnenkomst, eten en drinken, vrij spel binnen, vrij spel buiten, gestructureerde activiteiten, verschonen/slapen/verzorgen (alleen voor kinderen tot 4 jaar) en vertrek (alleen voor kinderen ouder dan 4 jaar).

De beoordeling vindt plaats op een vierpuntsschaal: ++, +, - en --.

Bij elk van deze observatielijsten hoort een vragenlijst voor leidsters, die zij na elke observatie moeten invullen.

- Een vragenlijst voor kinderen ouder dan 8 jaar. Deze lijst bestaat uit zes open vragen die de kinderen zelf, eventueel met hulp van ouders of leidster, kunnen beantwoorden.
- Een vragenlijst voor ouders met zes vragen over hun ideeën ten aanzien van het welbevinden van hun kind.

Naast deze observatie- en vragenlijsten, die door de leidsters worden gebruikt, is er een aantal overzichtlijsten voor het management. Hiermee kunnen zij de informatie over de individuele kinderen en over de verschillende groepen verzamelen en kunnen zij een overzicht maken van de resultaten. Op grond hiervan kan bekeken worden of, en zo ja wat er veranderd moet worden om het welbevinden van de kinderen en het functioneren van de groepen te verbeteren.

7.2 Doel van de evaluatie

De evaluatie is gericht op de inhoud, de gebruiksvriendelijkheid en het effect van het instrument.

Met betrekking tot de *inhoud* is de belangrijkste vraag of het instrument ook werkelijk een indicatie geeft van het welbevinden van kinderen. Dit is de vraag naar de validiteit en de betrouwbaarheid van het instrument¹. Als blijkt dat de validiteit en de betrouwbaarheid redelijk tot goed zijn, met andere woorden, als het instrument werkelijk welbevinden meet, zal de theoretische basis van het instrument niet worden veranderd.

Er is nog een andere belangrijke vraag met betrekking tot de inhoud: een van de uitgangspunten bij de ontwikkeling van het instrument is geweest dat het te gebruiken moest zijn zonder uitgebreide voorafgaande instructie. Het is de vraag of het niet doeltreffender is om voorafgaand aan de observaties een instructie te verzorgen. Deze instructie zou dan zowel gericht moeten zijn op het feitelijke gebruik van het instrument, als op bewustwording bij de leidsters van welbevinden: wat is welbevinden, hoe kun je het beoordelen, wat doen we ermee? Doel hiervan is dat alle leidsters zich het begrip welbevinden eigen maken, het belang ervan kennen en dat zij allen op dezelfde manier observeren.

Met betrekking tot de *gebruiksvriendelijkheid* van het instrument wordt een aantal aspecten beoordeeld: het instrument als geheel, de afzonderlijke onderdelen, en de noodzaak tot voorafgaande instructie of training.

De belangrijkste vraag met betrekking tot het *effect* van het instrument is wat er met de resultaten gedaan wordt en kan worden.

1. Deze vraag is onderzocht in een apart onderzoek dat door een stagiaire is uitgevoerd met de betrekking tot de Observatielijst Welbevinden.

Bovenstaande vragen moeten gezien worden in relatie tot het doel van het instrument: een indicatie geven van het welbevinden van kinderen in een instelling voor kinderopvang met het oog op het verbeteren van de kwaliteit van de opvang, in het kader van certificering.

7.3 Wat hebben we gedaan?

De evaluatie is eind 1998 gestart. Aan zeshonderd kopers van de *Handleiding Kwaliteitsstelsel Kinderopvang* is een korte vragenlijst toegestuurd over het gebruik van het instrument *Werken aan welbevinden*. Van de ruim 250 instellingen die gereageerd hebben zijn er negen kindercentra en gastouderbureaus die het instrument ook daadwerkelijk gebruikt hebben of gebruiken.

Deze instellingen hebben een uitgebreide vragenlijst over hun ervaringen met het instrument beantwoord.

Daarnaast is er gebruikgemaakt van een aantal andere evaluaties:

- Het onderzoek van een stagiaire, Mariëlle Linting, naar de betrouwbaarheid en validiteit van de Observatielijst Welbevinden in twee kindercentra;
- Het rapport *Kwaliteit voor de kleintjes* van Bart van Riel, die het kwaliteitsstelsel heeft ingevoerd bij de Stichting Kinderopvang Purmerend en in het kader daarvan ook het instrument *Werken aan welbevinden* heeft gebruikt;
- Twee instellingen voor kinderopvang die het instrument hebben aangepast voor eigen gebruik.

Op basis van de uitkomsten hebben we het instrument aangepast en uitgetest in een aantal pilotinstellingen.

7.4 Resultaten van de eerste inventarisatie: wat vond men van de eerste versie?

De instellingen geven twee redenen aan om het instrument te gebruiken: als kwaliteitsinstrument, met het oog op toekomstige certificering, of als observatie-instrument om de kinderen te volgen.

De ervaringen van de instellingen met het instrument hebben een positieve en een negatieve component. De instellingen *waarderen* het instrument om verschillende redenen:

- Ze waarderen het dat het instrument is gericht op het welbevinden van kinderen en niet op het (signaleren van) problemen.
- Ze vinden het instrument volledig: het instrument geeft daadwerkelijk een beeld van het welbevinden van het kind.
- Ze geven aan dat het observeren weliswaar niet vaak tot opzienbarende nieuwe inzichten leidt, maar wel aanleiding geeft tot onderlinge discussie in het team en daarmee geeft het een helderder en genuanceerder beeld van het welbevinden van de individuele kinderen en van de groep.
- De instellingen die de ‘Vragenlijst voor ouders’ hebben gebruikt, melden dat ouders enthousiast zijn. Ouders vinden het leuk dat er een keer extra goed en gedetailleerd naar hun kind gekeken wordt, ze vinden het boeiend om informatie te krijgen over ‘hoe hun kind het op verschillende gebieden doet’ op het kinderdagverblijf en ze vinden het leuk om mee te werken. Leidsters geven aan dat de oudervragenlijst voor hen positieve informatie oplevert over de wensen van de ouders wat betreft het contact met de leidster en wat betreft het omgaan met de kinderen.

De *knelpunten* die de meeste instellingen signaleren hebben te maken met de hoeveelheid werk:

- Het instrument wordt ervaren als een ‘hele berg met werk’, zeker als een instelling (bijna) het hele instrument heeft gebruikt.
- Het zijn veel lijsten met veel items.
- Verschillende mensen zijn van mening dat het onderscheid tussen de kenmerken niet altijd even helder is en dat de namen van de kenmerken niet altijd overeenkomen met de bijbehorende beschrijving.
- De lijsten worden nogal eens ervaren als ingewikkeld en onoverzichtelijk, te subjectief en moeilijk om goed te scoren als het niet onverdeeld goed gaat met een kind.
- Ten slotte heeft een aantal instellingen (ook instellingen die het instrument uiteindelijk niet gebruikt hebben) moeite met het uitdraaien van de bestanden op de diskettes.
- De oorspronkelijke wijze van scoren met + en - levert problemen op. Uit de inventarisatie blijkt dat veel leidsters het moeilijk vonden om individuele kinderen, en zeker ook groepen een - of een -- te geven.

De meeste instellingen vinden het instrument geschikt voor alle *leeftijden*, met uitzondering van de baby's. Voor deze leeftijdsgroep leverde de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ te weinig informatie op, omdat een aantal items moeilijk te scoren blijkt te zijn voor baby's; de ‘Observatielijst Groepsfunctioneren’ vindt men erg minimaal. Met betrekking tot de kinderen van 4 jaar en ouder (buitenschoolse opvang) vindt men in een aantal instellingen de tijdsinvestering erg groot, gelet op het aantal uren dat de kinderen aanwezig zijn.

Met betrekking tot de andere werksoorten, *peuterspeelzalen* en *gastouderbureaus* zijn de ervaringen nogal tegenstrijdig. De twee geïnterviewde gastouderbureaus zijn van mening dat het instrument niet geschikt is om gastouders zelf te laten observeren. Op het ene gastouderbureau is men echter zeer stellig van mening dat het instrument voor hen ook verder niet bruikbaar was; zij vinden het instrument te veel toegesneden op de situatie van het kindercentrum, en niet op die van de gastouderopvang. Op het andere gastouderbureau vindt men het wel bruikbaar als het door bureaumedewerkers wordt gedaan tijdens een huisbezoek. De twee geïnterviewde peuterspeelzalen zijn verdeeld: de ene vindt het een geweldig en zeer bruikbaar instrument; de andere vindt het niet bruikbaar voor peuterspeelzalen; het is volgens hen niet goed mogelijk om dit instrument te gebruiken in de situatie waar één gediplomeerde leidsters samen met een vrijwilligster een groep van zo'n twintig kinderen begeleidt.

Gevraagd naar suggesties voor de verbetering van het instrument komen twee opmerkingen steeds terug:

- Het instrument moet korter, eenvoudiger, minder arbeidsintensief, gecomprimeerder.
- Een training en/of instructie vooraf is heel belangrijk. Zonder training of instructie gaat het niet. Het nut van instructie is: uitleg van doel en functie van het instrument, samen leren invullen, samen discussiëren over welbevinden.

De vraag naar het effect kan nog niet worden beantwoord, aangezien geen van de instellingen al iets met de resultaten had gedaan. Wel merkten enkele geïnterviewden op dat het hoofdstuk dat daarover gaat, voor hen niet helemaal duidelijk was.

De evaluatievragen kunnen hiermee gedeeltelijk worden beantwoord. Inhoudelijk functioneert het instrument goed, de gebruiksvriendelijkheid laat te wensen over, een instructie vooraf is noodzakelijk en over het effect valt nog weinig te zeggen.

7.5 De pilots

Naar aanleiding van de reacties die we hebben gekregen op de eerste vragenlijst hebben we veertig instellingen aangeschreven met de vraag of zij mee wilden werken aan het uitproberen van het nieuwe instrument. De respons was groot, veel instellingen wilden meedoen. Uiteindelijk hebben we vijftien instellingen uitgekozen, in Utrecht, Wijk bij Duurstede, Rotterdam, Schiedam, Gouda, Den Haag en Amersfoort. Er wordt geobserveerd in babygroepen, peutergroepen, verticale groepen en groepen voor buitenschoolse opvang.

Het uittesten bij de pilotinstellingen wordt onder meer gedaan door twee stagiaires van de Universiteit Leiden, die elk een observatielijst ‘voor hun rekening nemen’. Zij zullen met name kijken naar de bruikbaarheid van de lijsten voor de leidsters.

7.6 Resultaten van de pilots

De deelnemende leidsters vinden het over het algemeen leuk en goed om te observeren: het welbevinden van hun kinderen en hun groep vinden ze heel belangrijk. Maar in eerste instantie zien nogal op tegen het observeren. Ze hebben het gevoel dat ze iets ‘heel nieuws’ moeten doen, dat het veel tijd gaat kosten om te observeren en dat het niet zo veel zal opleveren.

Algemeen

Na de observaties zijn de leidsters bijna unaniem van mening dat het toch niet zo moeilijk is als ze dachten. Het observeren kan, na de eerste keer, best goed tussen het werk door: als de leidster eenmaal de kenmerken van welbevinden in haar hoofd heeft en ze de gedragsbeschrijvingen een keer goed heeft doorgelezen, dan weet ze waarnaar ze moet kijken en hoeft ze dus ook niet steeds op de formulieren te kijken. Het uitvoeren van de observaties valt dus al met al mee. Ook vindt iedereen dat de lijsten volledig zijn: ze geven een goed beeld van het welbevinden van de individuele kinderen en de groep. Er zijn wel wat aanmerkingen op een aantal gedragsbeschrijvingen: het meestgehoorde commentaar is dat sommige dingen niet bij de leeftijd horen.

Op de vraag of ze het nuttig hebben gevonden om te observeren, geven de meeste leidsters een positief antwoord. Op de vraag of ze nieuwe dingen hebben gezien en of het observeren tot nieuwe inzichten heeft geleid, geven de meeste leidsters een ontkenkend antwoord. Bij doorvragen geven leidsters aan dat ze niet echt nieuwe dingen hebben gezien, maar dat sommige dingen wel duidelijker zijn geworden.

Het beeld van het kind wordt versterkt, bevestigd, duidelijker.

Ik wist het al wel, maar ik kan er nu woorden aan geven, ik ben me er nu meer van bewust. Ik had bijvoorbeeld altijd al wel het idee dat een bepaald kind moeilijk tot spelen kwam, maar na observatie blijkt inderdaad dat het kind weliswaar voor veel dingen belangstelling heeft, maar zich erg snel laat afleiden door andere kinderen. Daardoor is het nooit langer dan vijf minuten ergens mee bezig.

(Twee leidsters van een verticale groep)

Leidsters vinden het observeren van de groep en van de individuele kinderen ook nuttig. Het is goed om op gezette tijden gericht naar de groep en de kinderen te kijken.

Met *Werken aan welbevinden* kijkt de leidster anders: breder en tegelijkertijd dieper, en ze brengt meer nuance aan dan met andere observatielijsten, met name ontwikkelingsgerichte lijsten.

Voorbeeld

Van een jongetje wordt altijd gedacht dat hij moeite had met het binnenkomen 's ochtends. Tijdens de observatie van deze situatie bleek dat het niet zozeer het jongetje is dat het moeilijk heeft, maar vooral ook de ouder die moeite heeft om het jongetje achter te laten en weg te gaan. Het wordt een langgerekt afscheidsritueel, wat op het laatst voor het jongetje moeilijker wordt. De leidster heeft dit gezien tijdens het observeren met de 'Observatielijst Welbevinden in Situaties' en heeft de ouder aangeraden om het afscheid nemen niet alleen iets korter te maken, maar vooral wat kortader. Dat scheelde een stuk, het maakte de overgang naar de groep voor de jongen makkelijker.

Daarnaast geven leidsters en management aan dat het instrument een goed hulpmiddel is bij oudergesprekken; het geeft veel aanknopingspunten om het over het kind te hebben.

De observatie- en vragenlijsten

Bij alle drie de *observatielijsten* zijn er enkele beschrijvingen waar leidsters moeite mee hebben.

De leidsters vinden het zinnig om de 'Vragenlijst voor leidsters' in te vullen.

Niet alle pilotinstellingen gebruiken de 'Vragenlijst voor ouders'. De instellingen die deze lijst wel gebruiken vinden het heel zinnig om te zien waar de ouders mee komen. Opvallend is dat sommige ouders echt veel aandacht besteden aan het beantwoorden van de vragen, terwijl andere ouders zich er een beetje 'vanaf maken'.

Scoren

Scoren levert de meeste moeilijkheden en vragen op.

- Wat doe je als een kenmerk maar gedeeltelijk van toepassing is?
- Moet je scoren vanuit je algemene beeld van het kind of op grond van de actuele observatie? Hierbij speelt een aantal zaken een rol:
 - Als iets niet te observeren is op de dag dat je een kind observeert, mag je dan wel of niet dat punt invullen op basis van de kennis die je al hebt over een kind?
 - Als het kind zijn dag niet heeft, zichzelf niet is op de dag dat je hem wilt gaan observeren, moet je dat dan scoren?
 - Moet je oordelen in vergelijking met andere kinderen in de groep?
- Leidsters vinden het vervelend om een kind of een groep een negatieve score te geven. Ze hebben het idee dat ze het kind of de groep onrecht doen of, zoals een leidster zei: 'Het is gewoon niet leuk om over een kind te zeggen dat het niet goed gaat.'
- Er is veel onzekerheid bij leidsters 'of ze het wel goed doen', of ze wel de 'goede' score geven.

- Sommige leidsters hebben het idee dat ze het kinderdagverblijf tekort doen als ze kinderen of de groep een negatieve score geven, of dat het van invloed kan zijn op het verkrijgen van het certificaat van de HKZ.
- Het komt nogal eens voor dat noch de positieve beschrijvingen, noch de negatieve beschrijvingen van toepassing zijn: het kind voelt zich niet echt prettig, maar ook niet onprettig. Hoe moet in deze gevallen worden gescoord?

7.7 Aanpassingen

Algemeen

Een van de zaken waarvan al vanaf het begin duidelijk was dat er iets aan gedaan moest worden, is de tijdsinvestering. Observeren van alle kinderen en de groepen werd door veel instellingen als te belastend en tijdrovend ervaren.

We hebben daarom besloten de mogelijkheid op te nemen om eerst alle kinderen te ‘screenen’. Dat screenen gebeurt aan de hand van de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’. Met het hele team (van een groep) en het (adjunct)hoofd worden alle kinderen individueel doorgesproken en wordt een score gegeven. Eigenlijk wordt dus ‘uit het hoofd’ geobserveerd. De kinderen die positief scoren hoeven daarna niet meer geobserveerd te worden. Alle andere kinderen moeten wel geobserveerd worden. Dat levert een behoorlijke tijdswinst op.

Observatie- en vragenlijsten

De meestgehoorde kritiek op de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ is dat de kenmerken te veel op elkaar lijken. Er ontstond bijvoorbeeld nogal eens discussie over het verschil tussen ‘open’ en ‘nieuwsgierig’. Ook ‘met zelfvertrouwen’ en ‘evenwichtig’ werden door elkaar gehaald. Daarom hebben we de zeven kenmerken van welbevinden samengevat tot twee kenmerken:

- kenmerk 1 ‘*open, levenslustig*’ bestaat uit de kenmerken open, nieuwsgierig en levenslustig;
- kenmerk 2 ‘*tevreden, ontspannen*’ bestaat uit de kenmerken tevreden, ontspannen, evenwichtig en met zelfvertrouwen.

Deze twee kenmerken worden beoordeeld op de drie terreinen die de omgeving van het kind in het kindercentrum bepalen: de omgeving in het algemeen, de leidster en de andere kinderen.

De babylijst van de ‘Observatielijst Groepsfunctioneren’ is uitgebreid tot zeven factoren: sfeer, spel, activiteiten, gebruik van de ruimte, baby’s onderling, relatie met de leidster en structuur.

De lay-out van de lijsten

Oorspronkelijk waren de observatielijsten gesplitst: een lijst met gedragsbeschrijvingen per kenmerk en een scorelijst. We hebben de gedragsbeschrijvingen in een verkorte vorm in de scorelijsten opgenomen, zodat niet ‘teruggezocht’ hoeft te worden bij het scoren.

Wijze van scoren

De oorspronkelijke wijze van scoren was met + en -. Uit de inventarisatie bleek dat veel leidsters het moeilijk vonden om individuele kinderen, en zeker ook groepen, een - of een -- te geven.

We hebben daarom besloten om cijfers te gaan gebruiken. De score wordt dan als volgt:

- ++ wordt 1
- + wordt 2
- wordt 3
- wordt 4

Daarnaast is van de 4-puntsschaal een 5-puntsschaal gemaakt: de middenscore geeft aan dat het kind zich niet echt prettig voelt, maar ook niet onprettig. Er is eerder sprake van ‘niet genieten’.

Introductie

Al bij de eerst inventarisatie aan het begin van de evaluatie heeft een aantal instellingen aangegeven dat een goede voorbereiding en instructie noodzakelijk zijn.

Ook bij het uittesten van de nieuwe versie bij de pilotinstellingen hebben we gemerkt dat een instructie noodzakelijk is.

De waarde en opbrengst van een goede introductie en instructie liggen op een aantal vlakken:

- Het plaatst het observeren in een groter kader, namelijk dat van het werken aan kwaliteit. Daardoor krijgt het meer ‘betekenis’, meer waarde voor de leidsters.
- Door samen over (de kenmerken van) welbevinden te praten, wordt de kans vergroot dat leidsters ook daadwerkelijk hetzelfde zien en dus hetzelfde ‘scoren’. Dit voorkomt veel (onnodige) discussies na de observaties. En dus is het efficiënter.
- Aandacht voor het belang van observeren en praktische instructie over observeren en scoren verlaagt de drempel voor de leidsters en maakt dat ze zich zekerder voelen in het observeren.
- Samen praten over wat er gebeurt met de resultaten van het observeren, maakt voor leidsters duidelijk dat ze het niet ‘voor niets’ doen en maakt ook duidelijk wat hun bijdrage is in het verhogen van het welbevinden van het kind en dus in het verbeteren van de kwaliteit van de organisatie.

Er komt dus een uitgebreidere introductie bij het instrument, waarin een grote plaats is ingeruimd voor instructie aan de leidsters (zie deel II).

Werken met de resultaten

Daarnaast is ook duidelijk geworden dat het management behoefte heeft aan duidelijke handvatten hoe het verder moet na de observaties: hoe kan de ‘vertaalslag’ worden gemaakt van de resultaten naar daadwerkelijke verbeteringen, en vooral verbeteringen op beleidsniveau?

In hoofdstuk 4 is daarom uitgebreider aandacht besteed aan het verbeterproces, onder meer door vragen, een checklist en voorbeelden te geven aan de hand waarvan leidsters en het management deze stap makkelijker kunnen maken.

De werksoorten

Kindercentra zijn over het algemeen tevreden met de nieuwe versie van het instrument. Centra voor buitenschoolse opvang zijn ook tevreden, hoewel zij aantekenen dat het wel veel werk is voor hen, vanwege de grootte van de groep – twintig kinderen op twee leidsters – en vanwege het feit dat zij de kinderen maar ongeveer drie uur per dag zien. Het is duidelijk geworden dat de gastouderopvang zich onvoldoende aangesproken voelt door dit instrument. In het volgende hoofdstuk komen we hierop terug.

Vanuit de peuterspeelzalen zijn geluiden gekomen dat het voor hen veel te veel werk is, gezien het feit dat zij de kinderen vaak maar één of twee keer per week zien, en dan

maar voor drie of vier uur. Ook werken zij meestal met maar één gediplomeerde kracht en één vrijwilligster, waardoor het moeilijker wordt om te observeren. Een peuterspeelzaalleidster zei hierover: ‘Je hebt de verantwoordelijkheid over de kinderen alleen, je maakt praatjes met de moeders, beantwoordt de telefoon en handelt nieuwe inschrijvingen af. Ik zou niet weten wanneer ik zou moeten observeren.’

De mogelijkheid om kinderen te ‘screenen’ moet naar ons idee voor de peuterspeelzalen voldoende zijn om dit instrument ook te kunnen gebruiken.

Tot slot

Nu, aan het einde van deze evaluatie, kunnen de vragen die eraan ten grondslag lagen allemaal beantwoord worden.

Met betrekking tot de inhoud kunnen we zeggen dat de validiteit van het instrument goed is: het meet wat het moet meten, namelijk welbevinden.

De betrouwbaarheid is minder goed: bij herhaalde observatie kan er een ander resultaat uit komen (er wordt niet steeds hetzelfde gemeten) en er kunnen ook verschillen optreden tussen verschillende observanten, met andere woorden: niet iedereen ziet hetzelfde aan een kind of interpreteert het hetzelfde. *Werken aan welbevinden* is geen meetinstrument, maar een evaluatie-instrument. Dat de betrouwbaarheid niet zo hoog is, is jammer, maar niet zo erg. Het gaat niet om de uitkomsten op zich, maar om een startpunt te creëren voor het vergroten van het welbevinden.

De tweede vraag, namelijk of het niet efficiënter zou zijn om een goede introductie bij het instrument te maken, kan ook positief worden beantwoord.

De vragen naar de gebruiksvriendelijkheid van het instrument zijn eveneens beantwoord. De reacties die we van leidsters en management hebben gekregen op de veranderingen aan de lay-out en de wijze van scores geven aan dat het instrument nu makkelijker te gebruiken is en veel overzichtelijker is geworden.

De vraag ‘wat er met de resultaten gedaan kan worden’ is moeilijker te beantwoorden, omdat er nog maar weinig instellingen zijn die al zo ver zijn. Onze pilotinstellingen zijn vooral bezig geweest om alle kinderen te observeren. Wel hebben we gehoord dat het observeren van het welbevinden van de kinderen ze heeft teruggebracht tot de kern van het werk in de kinderopvang, namelijk de kinderen, want daar gaat het toch uiteindelijk om. En alle pilotinstellingen bevestigen dat alleen al de gesprekstof, die het bezig zijn met *Werken aan welbevinden* heeft opgeleverd, winst is voor de kwaliteit.

De evaluatie heeft voldoende materiaal opgeleverd om het instrument *Werken aan welbevinden* zijn definitieve vorm en inhoud te geven. We denken dat het instrument in de huidige vorm heel werkbaar is. Het instrument geeft een goed en volledig beeld van het welbevinden van het kind en de groep, en het gebruik van het instrument leidt tot een helderder en genuanceerder beeld van (het welbevinden van) de kinderen en de groep.

De knelpunten zijn, naar wat we gehoord hebben van de mensen die het instrument gebruiken, voor het overgrote deel weggenomen.

DEEL II
HET INSTRUMENT WERKEN AAN
WELBEVINDEN

8. GEBRUIKSMOGELIJKHEDEN VAN HET INSTRUMENT WERKEN AAN WELBEVINDEN

Inleiding

De observatie- en vragenlijsten van het instrument *Werken aan welbevinden* zijn een hulpmiddel bij het systematisch verzamelen en vastleggen van informatie over het welbevinden van de kinderen in het kindercentrum.

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst welke lijsten er zijn (paragraaf 8.1) en de gebruiksmogelijkheden van de lijsten (paragraaf 8.2). Ten slotte geven we informatie over hoe de leidster de gegevens van de observaties met de ouders kan bespreken (paragraaf 8.3).

8.1 Welke observatie- en vragenlijsten zijn er?

Het instrument bestaat uit de volgende observatie- en vragenlijsten:

- Observatielijst Groepsfunctioneren
- Observatielijst Welbevinden Algemeen
- Observatielijst Welbevinden in Situaties
- Vragenlijst voor kinderen 8+
- Vragenlijst voor ouders
- Overzichtslijsten

Observatielijst Groepsfunctioneren

De ‘Observatielijst Groepsfunctioneren’ bestaat uit een instructie, beschrijvingen van positief en negatief groepsfunctioneren, observatieformulieren, een vragenlijst voor leidsters en een notatieformulier.

Deze lijst gebruikt de leidster voor de groep als geheel om te kijken hoe de groep functioneert en om aanknopingspunten voor verbetering te vinden.

De leidster concentreert zich gedurende een dag op het functioneren van de groep. Als de samenstelling van de groep per dag wisselt, observeert ze gedurende een week elke dag.

De lijst heeft twee leeftijdscategorieën: 0 tot 1,5 jaar (de babylijst) en 1,5 tot 12 jaar.

In een verticale groep kan de leidster beide lijsten gebruiken.

Ze beoordeelt het functioneren van de groep op een 5-puntsschaal aan de hand van de volgende negen kenmerken (tussen haakjes staan de kenmerken van de babylijst, als ze afwijken van de andere lijst):

- sfeer
- spel
- activiteiten
- gebruik van de ruimte

- onderlinge relaties (baby's onderling)
- onderlinge betrokkenheid
- reactie op de leidster (samen met 'relatie met de leidster' één kenmerk)
- relatie met de leidster
- structuur en regels.

Aan het eind van de dag vult de leidster dan nog de 'Vragenlijst voor leidsters' in.

Observatielijst Welbevinden Algemeen

De 'Observatielijst Welbevinden Algemeen' bestaat uit een instructie, een planningsformulier, beschrijvingen van welbevinden en van zich onprettig voelen op de drie terreinen (lijst A, B, en C), observatieformulieren, een scoreformulier, een vragenlijst voor leidsters, een notatieformulier voor screening en een notatieformulier voor de gewone observatie.

Deze lijst gebruikt de leidster om te kijken hoe het met het kind gaat en om aanknopingspunten voor verbetering te krijgen met betrekking tot de drie terreinen die samen de omgeving van het bepalen: het kind zelf in zijn omgeving, in zijn relatie met de leidsters en in zijn relatie met de anderen kinderen.

De leidsters gebruiken de lijst voor elk kind in de groep.

Per dag kan een leidster minimaal twee kinderen observeren. Ze concentreert zich gedurende de dag op deze kinderen en beoordeelt het welbevinden op een 5-puntschaal. Aan het eind van de dag geeft zij een eendoordeel over het welbevinden van de geobserveerde kinderen en vult zij de 'Vragenlijst voor leidsters' in.

De 'Observatielijst Welbevinden Algemeen' kan ook als screeningsinstrument gebruikt worden. Soms kennen de leidsters de kinderen al zo goed, dat het niet meer nodig is om ze allemaal te observeren. In dat geval kunnen ze ook 'uit het hoofd' een score krijgen, op basis van de kennis en ervaring die de leidster heeft met het kind. Dat doet de leidster samen met ten minste één andere leidster en eventueel met de leidinggevende. Vervolgens observeren ze alleen de kinderen waarvan ze vinden dat het niet zo goed gaat, of waarvan ze geen duidelijk beeld hebben.

Werkwijze bij screenen:

- Lees de gedragsbeschrijvingen van Welbevinden Algemeen.
- Neem het 'Notatieformulier screening' en schrijf alle kinderen van de groep op de lijst.
- Leef je in ieder kind in en geef in overleg met collega's een score voor elk kenmerk en elk terrein. Als je geen score kunt geven omdat je geen goed beeld hebt, score je een '?'.
- Ga de kinderen waarbij je overwegend 3,4, of 5 of ? hebt gescoord observeren met dezelfde lijst. Neem een schone lijst zodat je niet beïnvloed wordt door je vorige score.
- Gebruik de screeningsgegevens en de gegevens van de geobserveerde kinderen voor de nabespreking.

Observatielijst Welbevinden in Situaties

De 'Observatielijst Welbevinden in Situaties' bestaat uit een instructie, een planningsformulier, beschrijvingen van welbevinden en van zich onprettig voelen in de verschillende situaties, observatieformulieren, een scoreformulier, een vragenlijst voor leidsters en ten slotte een notatieformulier.

Deze lijst gebruikt de leidster om te kijken hoe het kind zich voelt in bepaalde situaties op een (opvang)dag, en om aanknopingspunten voor verbetering te vinden. De leidster kan de lijst voor alle kinderen gebruiken, of alleen voor die kinderen die een lage score of een onduidelijk beeld hadden bij de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’.

De lijst kent drie leeftijdscategorieën: 0 tot 2 jaar, 2 tot 4 jaar en 4 tot 12 jaar. De leidster beoordeelt zelf welke lijst ze hanteert als een kind net ‘op de scheiding’ van twee leeftijdscategorieën zit.

De leidsters beoordeelt het welbevinden van het kind op een 5-puntsschaal op de volgende kenmerken (afhankelijk van de leeftijd van het kind zes of zeven kenmerken):

- binnenkomst
- eten/drinken
- vrij spel binnen
- vrij spel buiten
- gestructureerde activiteiten
- verzorgen/slapen (alleen voor 0 tot 2 en 2 tot 4 jaar)
- vertrek.

Per dag kan een leidster minimaal twee kinderen observeren. Ze concentreert zich gedurende de dag op deze kinderen en beoordeelt de kinderen op een 5-puntsschaal. Aan het eind van de dag geeft zij een eindoordeel over het welbevinden van de geobserveerde kinderen in deze situaties en vult zij de ‘Vragenlijst voor leidsters’ in.

Vragenlijst voor kinderen 8+

Deze vragenlijst is te gebruiken voor kinderen van 8 jaar en ouder en bestaat uit zes open vragen. De kinderen kunnen de lijst zelf invullen (eventueel met hulp van leidsters of ouders) of aan de hand van de vragenlijst geïnterviewd worden, individueel of in de groep. De vragen gaan over hun gevoelens ten opzichte van de buitenschoolse opvang. Naast de vragenlijst is er ook een overzichtslijst met antwoordcategorieën voor de verwerking van de antwoorden, en een notatieformulier.

Vragenlijst voor ouders

Deze vragenlijst is te gebruiken voor alle ouders met een kind op het kindercentrum. De lijst bestaat uit zes vragen over hun ideeën ten aanzien van het welbevinden van hun kind tijdens de opvang.

Bij deze lijst zit ook een notatieformulier en een standaardbrief om de ouders te informeren over de observaties.

8.2 Gebruiksmogelijkheden van de observatielijsten

Het is belangrijk, zowel voor leidinggevenden als voor leidsters, om zich te realiseren dat het instrument een ‘werktuig’ is dat zij kunnen toepassen volgens eigen inzicht. De leidinggevende kan dus kiezen welke onderdelen zij nodig heeft en welke niet. Ze hoeft dus niet het hele instrument te gebruiken.

De vragen die het meest werden gesteld waren:

- Welke observatielijst wordt gebruikt op welk moment?
- Wordt geobserveerd met een of met twee leidsters?
- Worden alle kinderen geobserveerd of een deel van de kinderen?
- Hoe vaak moet worden geobserveerd?

Hierna gaan we in op deze vragen.

Welke observatielijst wordt gebruikt op welk moment?

Het is niet nodig om alle observatie- en vragenlijsten te gebruiken. Leidinggevend en leidsters kunnen zelf kiezen welke lijsten ze willen gebruiken en met welke ze willen starten.

Eigenlijk gaat het hier om twee keuzes: 1) welke lijsten gebruikt de leidinggevende en 2) op welk moment gebruikt zij een bepaalde lijst. Omdat de keuzes erg afhankelijk zijn van elkaar, behandelen we ze hier onder één punt.

In de praktijk blijkt dat men er vaak voor kiest om te starten met de groepsobservaties om een goed beeld te krijgen van het functioneren van de hele groep kinderen. Men kan echter ook beginnen met het observeren van de individuele kinderen, en daarna beslissen of de groepsobservaties nog nodig of wenselijk zijn.

Enkele mogelijkheden:

- Men begint in het kindercentrum met de observatie van het groepsfunctioneren om een goed beeld te krijgen van de groep. Daarna worden de kinderen individueel geobserveerd met de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ om een overzicht te krijgen van het welbevinden van alle kinderen. Sommige kinderen worden nog met de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’ geobserveerd. De ouders ontvangen de ‘Vragenlijst voor ouders’.

Voorbeeld

De instelling wil eerst wel eens weten hoe het met alle groepen gaat: daarna besluiten ze alle kinderen met de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ te observeren, om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van het welbevinden van alle kinderen en om te kijken waar al zaken verbeterd kunnen worden. Dit blijkt al heel veel informatie op te leveren, maar met betrekking tot een paar kinderen blijken er toch nog onduidelijkheden te bestaan. De leidsters besluiten deze kinderen ook te observeren met de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’. Het blijkt dat een paar kinderen het welkomstritueel niet ‘aankunnen’: het is te druk als zij ‘s ochtends binnenkomen. Voor een ander kind blijkt het middagslaapje een vervelend moment van de dag, omdat zij moeilijk in kan slapen. Voor een laatste kind blijkt de moeilijkheid te liggen bij het buiten spelen. Dit kind voelt zich snel verloren en komt niet snel zelf tot spelen. De gerichte acties die de leidsters ondernemen naar aanleiding van deze resultaten hebben tot gevolg dat het welbevinden van deze kinderen gauw verbetert. Bij een herhaalde groepsobservatie, een paar maanden later, blijkt dat dit ook een positief effect heeft op de groep als geheel.

- Men begint in het kindercentrum met het observeren van het groepsfunctioneren om een beeld te krijgen van de groep. Daarna observeren de leidsters de kinderen individueel met de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’, om te kijken hoe het met de kinderen gaat op verschillende momenten op een dag en om een beeld te krijgen van situaties waarin de leidsters kunnen beginnen met verbeteren. De ouders ontvangen de ‘Vragenlijst voor ouders’.

Voorbeeld

Uit de observatie van het groepsfunctioneren blijkt dat de groep wel goed functioneert, maar dat het ‘s ochtends vaak beter gaat dan ‘s middags. ‘s Middags is de groep vaak druk en slecht in de hand te houden. Bij de observaties met de ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’ blijkt dat de kinderen vaak ‘wild’ worden van het buiten spelen (of het spelen in de speelhal), wat meestal na het middagslaapje plaats-

vindt. Als ze dan weer binnenkomen, is het moeilijk om de orde weer te herstellen. Ook de ouders maken nogal eens een opmerking over de drukte van de kinderen als ze hun kind op komen halen. Ze zijn dan aan het rondrennen of op de gang aan het spelen en zijn vaak erg luidruchtig.

Naar aanleiding van de observaties besluiten de leidsters het buiten spelen zo mogelijk te verplaatsen naar de ochtend en 's middags wat rustiger dingen te doen, zoals voorlezen of knutselen. Dat blijkt het gewenste resultaat te hebben.

- Men begint in het kindercentrum met het screenen van de individuele kinderen met de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ om een overzicht te krijgen van het welbevinden van alle kinderen en om aanknopingspunten voor verbetering te krijgen. Daarna observeren de leidsters enkele kinderen van wie het beeld nog niet helemaal duidelijk is met de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’. Vervolgens observeren ze het functioneren van de groep om een globaal beeld van de hele groep kinderen te krijgen.

Voorbeeld

Uit de screening en de observaties van de individuele kinderen blijkt dat het met het welbevinden van bijna alle kinderen eigenlijk heel goed gaat. Toch vinden de leidsters dat de groep op sommige dagen van de week te druk is. Daarom gaan ze de groep observeren in alle verschillende samenstellingen. Daaruit blijkt dat vooral de maandag en donderdag als heel druk ervaren worden door de leidsters, en dat die drukte vooral veroorzaakt wordt door de aanwezigheid van twee kinderen die samen voor veel onrust zorgen. Het zijn beiden drukke kinderen, die de rest van de groep meetrokken. Deze twee kinderen zijn er alleen op maandag en donderdag allebei, de rest van de dagen is één van beiden aanwezig, en dan is er niets aan de hand.

Op basis van de observaties besluiten de leidsters deze twee kinderen wat meer in de gaten te houden en ze zo mogelijk wat meer uit elkaar te houden: niet naast elkaar laten zitten, soms verschillende activiteiten aanbieden. Al op de volgende dag dat de twee kinderen samen aanwezig zijn, blijkt deze aanpak succesvol. Als er twee weken later een invalkracht aanwezig is op een donderdag, die niets van deze afspraak weet, gaat het al meteen ‘mis’ aan het begin van dag. Het blijkt dus zaak te zijn om deze afspraak strikt te hanteren.

Er zijn dus verschillende mogelijkheden om te kiezen welke lijst of lijsten worden gebruikt en in welke volgorde.

Wordt geobserveerd met één of met twee leidsters?

Observeren kan met één en met twee leidsters, het heeft allebei voor- en nadelen. De leidsters kunnen allebei dezelfde kinderen observeren. Het voordeel hiervan is dat ze kunnen uitwisselen over de manier van beoordelen (‘waarom vind jij dit kind nieuwsgierig?’) en over de bevindingen. Het nadeel hiervan is dat het meer tijd kost dan het observeren door één leidster.

De leidsters kunnen de taken ook verdelen, en ieder de helft van de kinderen observeren. Het voordeel hiervan is dat het minder tijd kost. Het biedt alleen wat minder mogelijkheden om samen na te bespreken.

Het is ook nog mogelijk om alleen enkele kinderen samen te observeren (bijvoorbeeld omdat de leidsters geen duidelijk beeld hebben van een kind), verder de taken te verdelen en wel altijd de gegevens samen na te bespreken. Of om aan het begin samen te observeren om van elkaar te leren en op dezelfde manier te kijken.

Worden alle kinderen geobserveerd of een deel van de kinderen?

Het is een hele klus om alle kinderen in een kindercentrum of peuterspeelzaal te observeren. Men kan beginnen in één groep of in alle groepen (bijvoorbeeld met de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’). De leidsters kunnen dan bekijken of binnen het team een voldoende representatief beeld is gevormd van het welbevinden van de kinderen en of er voldoende aanknopingspunten zijn voor verbetering. Uiteindelijk is het wel het beste als alle groepen (en alle kinderen) geobserveerd zijn.

Hoe vaak wordt geobserveerd?

Het is aan te raden het instrument *Werken aan welbevinden* in te passen in het algemene kwaliteitssysteem van de instelling. Dus als men in de instelling gewend is om eenmaal per jaar het pedagogisch beleid te evalueren, verzamelt men ook eenmaal per jaar informatie over het welbevinden van de kinderen.

8.3 De resultaten bespreken met de ouders

Ouders vinden het bijna altijd bijzonder prettig als hun gevraagd wordt hun mening te geven over het welbevinden van hun kind(eren) in het kindercentrum. Het geeft hun het gevoel dat het kindercentrum zich bezighoudt met datgene wat zij zelf zo belangrijk vinden: het welzijn van hun kind. Daarnaast kunnen ouders ook betrokken worden bij het zoeken naar verbeteringen in aanpak of beleid.

Om te voldoen aan de norm voor welbevinden uit het certificatieschema, moeten de ouders invloed kunnen uitoefenen naar aanleiding van de resultaten van de observaties: *Nagegaan kan worden of en hoe de ouders invloed kunnen uitoefenen op de aanpassingen als gevolg van de uitkomsten van de observaties en aan de hand waarvan de opvang zo nodig wordt aangepast* (HKZ, 1999, p. 45).

Het kindercentrum moet van tevoren bedenken hoe zij de ouders erbij wil betrekken. In principe kunnen dezelfde procedures worden gevolgd die gelden voor samenwerking met ouders in het algemeen.

We noemen enkele mogelijkheden:

– *Vooraf informeren*

Ouders stellen het over het algemeen op prijs als zij vooraf geïnformeerd worden over het feit dat hun kind geobserveerd wordt of dat gegevens worden vastgelegd. Wij hebben gemerkt dat ouders het instrument beter niet in kunnen zien, tenzij er iemand bij aanwezig is die goed uit kan leggen wat de bedoeling is van het instrument. Dit omdat ouders bij het zien van het instrument (bijvoorbeeld de scorebalkjes) zonder uitleg kunnen denken dat hun kind ‘weer eens langs de meetlat gelegd wordt’, terwijl dat nu juist niet het doel is van het instrument.

– *Oudergesprekken*

Indien er regelmatig individuele besprekingen (tienminutengesprekken) met ouders worden gehouden, kunnen de bevindingen uit de observaties en de antwoorden van de ouders op de vragenlijst hierin verwerkt worden.

Uit de praktijk blijkt, dat leidsters bij deze gesprekken veel hebben aan het instrument. Ze kunnen veel duidelijker en gedetailleerder aan ouders vertellen hoe het met hun kind gaat: ze hebben ‘veel meer woorden’ om te vertellen hoe het gaat.

– *Pedagogisch beleid*

In veel kindercentra zijn ouders betrokken bij de vormgeving of evaluatie van het pedagogisch beleid (vaak de oudercommissie). Deze groep ouders kan ook meedoen

in de bespreking van verbeteringen naar aanleiding van de verzamelde gegevens over welbevinden.

– *Tevredenheidsonderzoek*

De vragenlijst voor ouders over het welbevinden van hun kind kan desgewenst worden ingepast in het algemene tevredenheidsonderzoek dat kindercentra jaarlijks of tweejaarlijks uitvoeren.

Tot slot

Werken aan welbevinden is een instrument dat bestaat uit onderdelen. Leidinggevenden en leidsters kunnen zelf kiezen welke onderdelen ze willen gebruiken en zo het instrument inpassen in de werkwijze en structuur van hun instelling.

DE OBSERVATIE- EN VRAGENLIJSTEN

Overzichtslijst

We hebben in dit hoofdstuk gebruikgemaakt van ‘afvinkblokkjes’ (

Observatielijst Groepsfunctioneren

- Gedragsbeschrijvingen per leeftijdscategorie
- Observatieformulieren (met korte beschrijvingen) per leeftijdscategorie
- Vragenlijst voor leidsters
- Notatieformulier

Observatielijst Welbevinden Algemeen (WA)

- Planningsformulier WA
- Gedragsbeschrijvingen WA
- Observatieformulieren per kind WA
- Scoreformulier per kind WA
- Vragenlijst voor leidsters
- Notatieformulier screening voor de groep WA
- Notatieformulier voor de groep WA

Observatielijst Welbevinden in Situaties (WiS)

- Planningsformulier WiS
- Gedragsbeschrijvingen per leeftijdscategorie WiS
- Observatieformulieren per leeftijdscategorie WiS
- Scoreformulier per kind WiS
- Vragenlijst voor leidsters
- Notatieformulier voor de groep WiS

Vragenlijst welbevinden voor kinderen 8+

- Vragenlijst
- Overzicht van de categorieën per vraag
- Notatieformulier

Vragenlijst voor ouders

- Standaardbrief om de ouders te informeren
- Vragenlijst
- Notatieformulier

Overzichtslijsten

- Overzichtsformulier groepsfunctioneren
- Overzichtsformulier verbeter suggesties groepsfunctioneren
- Overzichtsformulier welbevinden algemeen
- Overzichtsformulier verbeter suggesties welbevinden algemeen
- Overzichtsformulier welbevinden in situaties
- Overzichtsformulier verbeter suggesties welbevinden in situaties
- Overzichtsformulier verbeter suggesties ouders
- Overzichtsformulier verbeter suggesties kinderen 8+

Observatielijst Groepsfunctioneren

Toelichting

De 'Observatielijst Groepsfunctioneren' is verdeeld in twee leeftijdscategorieën: kinderen tot 1,5 jaar en kinderen ouder dan 1,5 jaar.

Met de lijst wordt de groep als geheel geobserveerd, door een of meer leidsters. Voor elke groep wordt een dag tot een week uitgetrokken, afhankelijk van de samenstelling van de groep. Dus als de groep iedere dag anders is samengesteld, moet er vijf dagen worden geobserveerd om een compleet beeld te krijgen.

De 'Observatielijst Groepsfunctioneren' bestaat uit de volgende onderdelen:

- gedragsbeschrijvingen per leeftijdscategorie;
- observatieformulieren (met korte beschrijvingen) per leeftijdscategorie;
- vragenlijst voor leidsters.
- notatieformulier.

Vorbereiding

- Maak een indeling van observatiedagen op het notatieformulier: bepaal van tevoren welke leidster op welke dagen de groep gaat observeren.
- Leg de benodigde formulieren klaar in de groepsruimte:
 - gedragsbeschrijvingen passend bij de leeftijd van de kinderen in de groep;
 - observatieformulieren passend bij de leeftijd van de kinderen in de groep;
 - vragenlijst voor leidsters.
- Lees de beschrijvingen van de zeven kenmerken van welbevinden door.
- Lees de gedragsbeschrijvingen goed door. Je weet nu waar je op moet letten. Bij elke situatie staan twee beschrijvingen: '1 of 2' (positief) en '4 of 5' (negatief). Als je vindt dat de beschrijving erg overeenkomt met het gedrag van de groep, score je een 1 (als het positief is) of 5 (als het negatief is). Als je vindt dat de beschrijving een beetje overeenkomt met het gedrag van de groep, score je een 2 (als het een beetje positief is) of een 4 (als het een beetje negatief is). De score 3 gebruik je als je vindt dat de groep zich niet echt prettig voelt (1 of 2), maar ook niet echt onprettig (4 of 5). Onder aan het observatieformulier, bij 'opmerkingen', kun je dingen opschrijven die je opgevallen zijn in het gedrag van de groep en die volgens jou niet passen in de gedragsbeschrijvingen.
- Lees de observatieformulieren door: de beschrijvingen in het observatieformulier zijn een verkorte weergave van de gedragsbeschrijvingen.

Invullen van de formulieren

- Leg de observatieformulieren open in de groepsruimte neer, zodat je er af en toe een blik op kunt werpen en weer verder kunt observeren.
- Kijk eerst enige tijd naar de groep en leef je in de verschillende kinderen in. Wat doen ze? Hoe spelen ze? Hoe kijken ze? Hoe reageren ze op jou? Spelen ze samen of vooral alleen? Denk je dat kinderen het een prettige groep vinden om in te verkeren?
- Kijk het liefst in een paar verschillende situaties: bijvoorbeeld tijdens het brengen, tijdens de kring, tijdens vrij spelen. Natuurlijk ben je niet alleen maar aan het observeren. Je doet het tussen je andere werk door.
- Lees de korte beschrijvingen op het observatieformulier nog even door. Gebruik de omschrijving als hulp bij het kijken. Als je twijfelt, kijk je nog een tijdje naar de

groep. Als je van een kenmerk een goede indruk hebt gekregen vul je dat in op het scoreformulier.

- Zo neem je in de loop van de dag alle kenmerken door. Je mag de hele dag doen over het invullen van de observatielijst, en de volgorde van de kenmerken zelf bepalen.
- Als je vindt dat je geen goede indruk van het groepsfunctioneren hebt kunnen geven omdat de groep ‘anders was dan anders’, kun je de observatie herhalen op een andere dag.
- Als de groep per dag wisselt, moet je een week lang elke dag observeren. Als je elke dag dezelfde groep kinderen hebt, is dit niet nodig.
- Observeer vooral hoe de groep op jou reageert en met je omgaat.
- Ga bij het invullen van het observatieformulier als volgt te werk:
 - Lees de beide teksten met beschrijvingen en bepaal welke tekst je het meest herkenbaar vindt (de ‘1 of 2’-tekst of de ‘4 of 5’-tekst).
 - Bepaal vervolgens of je de tekst helemaal (1 of 5) of enigszins (2 of 4) van toepassing vindt. Vul een 3 in als er geen sprake is van welbevinden, maar als er ook niet echt sprake is van zich onprettig voelen.
 - Vul je keuze in op het observatieformulier.
- Na iedere observatie beantwoord je de vragen op de ‘Vragenlijst voor leidsters’; doe dit op dezelfde dag als de observatie.

Twee tips

- Pas op dat je bij de observatie van de groepskenmerken niet alleen op de oudere kinderen let, omdat die nu eenmaal meer geluid maken, meer doen en bewegen dan de jongere kinderen.
- Pas op dat je niet alleen kijkt naar de actieve (drukke) kinderen, omdat die nu eenmaal sneller in het oog springen dan de rustige kinderen.

Verwerking van de gegevens

- Neem de scores aan het eind van de dag over op het ‘Notatieformulier’.
- Voeg het notatieformulier, de observatieformulieren en de ‘Vragenlijst voor leidsters’ bij elkaar en bewaar ze op een vaste plaats.

Gedragsbeschrijvingen Groepsfunctioneren, babylijst (0 tot 1,5 jaar)

Sfeer

1 of 2

Er heerst rust in de groep, de sfeer is ontspannen en vrolijk. Veel baby's kijken geïnteresseerd om zich heen en hebben een vrolijke en alerte gezichtsuitdrukking. Zij maken geluidjes. De kinderen hebben plezier. Af en toe hoor je lachen of kraaien. Huilen is snel weer over. De leidster voelt zich prettig in de groep.

4 of 5

Er heerst onrust of apathie in de groep. Veel baby's kijken ongeïnteresseerd of angstig. Je hoort regelmatig gehuil of gejengel. Soms is het 'onnatuurlijk' stil. De leidster verveelt zich in de groep of heeft het gevoel dat zij handen tekort komt.

Spel

1 of 2

De meeste baby's zijn met iets bezig: zij onderzoeken, proeven, bekijken en bewegen het speelgoed. Ze bouwen ermee of passen het een in het ander. Zij spelen in elkaars buurt zonder elkaar pijn te doen. Het afpakken van elkaars speelgoed leidt niet tot grote huilpartijen. Zij zijn ook bezig met het oefenen van (nieuwe) motorische vaardigheden, zoals omrollen, gaan zitten, kruipen, staan en lopen.

4 of 5

De meeste baby's zijn niet echt bezig: ze houden het speelgoed maar korte tijd vast, pakken steeds iets anders zonder er echt iets mee te doen. Ze gooien met het speelgoed. Of ze willen steeds hetzelfde stukje speelgoed hebben. Zij zijn ook niet intensief bezig met het oefenen van (nieuwe) motorische vaardigheden, zoals omrollen, gaan zitten, kruipen, staan en lopen.

Activiteiten

1 of 2

De meeste baby's reageren enthousiast op activiteiten, zoals zingen, voorlezen, muziek luisteren, aan tafel gaan, of buiten wandelen.

4 of 5

De meeste baby's reageren lauw of ongeïnteresseerd op activiteiten, zoals zingen, voorlezen, muziek luisteren, aan tafel gaan of buiten wandelen.

Gebruik van de ruimte

1 of 2

De meeste baby's voelen zich vrij om de hele ruimte te gebruiken. Ze zijn vertrouwd met de ruimte en weten waar ze (bepaald) speelgoed kunnen vinden. Zij hebben een voorkeur voor een bepaalde hoek of plek.

4 of 5

De meeste baby's blijven op een plek of kruipen doelloos rond. Zij kennen de ruimte niet goed en weten niet waar (een bepaald stuk) speelgoed te vinden is. Zij kunnen het speelgoed niet zelf pakken. De baby's hebben geen duidelijke voorkeur voor een bepaalde plek.

Baby's onderling

1 of 2

De baby's zijn geïnteresseerd in elkaars bezigheden: ze kijken ernaar, kruipen naar elkaar toe, willen ook doen wat de ander doet. Ze reageren met een lach of beweging op toenadering door een andere baby. Ze doen elkaar niet vaak pijn. Ze kunnen elkaar iets geven of reageren op aanwijzingen van de leidster daarover ('aai' of 'geef maar').

4 of 5

De baby's zijn niet geïnteresseerd in elkaars bezigheden. Ze proberen contact met andere baby's te vermijden of reageren er angstig op. Ze doen elkaar regelmatig pijn, houden speelgoed angstvallig bij zich en reageren niet op aanwijzingen van de leidster daarover ('aai' of 'geef maar').

Relatie met de leidsters

1 of 2

De baby's reageren op initiatieven van de leidsters. Zij volgen wat zij doen en vinden het leuk om met hen te spelen of te knuffelen. Ze volgen hun aanwijzingen op ('kom maar', 'geef maar hier', 'nee'). De baby's nemen zelf ook initiatieven: ze komen naar de leidsters toe, heffen de armpjes op om opgetild te worden, of wijzen hun iets aan dat ze willen hebben.

4 of 5

De baby's reageren vaak niet of negatief op initiatieven van de leidsters om samen met iets te spelen of op schoot te komen zitten. Ze geven ook geen gehoor aan hun aanwijzingen ('kom maar', 'geef maar', 'nee'). De baby's nemen weinig initiatieven naar de leidsters toe: ze laten niet blijken dat ze hulp willen of dat ze opgetild willen worden.

Structuur

1 of 2

Het kost weinig moeite om de baby's mee te krijgen in het dagritme van spelen, activiteiten, eten, drinken, verschonen en slapen dat de leidsters aanhouden. Het dagritme is verschillend per baby, afhankelijk van de leeftijd en de individuele behoeften van de baby. De leidsters kunnen helder zicht houden op het dagritme van iedere baby en kunnen dat inpassen in de zorg voor de totale groep. De baby's eten en drinken merendeels goed, gaan rustig slapen en worden over het algemeen niet huilend wakker. De baby's herkennen of verwachten regelmatig terugkerende programmaonderdelen zoals zingen, voorlezen en fruit eten.

4 of 5

Het kost moeite om een duidelijk dagritme van spelen, activiteiten, eten, drinken, verschonen en slapen aan te houden. Of het dagritme is niet aangepast aan de verschillende behoeften van de baby's. De leidsters hebben moeite om de verschillende dagritmes van de baby's in te passen in de zorg voor de totale groep. Veel baby's eten en drinken slecht, gaan huilend slapen en worden huilend weer wakker. De baby's tonen geen verwachtingen of herkenning ten aanzien van het dagprogramma zoals fruit eten, voorlezen en zingen.

Observatieformulier Groepsfunctioneren, babylijst (0 tot 1,5 jaar)*Groep:**Geobserveerd door:**Datum observatie:*

SFEER	SPEL	ACTIVITEITEN
1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • Er heerst rust in de groep. • De sfeer is ontspannen en vrolijk. • De baby's hebben vrolijke alerte gezichtsuitdrukkingen. • Ze maken geluidjes. • Ze hebben plezier. • Af en toe hoor je lachen of kraaien. • Huilen is snel weer over. • De leidster voelt zich prettig in de groep. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste baby's zijn met iets bezig: ze onderzoeken, proeven, bekijken en bewegen speelgoed. • Ze bouwen met speelgoed of passen het in elkaar. • Ze spelen in elkaars buurt zonder elkaar pijn te doen. • Afpakken van elkaars speelgoed leidt niet tot grote huilpartijen. • Ze oefenen (nieuwe) motorische vaardigheden: omrollen, gaan zitten, kruipen, staan en lopen. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste baby's reageren enthousiast op activiteiten, zoals zingen, voorlezen, muziek luisteren, aan tafel gaan of buiten wandelen.
4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Er heerst onrust of apathie in groep. • Veel baby's kijken ongeïnteresseerd of angstig. • Je hoort regelmatig gehuil of gejengel. • Soms is het 'onnatuurlijk' stil. • De leidster verveelt zich in de groep. • Of de leidster heeft het gevoel dat zij handen tekort komt. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste baby's zijn niet echt bezig: houden speelgoed maar kort vast, pakken steeds iets anders, zonder er echt iets mee te doen. • Ze gooien met speelgoed. • Of ze willen steeds hetzelfde stuk speelgoed hebben. • Ze zijn niet intensief (nieuwe) motorische vaardigheden aan het oefenen, zoals omrollen, gaan zitten, kruipen, staan en lopen. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen reageren lauw of ongeïnteresseerd op activiteiten, zoals zingen, voorlezen, muziek luisteren, aan tafel gaan of buiten wandelen.
SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5
<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>

Observatieformulier Groepsfunctioneren, babylijst (0 tot 1,5 jaar)

Groep:

Geobserveerd door:

Datum observatie:

GEBRUIK VAN DE RUIMTE	BABY'S ONDERLING
1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste baby's voelen zich vrij om de hele ruimte te gebruiken. • Ze zijn vertrouwd met de ruimte, weten waar ze bepaald speelgoed kunnen vinden. • Ze hebben een voorkeur voor bepaalde hoek of plek. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste baby's zijn geïnteresseerd in elkaars bezigheden: kijken ernaar, kruipen naar elkaar toe, willen doen wat ander doet. • Ze reageren met lach of beweging op toenadering door andere baby. • Ze doen elkaar niet vaak pijn. • Ze kunnen elkaar iets geven of reageren op aanwijzingen van de leidsters daarover ('aai' of 'geef maar').
4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Veel kinderen blijven op één plek of kruipen doelloos rond. • Ze lijken de ruimte niet goed te kennen en weten niet waar (bepaald) speelgoed te vinden is. • Ze kunnen speelgoed niet zelf pakken. • Ze hebben geen duidelijke voorkeur voor bepaalde hoek of plek. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Ze zijn niet geïnteresseerd in elkaars bezigheden. • Ze proberen contact met andere baby's te vermijden of reageren er angstig op. • Ze doen elkaar regelmatig pijn. • Ze houden speelgoed angstvallig bij zich en reageren niet op aanwijzingen van de leidsters hierover ('aai' of 'geef maar').
SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5
Opmerkingen:	Opmerkingen:
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Observatieformulier Groepsfunctioneren, babylijst (0 tot 1,5 jaar)*Groep:**Geobserveerd door:**Datum observatie:*

RELATIE MET DE LEIDSTER	STRUCTUUR
1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De baby's reageren op initiatieven van de leidster. • Ze volgen wat zij doet. • Ze vinden het leuk om met haar te spelen of te knuffelen. • Ze volgen haar aanwijzingen op ('kom maar', 'geef maar', 'nee'). • Ze nemen ook zelf initiatieven naar de leidster: komen naar haar toe, heffen armpjes op om opgetild te worden, of wijzen haar iets dat ze willen hebben. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • Het kost weinig moeite om de groep mee te krijgen in het dagritme van spelen, activiteiten, eten, drinken, verschonen en slapen dat de leidsters aanhouden. • Het dagritme is verschillend per baby, afhankelijk van leeftijd en individuele behoeften. • De leidsters hebben helder zicht op het dagritme van iedere baby en kunnen dat inpassen in de zorg voor de totale groep. • De baby's eten en drinken merendeels goed, gaan rustig slapen en worden rustig wakker. • Ze herkennen of verwachten regelmatig terugkerende programmaonderdelen zoals zingen, voorlezen en fruit eten.
4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Ze reageren niet of negatief op initiatieven van de leidster om samen te spelen of op schoot te komen zitten. • Ze geven geen gehoor aan haar aanwijzingen ('kom maar', 'geef maar', 'nee'). • Ze nemen weinig initiatieven naar de leidster: ze laten niet blijken dat ze hulp willen of dat ze opgetild willen worden. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Het kost veel moeite om duidelijk dagritme van spelen, activiteiten, eten, drinken, verschonen en slapen aan te houden. • Of het dagritme is niet aangepast aan verschillende behoeften van baby's. • De leidsters hebben moeite om verschillende dagritmes van baby's in te passen in de zorg voor de totale groep. • Veel baby's eten en drinken slecht, gaan huilend slapen en worden huilend weer wakker. • Ze tonen geen verwachtingen of herkenning ten aanzien van het dagprogramma zoals fruit eten, voorlezen of zingen.
SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5
<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>

Gedragbeschrijvingen Groepsfunctioneren (1,5 tot 12 jaar)

Onderstaande beschrijvingen zijn voor groepen met overwegend kinderen ouder dan 1,5 jaar.

Sfeer

1 of 2

Er heerst een ontspannen, vrolijke en gezellige sfeer in de groep: er wordt gelachen en onderling gepraat. Een aantal kinderen praat of zingt in zichzelf tijdens het spel. De kinderen hebben plezier: er wordt nogal eens hardop geschaterd, gedanst of gesprongen. De meeste kinderen hebben een ontspannen of tevreden gezichtsuitdrukking. Op andere momenten is de groep juist weer rustig. De leidster heeft een rustig gevoel in de groep.

4 of 5

Er heerst een onrustige, rumoerige sfeer in de groep: je hoort regelmatig gehuil, ruzie, gillen, mopperen of protesteren. De meeste kinderen hebben een ontevreden, verveelde of angstige gezichtsuitdrukking. In plaats van onrustig kan de groep ook onnatuurlijk stil zijn: je hoort weinig geluid en je ziet weinig beweging bij de kinderen. De leidster heeft het gevoel dat zij voortdurend overal tegelijk moet zijn.

Spel

1 of 2

De meeste kinderen in de groep zijn alleen of in groepjes aan het spelen. (Bijna) iedereen heeft iets te doen en niemand verveelt zich. De kinderen regelen hun spel zelf: wat ze spelen en hoe ze spelen. Ze hebben weinig aanmoediging nodig om aan het spelen te blijven.

4 of 5

De meeste kinderen in de groep spelen niet echt: ze lopen, rennen of kruipen maar wat door de ruimte zonder met iets bezig te zijn. De kinderen zijn niet geconcentreerd met iets bezig. Ze breken hun spel snel af om ergens anders heen te gaan of rond te kijken. Of ze smijten met het speelgoed. De leidster kan ze moeilijk tot spelen brengen.

Activiteiten

1 of 2

De meeste kinderen reageren enthousiast op (nieuwe) activiteiten, zoals naar buiten gaan, aan tafel gaan of een liedje gaan zingen. Je kunt merken dat ze er zin in hebben. De kinderen maken zelf ook duidelijk wat ze willen gaan doen. De ideeën komen niet alleen van de leidster.

4 of 5

De meeste kinderen reageren lauw en ongeïnteresseerd op (nieuwe) activiteiten. Je kunt merken dat ze vooral hun tijd aan het doorkomen zijn. De kinderen zijn passief en wachten af tot de leidster iets voorstelt.

Gebruik van de ruimte**1 of 2**

De meeste kinderen voelen zich vrij om de hele ruimte te gebruiken voor hun spel. Ze zijn vertrouwd met de ruimte(s): ze weten alles te vinden en 'zorgen' zelf ook voor de ruimte(s), in de zin van (helpen) opruimen.

4 of 5

Veel kinderen blijven vooral op dezelfde plaats bezig. Zij tonen weinig initiatief om alle gedeelten van de ruimte(s) te gebruiken. Zij lijken de ruimte niet goed te kennen en weten niet waar alles staat. Zij hebben geen 'zorg' voor de ruimte(s).

Onderlinge relaties**1 of 2**

De meeste kinderen hebben een of meer kinderen in de groep met wie ze een speciale band hebben, maar ze spelen ook met andere kinderen. Er zijn weinig kinderen die buiten de groep staan of geplaagd worden.

4 of 5

Er zijn maar weinig kinderen die een speciale band met elkaar hebben. De kinderen zoeken elkaar niet speciaal op.

Onderlinge betrokkenheid**1 of 2**

De meeste kinderen zijn bij elkaar betrokken: ze luisteren naar elkaar, helpen elkaar, houden rekening met elkaar, komen voor elkaar op. Ze kijken geïnteresseerd naar elkaars spel of gaan met elkaar meedoen. Ze zijn in staat om onderlinge conflicten op te lossen, eventueel met hulp van de leidster.

4 of 5

De kinderen zijn niet bij elkaar betrokken: ze kijken niet wat de ander aan het doen is, ze helpen andere kinderen niet. Er is regelmatig sprake van ruzie en verstoring van elkaars spel.

Reactie op de leidster**1 of 2**

De groep is beïnvloedbaar en goed in de hand te houden. De kinderen luisteren naar de leidster(s). Ze kunnen uitgelaten reageren maar zijn ook weer gemakkelijk in het gareel te krijgen.

4 of 5

De groep is moeilijk te beïnvloeden. Rumoerigheid is door de leidster niet makkelijk te stoppen en lang niet alle kinderen doen direct mee met groepsactiviteiten, zoals naar buiten gaan of gaan eten. De leidster(s) moeten veel kinderen individueel manen om mee te doen.

Relatie met de leidster**1 of 2**

De meeste kinderen zijn op de leidster(s) gericht, zonder van haar afhankelijk te zijn. Ze roepen haar bij de naam, vragen haar regelmatig iets of laten haar iets zien. Bij een probleem roepen de kinderen de leidster erbij. Ze helpen de leidster.

4 of 5

De meeste kinderen zijn niet op de leidster(s) gericht. Ze lijken zich weinig bewust van haar aanwezigheid. Ze vragen haar aandacht niet en laten haar niet zien wat ze aan het

doen zijn. Of er zijn juist veel kinderen die zich overmatig vastklampen aan de leidster en afhankelijk zijn van haar aanwezigheid en aandacht.

Structuur en regels

1 of 2

Het kost weinig moeite om de groep mee te krijgen in het dagritme en de regels die de leidster aanhoudt. De meeste kinderen accepteren de groepsregels. Voor de jongere kinderen gaat het om zaken als eet- en drinkgewoonten, samen opruimen, blijven zitten in de kring en de spelrituelen. Voor de oudere kinderen zijn dit de regels voor ruimtegebruik, buiten spelen of opruimen.

4 of 5

Het kost veel moeite om de groep mee te krijgen in het dagritme en de groepsregels. De kinderen tornen voortdurend aan de grenzen en proberen uit hoe ver ze kunnen gaan. Jonge kinderen blijven bijvoorbeeld niet aan tafel zitten tijdens het eten. Oudere kinderen zijn opstandig of vergeten steeds de regels.

Observatieformulier Groepsfunctioneren (1,5 jaar tot 12 jaar)

Groep:

Geobserveerd door:

Datum observatie:

SFEER	SPEL	ACTIVITEITEN
1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • Er heerst een ontspannen, vrolijke, gezellige sfeer in de groep. • Er wordt gelachen, gepraat; een aantal kinderen praat of zingt in zichzelf tijdens spel. • De kinderen hebben plezier: er wordt hardop geschaterd, gedanst, gesprongen. • De meeste kinderen hebben een ontspannen, tevreden gezichtsuitdrukking. • Op een ander moment is de groep weer rustig. • De leidster heeft een rustig gevoel in groep. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen zijn alleen of in groepjes aan het spelen. • Bijna iedereen heeft iets te doen, niemand verveelt zich. • Ze regelen zelf wat en hoe ze spelen • Ze hebben weinig aanmoediging nodig om zelf te spelen. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen reageren enthousiast op activiteiten, zoals naar buiten gaan, aan tafel zitten, liedje zingen. • Je kunt merken dat ze er zin in hebben. • Ze maken ook zelf duidelijk wat ze willen gaan doen: ideeën komen niet alleen van de leidster.
4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Er heerst een onrustige, rumoerige sfeer in de groep. • Je hoort regelmatig gehuil, ruzie, gillen, mopperen of protesteren. • De meeste kinderen hebben een ontevreden, verveelde, of angstige gezichtsuitdrukking. • De groep kan ook onnatuurlijk stil zijn: je hoort weinig geluid en ziet weinig beweging bij de kinderen. • De leidster heeft het gevoel dat zij overal tegelijk moet zijn. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen spelen niet echt. • Ze lopen, rennen of kruipen maar wat door de ruimte zonder met iets bezig te zijn. • Ze zijn niet geconcentreerd met iets bezig. • Ze breken spel snel af. • Of ze smijten met speelgoed. • De leidster kan ze moeilijk tot spelen brengen 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen reageren lauw en ongeïnteresseerd op activiteiten. • Ze zijn vooral de tijd aan het door-komen. • Ze zijn passief, wachten tot de leidster iets voorstelt.
SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5
Opmerkingen:	Opmerkingen:	Opmerkingen:

Observatieformulier Groepsfunctioneren (1,5 jaar tot 12 jaar)

Groep:

Geobserveerd door:

Datum observatie:

GEBRUIK VAN DE RUIMTE	ONDERLINGE RELATIES	ONDERLINGE BETROKKENHEID
<p>1 of 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen voelen zich vrij om de hele ruimte te gebruiken. • Ze zijn vertrouwd met de ruimte(s), weten alles te vinden. • Ze zorgen ook voor de ruimte(s): ze helpen opruimen. 	<p>1 of 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen hebben met een of meer kinderen in de groep een speciale band. • Ze spelen ook met andere kinderen. • Maar weinig kinderen staan buiten de groep of worden geplaagd. 	<p>1 of 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen zijn bij elkaar betrokken: ze luisteren naar elkaar, helpen elkaar, houden rekening met elkaar, komen voor elkaar op. • Ze kijken geïnteresseerd naar elkaars spel of gaan met elkaar meedoen. • Ze zijn in staat onderlinge conflicten op te lossen, eventueel met hulp van de leidster.
<p>4 of 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veel kinderen blijven op dezelfde plaats bezig. • Ze tonen weinig initiatief om de hele ruimte te gebruiken. • Ze lijken de ruimte niet goed te kennen, weten niet waar alles staat. • Ze hebben geen zorg voor de ruimte. 	<p>4 of 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maar weinig kinderen hebben een speciale band met elkaar. • Ze zoeken elkaar niet speciaal op. 	<p>4 of 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • De kinderen zijn niet bij elkaar betrokken: ze kijken niet wat anderen doen, helpen anderen niet. • Er is regelmatig ruzie en verstoring van elkaars spel.
<p>SCORE 1 2 3 4 5</p>	<p>SCORE 1 2 3 4 5</p>	<p>SCORE 1 2 3 4 5</p>
<p>Opmerkingen:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Opmerkingen:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p>Opmerkingen:</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Observatieformulier Groepsfunctioneren (1,5 jaar tot 12 jaar)*Groep:**Geobserveerd door:**Datum observatie:*

REACTIE OP DE LEIDSTER	RELATIE MET DE LEIDSTER	STRUCTUUR EN REGELS
1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De groep is beïnvloedbaar. • De groep is goed in de hand te houden. • De kinderen luisteren naar de leidster. • Ze kunnen uitgelaten reageren, maar zijn ook weer makkelijk in het gareel te krijgen. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen zijn op de leidster gericht, zonder van haar afhankelijk te zijn. • Ze roepen haar bij haar naam, vragen haar regelmatig iets of laten dingen zien. • Bij een probleem roepen ze de leidster erbij. • Ze helpen de leidster. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • Het kost weinig moeite om de groep mee te krijgen in dagritme en regels. • De meeste kinderen accepteren groepsregels. • Voor jongere kinderen gaat het bijvoorbeeld om eet- en drinkgewoonten, samen opruimen, blijven zitten in de kring, speelrituelen. • Voor oudere kinderen gaat het bijvoorbeeld om regels voor ruimtegebruik, buiten spelen of opruimen.
4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • De groep is moeilijk te beïnvloeden. • De leidster kan rumoerigheid niet makkelijk stoppen. • Lang niet alle kinderen doen mee aan groepsactiviteiten, zoals naar buiten gaan of gaan eten. • De leidster moet veel kinderen individueel manen om mee te doen. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • De meeste kinderen zijn niet op de leidster gericht: ze lijken zich weinig bewust van haar aanwezigheid. • Ze vragen haar aandacht niet, laten haar niet zien wat ze aan het doen zijn. • Of veel kinderen klampen zich erg aan haar vast. • Ze zijn afhankelijk van haar aanwezigheid en aandacht. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Het kost veel moeite om de groep mee te krijgen in dagritme en groepsregels. • Ze tornen voortdurend aan grenzen en proberen uit hoe ver ze kunnen gaan. • Jonge kinderen blijven bijvoorbeeld niet aan tafel zitten tijdens het eten. • Oudere kinderen zijn opstandig of vergeten steeds de regels.
SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5
<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>

Vragenlijst voor leidsters

Groep: _____

Geobserveerd door: _____

Datum observatie: _____

1. Had je dit resultaat verwacht voordat je ging observeren? (Komt het overeen met het beeld dat je al had van deze groep of heb je andere dingen gezien?)

Ja

Opmerkingen/toelichting: _____

Nee

Opmerkingen/toelichting: _____

Min of meer

Opmerkingen/toelichting: _____

2. Geef in een paar trefwoorden jouw gevoelens over deze groep weer (in positieve en/of negatieve zin).

3. De relatie tussen de leidsters onderling is van invloed op de sfeer in de groep. Een positief onderling contact blijkt bijvoorbeeld uit: opgewekt zijn tegen elkaar, met elkaar praten over de kinderen en hun dagelijks leven en elkaar helpen bij de zorg voor de kinderen. De kinderen kunnen ook merken dat de leidsters zich prettig voelen in de groepsruimte. Als het contact tussen de leidsters niet zo goed is, zullen de kinderen dat ook merken.

Geef in een paar woorden jouw gevoelens weer over de relatie met je collega(s).

Zijn er dingen die je zou willen veranderen?

4. Zijn je bijzonderheden opgevallen tijdens de observatie?

5. Welke adviezen heb je voor de verbetering van het groepsfunctioneren?

- Punten die ik zelf wil veranderen:

- Punten die mijn collega's en ik samen zouden moeten veranderen:

- Punten die de organisatie zou moeten veranderen:

- Punten in de afstemming met ouders die zouden moeten veranderen:

6. Is er vervolgobservatie nodig?

- Nee

- Ja, deze observatie op korte termijn herhalen (de observatie is beïnvloed door omstandigheden, namelijk ... _____

- Ja, informatie aanvullen met observatie aan de hand van de 'Observatielijst Welbevinden Algemeen' en/of de 'Observatielijst Welbevinden in Situaties'

Observatielijst Welbevinden Algemeen (WA)

Toelichting

De ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ beslaat drie terreinen:

A: het kind zelf

B: het kind in relatie tot de leidster

C: het kind in relatie tot de andere kinderen.

Deze drie terreinen vormen samen de omgeving van het kind. Een kind kan zich op ieder terrein in meerdere of mindere mate ‘welbevinden’. Wanneer het kind zich onprettig voelt is ook meteen duidelijk op welk terrein gezocht kan worden naar veranderingen of verbeteringen. Alle drie de onderdelen moeten dus worden ingevuld. Met de lijst worden alle kinderen in de groep geobserveerd, door één of meer leidsters. Per dag kunnen minimaal twee kinderen worden geobserveerd.

Vanwege de forse tijdsinvestering die het vraagt om alle kinderen te observeren, hebben we de mogelijkheid ingebouwd om de kinderen te ‘screenen’. Hieronder wordt dit verder toegelicht.

De ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ (WA) bestaat uit de volgende onderdelen:

- planningsformulier WA;
- gedragsbeschrijvingen WA;
- observatieformulieren WA per kind;
- scoreformulier WA per kind;
- vragenlijst voor leidsters;
- notatieformulier screening WA voor de groep;
- notatieformulier WA voor de groep.

Vorbereiding

- Maak een indeling van observatiedagen op de planningslijst: bepaal van tevoren welk kind je op welke dag gaat observeren. Als dit kind niet aanwezig is, neem je het volgende kind op de lijst.
- Leg per kind de benodigde formulieren klaar:
 - gedragsbeschrijvingen;
 - observatieformulieren;
 - scoreformulieren;
 - vragenlijst voor leidsters.
- Lees de beschrijvingen van de zeven kenmerken van welbevinden door.
- Lees de gedragsbeschrijvingen Welbevinden Algemeen goed door: je weet nu waar je op moet letten. Bij elke situatie staan twee beschrijvingen: ‘1 of 2’ (positief) en ‘4 of 5’ (negatief). Als je vindt dat de beschrijving erg overeenkomt met het gedrag van het kind, scoor je een 1 (als het positief is) of 5 (als het negatief is). Als je vindt dat de beschrijving een beetje overeenkomt met het gedrag van het kind, scoor je een 2 (als het een beetje positief is) of een 4 (als het een beetje negatief is). De score 3 gebruik je als je vindt dat het kind zich niet echt prettig voelt (1 of 2), maar ook niet echt onprettig (4 of 5). Onder aan het scoreformulier, bij ‘opmerkingen’, kun je dingen opschrijven die je opgevallen zijn in het gedrag van het kind en die volgens jou niet passen in de gedragsbeschrijvingen.

- Lees de observatieformulieren door: de beschrijvingen in het observatieformulier zijn een verkorte weergave van de gedragsbeschrijvingen.

Invullen van de formulieren

- Leg de observatieformulieren open in de groepsruimte neer, zodat je er af en toe een blik op kunt werpen en weer verder kunt observeren.
- Leef je eerst enige tijd goed in het kind in; kijk naar het gedrag, de gezichtsuitdrukking, de lichaamshouding en de uitstraling van het kind: als hij alleen bezig is, met andere kinderen en in relatie met jezelf en andere leidsters.
- Observeer het kind ten minste in twee verschillende situaties en op twee momenten van de dag. Bijvoorbeeld 's ochtends tijdens het eten en drinken en 's middags tijdens het spelen.
- Lees de korte beschrijvingen op de observatielijst nog even door. Gebruik de beschrijvingen als hulp bij het kijken. Hierdoor weet je beter waar je op moet letten. Een kind hoeft niet precies te voldoen aan alle gedragingen die genoemd zijn. Je kunt tijdens het observeren gewoon doorgaan met je normale bezigheden. Je hoeft er dus niet speciaal 'voor te gaan zitten'.
- Geef je indruk weer op het observatieformulier: onderaan kun je het juiste cijfer omcirkelen. Welke beschrijving komt helemaal of enigszins overeen met jouw eigen indruk?
Als je twijfelt kun je de observatie een keer herhalen. Doe dat liefst op dezelfde dag. Ga bij het invullen van het observatieformulier als volgt te werk:
 - Lees de beide teksten met beschrijvingen en bepaal welke tekst je het meest herkenbaar vindt (de 1- of 2-tekst of de 4- of 5-tekst).
 - Bepaal vervolgens of je de tekst helemaal (1 of 5) of enigszins (2 of 4) van toepassing vindt. Vul 3 in als het kind zich niet echt prettig voelt, maar ook niet echt onprettig.
 - Vul je keuze in op het observatieformulier.
- Aan het eind van de dag geef je de drie eindscores A, B en C op het scoreformulier. Je baseert je daarbij in de eerste plaats op je totaalindruk van die dag. Je hoeft er dus niet voor te zorgen dat je eindoordeel precies klopt met de scores die je op de observatielijst hebt gegeven.
- Na iedere observatie beantwoord je vragen op de 'Vragenlijst voor leidsters'; doe dit op dezelfde dag als de observatie.

Screenen

Als je ervoor kiest om alle of bepaalde kinderen eerst te screenen, ga dan als volgt te werk:

- Bespreek de kinderen op een overleg met ten minste één andere leidster die het kind goed kent en eventueel met de leidinggevende.
- Leg per kind de benodigde formulieren klaar:
 - gedragsbeschrijvingen WA;
 - observatieformulieren WA per kind;
 - scoreformulier WA per kind;
 - vragenlijst voor leidsters;
 - notatieformulier screening WA voor de groep;
 - notatieformulier WA voor de groep.

- Lees de zeven kenmerken van welbevinden nog een keertje door.
- Lees de gedragsbeschrijvingen Welbevinden Algemeen goed door.
- Neem allemaal het kind in gedachten. Neem een paar minuten de tijd om je voor te stellen hoe hij zich gedraagt, hoe het met hem is.
- Bespreek het kind met elkaar aan de hand van de beschrijvingen op het observatieformulier. Geef elk item een score: 1, 2, 3, 4 of 5. Bij het screenen kun je ook een ? scoren, als je tot de conclusie komt dat je geen duidelijk beeld hebt van het kind.
- Vul je scores in op het 'Notatieformulier screening'.
- Ga de kinderen waarbij je overwegend 3, 4, 5 of ? hebt gescoord observeren met dezelfde lijst. Neem een schone lijst zodat je niet beïnvloed wordt door je vorige score.

Volg verder de rest van de procedure hieronder.

Verwerking van de gegevens

- Neem de drie eindscores over op het 'Notatieformulier voor de groep'.
- Vul in de kolom 'Opmerkingen' het antwoord in op vraag 7 van de 'Vragenlijst voor leidsters'.
- Voeg de observatieformulieren, het scoreformulier en de ingevulde 'Vragenlijst voor leidsters' per kind bij elkaar en bewaar ze op een vaste plaats.

Gedragsbeschrijvingen Welbevinden Algemeen (WA)

De zeven kenmerken van welbevinden zijn in de ‘Observatielijst Welbevinden Algemeen’ samengenomen in twee kenmerken: ‘open, levenslustig’ en ‘tevreden, ontspannen’. Deze twee kenmerken worden op alle drie de terreinen van welbevinden (A: het kind zelf, B: het kind in relatie tot de leidster en C: het kind in relatie tot de andere kinderen) geobserveerd. Hieronder volgt de uitwerking van de kenmerken en terreinen.

Kenmerk 1: open, levenslustig – gesloten, lusteloos

Het kind staat open voor en heeft plezier in de dingen die om hem heen gebeuren. Hij neemt alles met belangstelling in zich op, zonder dat dit betekent dat hij steeds afgeleid wordt. Hij is uit op nieuwe ervaringen, kennis en vaardigheden. Hij heeft er zichtbaar ‘zin in’, geniet van de gebeurtenissen en van wat hij zelf doet. Hij is actief gericht op de omgeving.

A. Het kind zelf: kenmerk 1 (open, levenslustig – gesloten, lusteloos)

1 of 2

Een open, nieuwsgierig en levenslustig kind staat open voor nieuwe dingen en probeert die ook uit. Hij reageert op geluiden of gebeurtenissen in de omgeving, maar laat zich niet snel afleiden. Hij is ondernemend, energiek en vol aandacht. Hij ziet de omgeving als een uitdaging en oefent zichzelf in nieuwe vaardigheden. Hij verkent de hele ruimte. Hij geniet (zichtbaar) van de dingen die gebeuren en die hij zelf doet. Intonatie en gezichtsuitdrukking zijn vrolijk.

4 of 5

Het kind schermt zich af voor nieuwe dingen en doet het liefst steeds hetzelfde. Hij vindt weinig dingen leuk en heeft nauwelijks oog voor nieuwe uitdagingen. Hij geniet nergens echt van, is huilerig of kruipt weg. Hij heeft een pruillip of kijkt sip, zijn intonatie is zeurderig. Hij speelt niet echt en lijkt geen energie te kunnen opbrengen.

B. De relatie met de leidster: kenmerk 1 (open, levenslustig – gesloten, lusteloos)

1 of 2

Een open, nieuwsgierig en levenslustig kind heeft een goed contact met de leidster. Hij staat open voor initiatieven van de leidster en neemt ook zelf initiatief, bijvoorbeeld door oogcontact te maken, of door haar nabijheid of steun te zoeken. Hij geniet van het samenzijn met de leidster, stelt het op prijs als zij meespeelt. Hij staat open voor lichamelijk contact met de leidster. Hij durft ondeugend te zijn en grapjes te maken met de leidster, maar kan ook stilletjes genieten van contact met haar. De leidster kan hem makkelijk uitdagen en stimuleren.

4 of 5

Het kind schermt zich af voor de leidster en voor initiatieven van haar; hij neemt zelf ook geen initiatief. Hij weert contact af of reageert er niet op. Hij schakelt de leidster nooit uit zichzelf in bij zijn bezigheden en heeft geen belangstelling voor wat zij doet. Hij is niet blij of enthousiast te maken en heeft een vlakke of sombere uitstraling in contacten met de leidster.

C. De relatie met andere kinderen: kenmerk 1 (open, levenslustig – gesloten, lusteloos)

1 of 2

Een open, nieuwsgierig en levenslustig kind heeft een goed contact met andere kinderen. Hij reageert positief op initiatieven van anderen en neemt ook zelf initiatief.

Hij kijkt wat anderen doen en neemt dingen over of gaat meedoen. Hij kijkt naar of speelt met verschillende kinderen, zonder dat hij ‘van de een naar de ander vlandert’. Hij heeft plezier in het samenzijn met de anderen. Dat kan hoorbaar en zichtbaar zijn, lachen, zingen, geluiden maken, maar hij kan ook stilletjes genieten.

4 of 5

Het kind schermt zich af voor de andere kinderen en voor initiatieven van hen; hij neemt zelf ook geen initiatief. Hij heeft geen oog voor wat anderen doen of sluit zich er zelfs voor af. Hij heeft geen plezier in de contacten met andere kinderen en is daarvoor ook niet enthousiast te maken. Hij lijkt geen energie te kunnen opbrengen in het spel met andere kinderen.

Kenmerk 2: tevreden, ontspannen – ontevreden, gespannen

Een tevreden, ontspannen en evenwichtig kind accepteert zichzelf en zijn omgeving. Hij straalt rust uit, heeft zelfvertrouwen en reageert met passende (invoelbare) emoties op situaties. Hij heeft zijn aandacht bij de omgeving en reageert zonder schrik op gebeurtenissen. Hij vertoont weinig tekenen van frustratie, boosheid of weerzin, maar laat best eens merken het ergens niet mee eens te zijn. Hij laat zich goed kalmeren of troosten. Hij kan ingespannen met iets bezig zijn en laat zich niet makkelijk uit het veld slaan.

A. Het kind zelf: kenmerk 2 (tevreden, ontspannen – ontevreden, gespannen)

1 of 2

Een tevreden, ontspannen en evenwichtig kind heeft aandacht voor de omgeving en reageert zonder schrik op gebeurtenissen. Hij kan zichzelf bezighouden en laat zich niet snel uit het veld slaan als iets niet lukt. Hij heeft een ontspannen (en zelfverzekerde) lichaamshouding en een rustige gezichtsuitdrukking. Het jonge kind slaapt goed en wordt rustig wakker; eten en drinken gaat goed. Hij kan ingespannen met iets bezig zijn, maar zich daarna ook weer goed ontspannen. Emoties passen bij de situatie, zijn niet overdreven of juist extreem ingehouden.

4 of 5

Het kind is rusteloos, schrikachtig, huilt zonder reden of is snel in paniek. Hij toont frustratie door tegendraadsheid, onredelijke boosheid en dwingend gedrag of juist door passiviteit en overdreven gelatenheid. Hij is afwachtend in het spel en neemt geen risico's. Hij houdt direct op als iets niet lukt. Hij speelt niet echt, vindt niets leuk, verveelt zich. Zijn lichaamshouding is stijf of gespannen. Hij slaapt onrustig, eten en drinken gaat slecht. Hij laat vrijwel geen emoties zien of laat zich er juist door meeslepen: gillen, snel huilen, boos, mopperig of prikkelbaar.

B. De relatie met de leidster: kenmerk 2 (tevreden, ontspannen – ontevreden, gespannen)

1 of 2

Een tevreden, ontspannen en evenwichtig kind vertoont weinig tekenen van frustratie, afweer of boosheid, maar is rustig en ontspannen in contact met de leidster. Hij kan best laten merken het ergens niet mee eens te zijn, maar hij huilt of protesteert niet zonder reden. Hij laat zich door de leidster kalmeren, troosten of afleiden bij verdriet of boosheid en accepteert initiatieven tot (lichamelijk) contact. Hij vraagt aandacht of hulp van de leidster in het vertrouwen dat zij zal reageren. Ook de nabijheid van andere volwassenen accepteert hij. Hij toont emoties, zoals verdriet, pijn, vreugde of boosheid, die passen bij de situatie.

4 of 5

Het kind is hangerig, huilerig, dwingend of dwars, schrikachtig of rusteloos in contact met de leidster. Of hij lokt steeds conflicten met de leidster uit. Hij laat zich niet makkelijk door haar troosten of kalmeren. Zijn lichaamshouding is tijdens (lichamelijk) contact stijf of gespannen. Hij is afwachtend in het contact met de leidster of doet juist in sterke mate een beroep op haar: hij wil steeds bij haar op schoot of naast haar zitten. Hij verdraagt (tijdelijke) afwezigheid van de leidster met moeite. Hij laat vrijwel geen emotie zien of juist extreme emoties die niet passen bij de situatie.

C. De relatie met de andere kinderen: kenmerk 2 (tevreden, ontspannen – ontevreden, gespannen)**1 of 2**

Een tevreden, ontspannen en evenwichtig kind heeft positieve contacten met andere kinderen. Hij gaat op in gezamenlijke bezigheden. Hij probeert opnieuw met anderen in contact te komen als het niet dadelijk lukt en laat zich hierbij niet makkelijk uit het veld slaan. Hij straalt rust uit en schrikt niet terug voor lichamelijk contact. Hij reageert met invoelbare emoties op de andere kinderen: boosheid bij onrecht, verdriet bij pijn en blijheid als er iets leuks gebeurt. Als hij het ergens niet mee eens is, laat hij dat wel merken aan de andere kinderen.

4 of 5

Het kind heeft weinig positieve contacten met andere kinderen: is agressief, afwerend of tegen de draad in. Hij slaat ze zonder reden, stoort hun spel, pakt veelvuldig dingen af. Hij wacht af tot andere kinderen contact leggen of tot de leidster het contact met anderen legt. Of hij komt aan echte contacten niet toe omdat hij daarvoor te rusteloos is. Hij kan angstig, schrikachtig, paniekerig of met een gespannen lichaamshouding reageren op (lichamelijk) contact met andere kinderen. Hij laat geen of te extreme emoties zien ten aanzien van andere kinderen of laat zich meeslepen door hun (negatieve) emoties of gedrag.

Observatieformulier WA kenmerk 1: open, levenslustig – gesloten, lusteloos

Naam kind:

In de groep sinds:

Geboortedatum:

Geobserveerd door:

Aantal dagen in opvang:

Datum observatie:

A
HET KIND ZELF

B
RELATIE MET DE LEIDSTER

1 of 2

- Het kind is open, nieuwsgierig, levenslustig.
- Hij is ondernemend, energiek.
- Hij heeft aandacht voor nieuwe dingen.
- Hij ziet de omgeving als een uitdaging.
- Hij oefent nieuwe vaardigheden.
- Hij geniet van dingen die gebeuren of die hij zelf doet.

1 of 2

- Het kind is open, nieuwsgierig, levenslustig in contact met de leidster.
- Hij heeft goed contact met de leidster en geniet ervan, zichtbaar of stilletjes.
- Hij staat open voor nieuwe initiatieven van de leidster.
- Hij neemt zelf initiatieven: zoekt oogcontact, nabijheid of steun van de leidster.
- De leidster kan het kind makkelijk uitdagen en stimuleren.

4 of 5

- Het kind schermt zich af voor nieuwe dingen.
- Hij vindt weinig dingen leuk.
- Hij heeft nauwelijks oog voor uitdagingen.
- Hij geniet en speelt niet echt.
- Hij is huilerig, kruipt weg.
- Hij lijkt geen energie te kunnen opbrengen.

4 of 5

- Het kind schermt zich af voor (initiatieven van) de leidster.
- Hij neemt zelf geen initiatief naar de leidster.
- Hij weert contact met de leidster af of reageert er niet op.
- Hij schakelt de leidster niet in bij bezigheden.
- Hij is niet blij of enthousiast tegen de leidster.
- Hij heeft een vlakke of sombere uitstraling in het gezelschap van de leidster.

SCORE 1 2 3 4 5

SCORE 1 2 3 4 5

Screening: ?

Screening: ?

Opmerkingen:

Opmerkingen:

Observatieformulier WA kenmerk 1: open, levenslustig – gesloten, lusteloos*Naam kind:**In de groep sinds:**Geboortedatum:**Geobserveerd door:**Aantal dagen in opvang:**Datum observatie:*

C

RELATIE MET ANDERE KINDEREN

1 of 2

- Het kind is open, nieuwsgierig, levenslustig in contact met andere kinderen.
- Hij heeft goed contact met andere kinderen en geniet ervan, zichtbaar of stilletjes.
- Hij reageert positief op initiatieven van anderen.
- Hij neemt zelf initiatief naar andere kinderen.
- Hij kijkt naar anderen, neemt dingen over, gaat meedoen, zonder 'van de een naar de ander te vlinderen'.

4 of 5

- Het kind schermt zich af voor (initiatieven van) andere kinderen.
- Hij neemt zelf geen initiatief naar andere kinderen.
- Hij heeft geen plezier in contact met andere kinderen.
- Hij heeft geen oog voor bezigheden van anderen, sluit zich af.
- Hij is futloos in het spel met andere kinderen.

SCORE 1 2 3 4 5

*Screening: ?**Opmerkingen:*

Observatieformulier WA kenmerk 2: tevreden, ontspannen – ontevreden, gespannen

<i>Naam kind:</i>	<i>In de groep sinds:</i>
<i>Geboortedatum:</i>	<i>Geobserveerd door:</i>
<i>Aantal dagen in opvang:</i>	<i>Datum observatie:</i>

<p>A HET KIND ZELF</p>	<p>B RELATIE MET DE LEIDSTER</p>
<p>1 of 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind is tevreden, ontspannen, evenwichtig. • Hij heeft aandacht voor de omgeving. • Hij kan zichzelf bezighouden. • Hij reageert zonder schrik op gebeurtenissen. • Hij laat zich niet uit het veld slaan. • Hij heeft een ontspannen en zelfverzekerde lichaamshouding. • Hij slaapt goed. • Hij eet en drinkt goed. • Zijn emoties passen bij de situatie. 	<p>1 of 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind is tevreden, ontspannen, evenwichtig in contact met de leidster. • Hij toont weinig frustratie of boosheid bij de leidster. • Hij huult of protesteert niet zonder reden tegen de leidster. • Hij laat zich troosten, kalmeren, afleiden door de leidster. • Hij accepteert initiatieven tot (lichamelijk) contact met de leidster. • De nabijheid van andere volwassenen wordt geaccepteerd als de leidster er is.
<p>4 of 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind is rusteloos, schrikachtig, huult zonder reden, is snel in paniek. • Hij toont frustratie door tegendraadsheid, onredelijke boosheid, dwingend gedrag of passiviteit. • Hij is afwachtend in spel, neemt geen risico's. • Hij is snel ontmoedigd. • Hij speelt niet echt, verveelt zich, vindt niets leuk. • Zijn lichaamshouding is stijf of gespannen. • Hij slaapt, eet en drinkt slecht of onrustig. • Hij toont geen of juist te extreme emoties. 	<p>4 of 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind is in contact met de leidster hangerig, huilerig, dwingend, dwars, schrikachtig, rusteloos. • Hij is niet makkelijk door haar te troosten, kalmeren. • Hij heeft een stijve of gespannen lichaamshouding bij de leidster. • Hij is afwachtend of doet juist in sterke mate beroep op de leidster: wil steeds op schoot of naast haar zitten. • Afwezigheid van de leidster is moeilijk voor het kind. • Hij toont vlakke of juist extreme emoties ten aanzien van de leidster.
<p>SCORE 1 2 3 4 5</p>	<p>SCORE 1 2 3 4 5</p>
<i>Screening: ?</i>	<i>Screening: ?</i>
<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>

Observatieformulier WA kenmerk 2: tevreden, ontspannen – ontevreden, gespannen*Naam kind:**In de groep sinds:**Geboortedatum:**Geobserveerd door:**Aantal dagen in opvang:**Datum observatie:*

C
RELATIE MET ANDERE KINDEREN

1 of 2

- Het kind is tevreden, ontspannen, evenwichtig in contact met andere kinderen.
 - Hij heeft positieve contacten met andere kinderen.
 - Hij laat zich niet uit het veld slaan bij het leggen van contacten.
 - Hij straalt rust uit in (lichamelijke) contacten met andere kinderen.
 - Hij reageert met invoelbare emoties op andere kinderen.
 - Als hij het ergens niet mee eens is laat hij dat merken aan andere kinderen.
-

4 of 5

- Het kind heeft weinig positieve contacten met andere kinderen.
 - Hij is agressief, afwerend, afwachtend of tegendraads in contact met andere kinderen.
 - Hij reageert angstig, paniekerig of met gespannen lichaamshouding op (lichamelijk) contact met andere kinderen.
 - Hij toont geen of juist extreme emoties ten aanzien van andere kinderen.
-

SCORE 1 2 3 4 5

*Screening: ?**Opmerkingen:*

Scoreformulier per kind

Op grond van de scores op de twee kenmerken van welbevinden en op grond van je eigen indruk over deze observatie vul je de eindscores in.

Groep:

Geobserveerd door:

Observatiedatum:

A. Het kind voelt zichzelf (in de omgeving)

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

B. Het kind voelt zich in relatie met de leidster

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

C. Het kind voelt zich in relatie met de andere kinderen

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Vragenlijst voor leidsters

1. Had je dit resultaat verwacht voordat je ging observeren? (Komt het overeen met het beeld dat je al had van deze groep of heb je andere dingen gezien?)

Ja

Opmerkingen/toelichting: _____

Nee

Opmerkingen/toelichting: _____

Min of meer

Opmerkingen/toelichting: _____

2. Denk je dat het kind zich meestal prettig voelt op het kindercentrum?
Waarom merk je dat?

Ja

Opmerkingen/toelichting: _____

Nee

Opmerkingen/toelichting: _____

Wisselend

Opmerkingen/toelichting: _____

3. Geef in een paar trefwoorden jouw gevoelens over dit kind weer (in positieve en/of negatieve zin).

4. Zijn je bijzonderheden opgevallen tijdens de observatie?

- In de manier waarop het kind zelf de omgeving beleeft, namelijk

- In de relatie van het kind met de leidster, namelijk

- In de relatie van het kind met de andere kinderen, namelijk

5. Ben je tijdens de observatie nog op ideeën gekomen die het welbevinden van dit kind in deze groep, of de groep als geheel, ten goede kunnen komen? Welke?

6. Kun je dit direct toepassen of wil je het bespreken?

7. Is er vervolgobservatie nodig?

- Nee

- Ja, deze observatie op korte termijn herhalen (de observatie is beïnvloed door omstandigheden, namelijk _____

- Ja, de informatie aanvullen met observatie aan de hand van de 'Observatielijst Welbevinden in Situaties'.

Notatieformulier screening

Als je bij het 'screenen' van een kind overwegend 3, 4, 5 of ? scoort, is vervolgobservatie noodzakelijk.

Groep: _____

Periode observaties: _____

	NAAAM LEIDSTER	A	B	C	VERVOLG-OBSERVATIE JA/NEE	OPMERKINGEN
1	_____	_____	_____	_____	_____	_____
2	_____	_____	_____	_____	_____	_____
3	_____	_____	_____	_____	_____	_____
4	_____	_____	_____	_____	_____	_____
5	_____	_____	_____	_____	_____	_____
6	_____	_____	_____	_____	_____	_____
7	_____	_____	_____	_____	_____	_____
8	_____	_____	_____	_____	_____	_____
9	_____	_____	_____	_____	_____	_____
10	_____	_____	_____	_____	_____	_____
11	_____	_____	_____	_____	_____	_____
12	_____	_____	_____	_____	_____	_____
13	_____	_____	_____	_____	_____	_____
14	_____	_____	_____	_____	_____	_____

Notatieformulier voor de groep

Groep:		Periode observaties:			
NAAM KIND	NAAM LEIDSTER	A	B	C	OPMERKINGEN
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					

Observatielijst Welbevinden in Situaties (WiS)

Toelichting

De ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’ is verdeeld in drie leeftijdscategorieën: 0 tot 2 jaar, 2 tot 4 jaar en 4 tot 12 jaar.

Met de lijst worden alle kinderen in de groep geobserveerd, door een of meer leidsters. Per dag kunnen minimaal twee kinderen worden geobserveerd.

De ‘Observatielijst Welbevinden in Situaties’ (WiS) bevat de volgende onderdelen:

- planningsformulier WiS;
- gedragsbeschrijvingen WiS per leeftijdscategorie;
- observatieformulieren WiS per leeftijdscategorie;
- scoreformulier WiS per kind;
- vragenlijst voor leidsters;
- notatieformulier WiS voor de groep.

Vorbereiding

- Maak een indeling van observatiedagen op de planningslijst: bepaal van tevoren welk kind je op welke dag gaat observeren. Als dit kind niet aanwezig is, neem je het volgende kind op de lijst.
- Leg per kind de benodigde formulieren klaar in de groepsruimte:
 - gedragsbeschrijvingen passend bij de leeftijd van het kind dat je gaat observeren;
 - observatieformulieren passend bij de leeftijd van het kind;
 - vragenlijst voor leidsters.
- Lees de beschrijvingen van de zeven kenmerken van welbevinden door.
- Lees de gedragsbeschrijvingen WiS goed door: je weet nu waar je op moet letten. Bij elke situatie staan twee beschrijvingen: ‘1 of 2’ (positief) en ‘4 of 5’ (negatief). Als je vindt dat de beschrijving erg overeenkomt met het gedrag van het kind, scoor je een 1 (als het positief is) of 5 (als het negatief is). Als je vindt dat de gedragsbeschrijving een beetje overeenkomt met het gedrag van het kind, scoor je een 2 (als het een beetje positief is) of een 4 (als het een beetje negatief is).
De score 3 gebruik je als je vindt dat het kind zich niet echt prettig voelt (1 of 2), maar ook niet echt onprettig (4 of 5).
Onder aan het observatieformulier, bij ‘opmerkingen’, kun je dingen opschrijven die je opgevallen zijn in het gedrag van het kind en die volgens jou niet passen in de gedragsbeschrijvingen.
- Lees de observatieformulieren door: de beschrijvingen in het observatieformulier zijn een verkorte weergave van de gedragsbeschrijvingen.

Invullen van de formulieren

- Leg de observatieformulieren open in de groepsruimte neer, zodat je er af en toe een blik op kunt werpen en weer verder kunt observeren. Leef je per situatie goed in het kind in: kijk naar het gedrag, de gezichtsuitdrukking, de lichaamshouding en de uitstraling van het kind.
- Gebruik de gedragsbeschrijving als hulp bij het kijken. Hierdoor weet je beter waar je op moet letten. Een kind hoeft niet precies te voldoen aan alle gedragingen die genoemd zijn.
Je kunt tijdens het observeren gewoon doorgaan met je normale bezigheden. Je hoeft er dus niet speciaal ‘voor te gaan zitten’.

- Geef je indruk weer op het observatieformulier: onderaan kun je het juiste cijfer omcirkelen. Welke beschrijving komt helemaal of enigszins overeen met jouw eigen indruk?
Als je twijfelt kun je de observatie een keer herhalen. Doe dat liefst op dezelfde dag; voor sommige situaties zul je een dag moeten wachten, bijvoorbeeld voor het gedrag van een kind tijdens het binnenkomen.
- Ga bij het invullen van het observatieformulier als volgt te werk:
 - Lees de beide teksten met beschrijvingen en bepaal welke tekst je het meest herkenbaar vindt (de 1- of 2-tekst of de 4- of 5-tekst).
 - Bepaal vervolgens of je de tekst helemaal (1 of 5) of enigszins (2 of 4) van toepassing vindt. Vul 3 in als het kind zich niet echt prettig voelt, maar ook niet echt onprettig.
 - Vul je keuze in op het observatieformulier.
- Na iedere observatie beantwoord je de vragen op de ‘Vragenlijst voor leidsters’, doe dit op dezelfde dag als de observatie.

Verwerking van de gegevens

- Neem de scores aan het eind van de dag over op het ‘Notatieformulier voor de groep’. Op dit formulier verzamel je alle scores van de kinderen in je groep.
- Vul in de kolom ‘Opmerkingen’ het antwoord in op vraag 7 van de ‘Vragenlijst voor leidsters’.
- Voeg de observatieformulieren en de ‘Vragenlijst voor leidsters’ per kind bij elkaar en bewaar ze op een vaste plaats.

Planningsformulier WiS

NAAM KIND	DAGEN WAAROP AANWEZIG	OBSERVATIE DOOR	OBSERVATIEDATUM	OPMERKINGEN
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				

Gedragsbeschrijvingen Welbevinden in Situaties (WiS), lijst 0 tot 2 jaar

Binnenkomst

1 of 2

Het kind is blij om de leidster en de andere kinderen weer te zien. Hij reageert op haar stem door een lachje, geluidje of in bewegingen en door lichaamscontact aan te gaan. Een kind dat alles even te veel wordt zal gaan huilen of zich verzetten, maar laat zich snel afleiden en troosten. Hij kijkt nieuwsgierig om zich heen om te zien wat er gebeurt. Hij loopt, rent, kruipt of kijkt direct naar speelgoed of naar de andere kinderen.

4 of 5

Het kind is niet blij de leidster en de andere kinderen weer te zien. Het rustige (introverte) kind reageert niet op het zien of horen van de leidster of de andere kinderen. Hij maakt geen oogcontact en uit niets blijkt dat hij blij is om op de opvang te komen. Hij maakt een ongeïnteresseerde en soms zelfs trieste indruk. Het drukke (extraverte) kind laat juist goed merken dat hij niet blij is. Hij gaat huilen en blijft huilen. Uit bangheid of boosheid wordt hij driftig en spartelt tegen. Vastpakken of aanraken weert hij af. Hij wil niets weten van de andere kinderen of van speelgoed.

Eten en drinken

1 of 2

Het kind reageert meestal enthousiast op eten of drinken. Alhoewel hij af en toe 'startproblemen' heeft (toch geen zin, geen tijd) of juist van 'dooreetproblemen' (hoeft na een paar hapjes al niet meer) eet en drinkt hij genoeg. Hij gedraagt zich ontspannen en 'beloont' de leidster voor haar zorg met tevreden lachjes, geluidjes of een gelukkige gezichtsuitdrukking. Hij eet en drinkt met smaak, geniet van eten of drinken.

4 of 5

Het kind weigert te eten of te drinken. Hij reageert niet of negatief op het flesje, het fruithapje of de boterham. Het vraagt van de leidster veel inspanning en heel gerichte aandacht om hem iets te laten eten of drinken. De hele situatie roept zo veel spanning op dat hij moet huilen, onrustig wordt en het eten of drinken soms weer uitspuugt. Hij is opgelucht als hij van tafel mag.

Vrij spel binnen

1 of 2

Het kind is nieuwsgierig en ziet steeds iets wat een uitdaging vormt. Hij onderzoekt, soms met enige hulp en ondersteuning, wat hij met een nieuw spelletje of speeltje kan doen. Hij ervaart de aanwezigheid van de leidster als geruststellend maar heeft haar inbreng niet nodig om zelf te kunnen spelen. Onder het spelen praat en lacht hij in zichzelf en kan helemaal opgaan in de eigen bezigheden. Of is juist stil aan het genieten. De baby ligt ontspannen in de box, op het speelkleed of in een stoeltje. De dreumes kruipt of loopt rond en speelt met of in de buurt van andere kinderen.

4 of 5

Het kind heeft nauwelijks plezier tijdens het spel. Hij negeert of weert ieder initiatief van de leidster of van de andere kinderen af als hij zelf bezig is. Hij wordt snel driftig tijdens het spelen. Het kan ook zo zijn dat hij zelf niet tot spelen kan komen. Als hij zichzelf moet bezighouden gaat hij zeuren of jengelen. Zonder hulp wordt er niet gespeeld. Het onzekere kind zoekt houvast in altijd weer hetzelfde speeltje. Hij raakt in paniek als dat ene speeltje uit het zicht is of door een ander kind wordt afgepakt. Hij ervaart iets nieuws als bedreigend: gaat dan huilen of negeert het gewoon.

Vrij spel buiten**1 of 2**

Het kind vindt het leuk om buiten te zijn. Hij is nieuwsgierig naar geluiden om zich heen en reageert op de dingen die in de omgeving te horen, voelen of zien zijn. Zand en water zijn interessante ontdekkingen. De grote en ruime buitenwereld is een uitdaging die het kind wil ervaren en veroveren. Een baby voelt zich buiten op zijn gemak en ligt daar heerlijk in de kinderwagen te keutelen of te soezen.

4 of 5

Het kind trekt zich in zichzelf terug en maakt geen contact met de omgeving. Hij voelt zich buiten niet op zijn gemak. Hij huult snel, jengelt of zit met een pruillipje wat rond te kijken. Hij vermaakt zich niet. Hij blijft steeds dicht bij de leidster in de buurt en moet vaak door haar aangemoedigd worden om te kunnen spelen. Hij wordt bang van het uitbundige gedrag van andere kinderen. Er zijn ook kinderen die door die 'onbegrensde wereld' overvallen worden. Zo'n kind raakt over zijn toeren en maakt veel meer geluid en beweging dan binnen.

Gestructureerde activiteiten / activiteiten waar je een opdracht voor geeft**1 of 2**

Het kind accepteert de leidster tijdens groepsactiviteiten. Hij luistert naar de leidster; haar aanwezigheid is een steun voor het kind. Hij heeft ook aandacht voor de bezigheden van andere kinderen, maar laat zich niet snel afleiden. Hij vindt het leuk om dingen samen te doen, en laat merken wat hij ervan vindt.

4 of 5

Het kind gaat gewoon zijn eigen gang of gaat tegen afspraken en gewoontes in. Hij laat zich nauwelijks door de leidster overreden of motiveren. Hij negeert haar en de andere kinderen of wordt boos en agressief. Driftige reacties, slaan, schreeuwen of juist wegkruipen is zijn verweer tegen 'iets samen doen'. Hij kan zich ook in zichzelf terugtrekken.

Verzorgen/slapen**1 of 2**

Het kind geniet van het verzorgen: hij heeft even de volle aandacht van de leidster voor zich alleen. Hij laat zich aanraken, knuffelen en kietelen en heeft daar plezier in. Het slapen gaan verloopt rustig. Hij heeft een eigen slaapritme en laat zich lekker in bedje leggen als het tijd is. Hij ligt in bed soms nog wat te kletsen en valt rustig in slaap. Zodra hij wakker wordt, is hij ontspannen en maakt weer contact met de omgeving. Hij ligt rond te kijken, speelt en lacht naar de leidster die hem uit bed komt halen.

4 of 5

Het kind is onrustig als het verzorgd wordt. Hij reageert schrikachtig en paniekerig. De knuffelspelletjes vindt hij niet leuk: hij begint te huilen of weert de leidster af. Hij heeft geen eigen slaapritme. Het moment van slapengaan verloopt onrustig. Hij moet zich vaak in slaap huilen, slaapt slecht en wordt in paniek wakker of huult bij het wakker worden.

Vertrek

1 of 2

Het kind reageert adequaat op wat er verwacht wordt zodra het vertrektijd is. De dreumes helpt opruimen. Hij neemt afscheid, zowel van de leidster als van vriendjes, en laat merken dat hij het leuk vond.

4 of 5

Het kind vertrekt zomaar, neemt geen afscheid van de leidster of van de andere kinderen. Hij vermijdt oogcontact. Of hij gaat ieder contact uit de weg: afwenden, verstoppen of rondrennen. Het kan ook zo zijn dat hij zich luidruchtig gedraagt zodra hij naar huis moet om zo een reactie van de leidster of van de andere kinderen uit te lokken.

Observatieformulier WiS 0 tot 2 jaar*Naam kind:**In de groep sinds:**Geboortedatum:**Geobserveerd door:**Aantal dagen in opvang:**Datum observatie:*

BINNENKOMST	ETEN EN DRINKEN	VRIJ SPEL BINNEN
1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • Het kind is blij de leidster en de andere kinderen te zien. • Hij reageert op de leidster met een lachje, een geluidje, bewegingen of lichaamscontact. • Hij kan even huilen of zich verzetten, maar laat zich snel troosten of afleiden. • Hij kijkt nieuwsgierig om zich heen. • Hij loopt, rent, kruipt, kijkt (direct) naar het speelgoed en de andere kinderen. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • Het kind reageert enthousiast op eten en drinken. • Hij kan startproblemen of 'dooreetproblemen' hebben, maar eet en drinkt genoeg. • Hij gedraagt zich ontspannen, geniet van eten en drinken. • Hij maakt tevreden geluidjes en lachjes of heeft een gelukzalige uitdrukking. 	1 of 2 <ul style="list-style-type: none"> • Het kind is nieuwsgierig, ziet steeds iets wat uitdaging vormt. • Hij onderzoekt, soms met wat hulp, wat hij met nieuw speelgoed kan. • Hij heeft de inbreng van de leidster niet nodig. • Onder het spelen lacht en praat hij (in zichzelf), of geniet hij stil. • De baby ligt ontspannen in de box of het stoeltje of op het speelkleed. • De dreumes loopt of kruipt rond en speelt met of bij andere kinderen.
4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Het kind is niet blij de leidster en de andere kinderen te zien. • Het rustige kind reageert niet, maakt geen oogcontact. • Uit niets blijkt dat hij het naar zijn zin heeft. • Hij maakt een ongeïnteresseerde of trieste indruk. • Het drukke kind gaat huilen en blijft huilen. Uit bangheid of boosheid wordt hij driftig, spartelt tegen. • Vastpakken of aanraken wordt afgeweerd. • Hij wil niets weten van de andere kinderen of het speelgoed. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Het kind weigert eten of drinken. • Hij reageert niet of negatief op een flesje, fruithapje of boterham. • Het kost de leidster veel inspanning om hem te laten eten of drinken. • De situatie roept zo veel spanning op dat hij moet huilen, onrustig wordt en het eten soms weer uitspuugt. 	4 of 5 <ul style="list-style-type: none"> • Het kind heeft nauwelijks plezier tijdens het spel. • Ieder initiatief van de leidster of de andere kinderen tijdens spel wordt genegeerd of afgeweerd. • Hij wordt snel driftig. • Of hij kan niet zelf tot spelen komen. • Hij ligt te zeuren of jengelen • Het onzekere kind zoekt houvast in steeds hetzelfde speeltje; hij raakt in paniek als het er niet is of als het wordt afgepakt. • Hij ervaart nieuwe dingen als bedreigend, gaat dan huilen of negeert het.
SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5	SCORE 1 2 3 4 5
<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>

Observatieformulier WiS 0 tot 2 jaar

Naam kind:

In de groep sinds:

Geboortedatum:

Geobserveerd door:

Aantal dagen in opvang:

Datum observatie:

VRUJ SPEL BUITEN

GESTRUCTUREERDE ACTIVITEITEN

1 of 2

- Het kind vindt het leuk om buiten te zijn.
- Hij is nieuwsgierig en reageert op dingen die in de omgeving te horen, zien of voelen zijn.
- Zand en water zijn interessant.
- Hij ziet de 'grote wereld buiten' als een uitdaging die hij wil ervaren en veroveren.
- De baby voelt zich buiten op zijn gemak en ligt in de kinderwagen te keutelen of te soezen.

1 of 2

- Het kind accepteert de leidster tijdens groepsactiviteiten.
- Hij luistert naar haar, ervaart haar aanwezigheid als steun.
- Hij heeft ook aandacht voor de bezigheden van de andere kinderen, maar laat zich niet snel afleiden.
- Hij vindt het leuk om dingen samen te doen.
- Hij laat merken wat hij ervan vindt.

4 of 5

- Het kind maakt geen contact met de omgeving.
- Hij voelt zich buiten niet op zijn gemak, huilt snel, jengelt of zit wat voor zich uit te kijken.
- Hij vermaakt zich niet.
- Hij blijft dicht bij leidster, moet vaak door haar aangemoedigd worden om te kunnen spelen.
- Hij wordt bang van het uitbundige gedrag van andere kinderen.
- Of hij raakt overvallen door de 'onbegrensde' wereld: raakt over zijn toeren en maakt veel meer beweging en geluid dan binnen.

4 of 5

- Het kind gaat eigen gang of gaat tegen afspraken en gewoontes in.
- Hij laat zich nauwelijks door de leidster motiveren of overreden.
- Hij negeert haar en de andere kinderen of wordt boos en agressief.
- Hij verweert zich tegen 'iets samen doen': drift, slaan, schreeuwen of juist wegkruipen.
- Hij kan zich ook in zichzelf terugtrekken.

SCORE 1 2 3 4 5

SCORE 1 2 3 4 5

Opmerkingen:

Opmerkingen:

Observatieformulier WiS 0 tot 2 jaar*Naam kind:**In de groep sinds:**Geboortedatum:**Geobserveerd door:**Aantal dagen in opvang:**Datum observatie:*

VERZORGEN/SLAPEN

VERTREK

1 of 2

- Het kind geniet van verzorgen: heeft de leidster even voor zich alleen.
- Hij heeft plezier in aanraken, knuffelen, kietelen.
- Hij heeft zijn eigen slaapritme en laat zich lekker in bed leggen; ligt in bed soms nog wat te kletsen en valt rustig in slaap.
- Hij wordt ontspannen wakker en maakt weer contact met de omgeving.
- Hij ligt rond te kijken, speelt en lacht naar de leidster die hem uit bed komt halen.

1 of 2

- Het kind reageert adequaat op wat er verwacht wordt rond vertrektijd.
- De dreumes helpt opruimen.
- Hij neemt afscheid van de leidster en van vriendjes.
- Hij laat merken dat hij het leuk vond.

4 of 5

- Het kind is onrustig als hij verzorgd wordt: reageert schrikachtig en paniekerig.
- Hij vindt knuffelspelletjes niet leuk: begint te huilen of weert de leidster af.
- Hij heeft geen eigen slaapritme.
- Slapengaan verloopt onrustig: hij moet zich vaak in slaap huilen, slaapt slecht.
- Hij wordt in paniek wakker of huilt bij het wakker worden.

4 of 5

- Het kind vertrekt zomaar, neemt geen afscheid van de leidster of de andere kinderen.
- Hij vermijdt oogcontact.
- Of hij gaat ieder contact uit de weg: afwenden, rondrennen of verstoppen.
- Hij kan zich ook luidruchtig gedragen om zo een reactie uit te lokken van de leidster of de andere kinderen.

SCORE 1 2 3 4 5

SCORE 1 2 3 4 5

*Opmerkingen:**Opmerkingen:*

Gedragbeschrijvingen Welbevinden in Situaties (WiS), lijst 2 tot 4 jaar

Binnenkomst

1 of 2

Het kind is blij als hij de leidster en de andere kinderen ziet. Hij maakt, soms na enige aarzeling, contact. Hij kijkt om zich heen en loopt rond op zoek naar bekende en nieuwe dingen. Hij reageert op wat hij ziet en hoort; hij betreft de leidster of andere kinderen hierbij. Als het even te veel wordt kan hij gaan huilen, maar laat zich vervolgens snel afleiden en troosten.

4 of 5

Het kind maakt nauwelijks contact als hij de leidster of de andere kinderen ziet. Hij kijkt of loopt niet nieuwsgierig rond, maar blijft 'bij de deur staan'. De leidster moet hem echt 'binnenhalen'. Of hij laat juist goed merken dat hij niet blij is. Hij huilt, wordt driftig of spartelt tegen. Vastpakken of aanraken wordt afgeweerd. Het kan ook zijn dat hij zich verzet door contact uit de weg te gaan: hij gaat zich direct verstoppen of blijft wegrennen. Hij zoekt geen ander kind op.

Eten en drinken

1 of 2

Het kind reageert enthousiast op de aankondiging of de aanblik van eten of drinken. Hoewel er wel eens 'startproblemen' zijn (toch geen zin, geen tijd, liever iets anders, lust ik niet) of 'dooreetproblemen' (hoeft na een paar happen niet meer), eet en drinkt hij genoeg. Hij gedraagt zich ontspannen en tevreden. Hij geniet van eten en drinken en van het contact met de leidster en de andere kinderen. Hij lacht, kletst en zingt met de anderen.

4 of 5

Het kind reageert niet of negatief op het eten of drinken. Hij negeert wat hij aangeboden krijgt of veegt het van tafel. Het vraagt van de leidster veel inspanning en heel gerichte aandacht om hem iets te laten eten of drinken. De hele situatie roept zo veel spanning op dat hij moet huilen of onrustig wordt. Hij maakt geen contact met de leidster of met de andere kinderen tijdens het eten en drinken.

Vrij spel binnen

1 of 2

Het kind is nieuwsgierig naar de omgeving. Hij waardeert het initiatief van de leidster of van een van de andere kinderen. Hij ziet de uitdaging van een nieuw spelletje of speeltje ('echt' nieuw speelgoed, maar ook speelgoed waar het kind al een tijd niet meer mee gespeeld heeft) en gaat graag op onderzoek uit. De aanwezigheid van de leidster is geruststellend, maar hij heeft haar niet nodig om zelf of met andere kinderen te kunnen spelen. Hij kiest zelf spel en speelgoed; hij bepaalt ook of hij alleen of met andere kinderen gaat spelen. Hij kan helemaal opgaan in zijn eigen fantasie; babbelt, lacht en praat tijdens de bezigheden of geniet stilletjes. Kleine probleempjes lost hij met de andere kinderen op. Op de momenten dat het nodig is, kan hij steun en hulp zoeken bij de leidster.

4 of 5

Het kind negeert het initiatief van de leidster of een ander kind of weert het af. Hij ervaart anderen als storend. Er zijn ook kinderen die zelf niet tot spelen kunnen komen. Deze kinderen wachten af. Voor sommige kinderen is het zelf-spelen geen uitdaging. Zij hangen het liefst bij de leidster. Het onzekere of angstige kind zoekt houvast: als dingen anders gaan dan hij gewend is, zal hij gaan huilen of wegkruipen.

Hij loopt vaak doelloos rond en laat zich niet enthousiast maken door het spel van andere kinderen.

Vrij spel buiten

1 of 2

Het kind speelt graag buiten, ook als het koud of somber weer is. Hij is nieuwsgierig en exploratief: maakt gebruik van de ruimte en materialen die het buiten spelen bieden. Hij rent, speelt, fietst, lacht en roept. Hij zoekt zelf andere kinderen op om dingen samen te gaan doen en heeft de leidster nauwelijks nodig. Hij leeft zich uit en geniet. Hij komt ontspannen binnen na het buiten spelen.

4 of 5

Het kind voelt zich overweldigd door de buitenomgeving. Hij ervaart geen plezier in deze omgeving. Hij trekt zich terug. Hij kruipt stilletjes en soms angstig alleen in een hoekje weg, loopt doelloos rond of zit aan de kant de tijd uit. Hij blijft steeds in de buurt van de leidster; moet door haar gesteund en aangemoedigd worden om te kunnen spelen. Het enthousiasme van andere kinderen is eerder beangstigend dan uitdagend. Er zijn ook kinderen die zich op een andere manier 'verloren' voelen als ze buiten zijn. Zo'n kind verliest de controle over het eigen gedrag: hij wordt heel druk en schreeuwt, hij plaagt andere kinderen of hij smijt met speelgoed. Hij geniet niet, komt nauwelijks tot spelen. Als dit kind weer binnenkomt, is hij uitgeput of tegen-draads.

Gestructureerde activiteiten / activiteiten waar je een opdracht voor geeft

1 of 2

Het kind vindt het leuk om dingen samen te doen; hij helpt de leidster bij het klaarzetten van stoeltjes of materialen of geeft aanwijzingen aan andere kinderen. Hij kiest iemand uit om naast te zitten of om iets samen mee te gaan doen. Hij luistert naar de aanwijzingen van de leidster en roept haar hulp in als hij er zelf niet uitkomt. Hij geniet van het 'samenzijn' en 'samen doen' met de leidster en de groep. Hij kletst, lacht en zingt in zichzelf en met anderen, of geniet stilletjes.

4 of 5

Het kind doet niet mee met de activiteit. Hij luistert niet naar de aanwijzingen van de leidster. Hij trekt zich terug door ergens weg te kruipen of is passief. Hij houdt zich stil. Het kan ook zo zijn dat het kind zich juist erg hoorbaar verzet tegen 'samen doen': praat door de instructies of liedjes heen of doet juist datgene wat niet mag en maakt de werkjes van andere kinderen stuk. Hij is niet nieuwsgierig of geïnteresseerd.

Verzorgen/slapen

1 of 2

Het kind geniet van het verzorgen: hij heeft even de volle aandacht van de leidster voor zich alleen. Hij laat zich aanraken, knuffelen en kietelen en heeft daar plezier in. Hij poept en plast normaal en heeft interesse in zindelijk worden. Hij heeft een eigen slaapritme (voor kinderen die nog slapen op het dagverblijf) en laat zich rustig naar bed brengen. In bed kan hij zich ontspannen en slaapt goed in. Bij het ontwaken is hij weer helemaal uitgerust.

4 of 5

Het kind weert het contact af tijdens het verzorgen. Hij wil niet aangeraakt worden en ligt gespannen te wachten tot hij weg kan. Het zindelijk worden verloopt moeizaam en het kind valt steeds weer terug. Hij heeft geen eigen slaapritme (voor kinderen die nog

slapen op het dagverblijf), waardoor het naar bed gaan nooit vanzelfsprekend is. In bed is hij onrustig, slaapt hij slecht en wordt hij huilend of onrustig wakker.

Vertrek

1 of 2

Het kind reageert adequaat op wat er verwacht wordt zodra het vertrektijd is. Hij helpt opruimen en neemt afscheid, zowel van de leidster als van vriendjes. Hij laat merken dat hij het leuk vond.

4 of 5

Het kind vertrekt zomaar, neemt geen afscheid van de leidster of van de andere kinderen. Hij vermijdt oogcontact. Of hij gaat ieder contact uit de weg: afwenden, verstoppert of rondrennen. Het kan ook zo zijn dat hij zich luidruchtig gedraagt zodra hij naar huis moet, om zo een reactie van de leidster of van de andere kinderen uit te lokken.

Observatieformulier WiS 2 tot 4 jaar*Naam kind:**In de groep sinds:**Geboortedatum:**Geobserveerd door:**Aantal dagen in opvang:**Datum observatie:***BINNENKOMST****ETEN EN DRINKEN**

1 of 2

- Het kind is blij de leidster en de andere kinderen te zien.
- Hij maakt, soms na enige aarzeling, contact.
- Hij kijkt om zich heen, loopt rond op zoek naar bekende en nieuwe dingen.
- Hij reageert op wat hij hoort en ziet, betreft anderen erbij.
- Hij kan even huilen en zich verzetten, maar laat zich snel troosten.

1 of 2

- Het kind reageert enthousiast op eten en drinken.
- Hij kan startproblemen of 'dooreetproblemen' hebben, maar eet en drinkt genoeg.
- Hij gedraagt zich ontspannen en tevreden.
- Hij geniet van eten en drinken en van contact met de leidster en de anderen kinderen.

4 of 5

- Het kind maakt nauwelijks contact met de leidster en de andere kinderen.
- Hij kijkt of loopt niet rond, maar blijft bij de deur staan, de leidster moet hem 'binnenhalen'.
- Het drukke kind huilt, wordt driftig of spartelt tegen.
- Vastpakken of aanraken wordt afgeweerd.
- Of hij gaat contact uit de weg: verstopt zich direct of blijft wegrennen.
- Hij zoekt geen ander kind op.

4 of 5

- Het kind reageert niet of negatief op eten en drinken.
- Hij negeert wat hij aangeboden krijgt of veegt het van tafel.
- Het kost de leidster veel inspanning om hem te laten eten.
- De situatie roept zo veel spanning op dat het kind moet huilen of onrustig wordt.
- Hij maakt geen contact met de leidster of de andere kinderen tijdens het eten en drinken.

SCORE 1 2 3 4 5

SCORE 1 2 3 4 5

*Opmerkingen:**Opmerkingen:*

Observatieformulier WiS 2 tot 4 jaar

Naam kind:

In de groep sinds:

Geboortedatum:

Geobserveerd door:

Aantal dagen in opvang:

Datum observatie:

VRUJ SPEL BINNEN

1 of 2

Het kind is nieuwsgierig en gaat graag op onderzoek uit.

- Hij ziet de uitdaging van nieuw speelgoed.
- Hij waardeert initiatief van de leidster of de andere kinderen.
- Hij heeft de leidster niet nodig om zelf of met de anderen te kunnen spelen.
- Hij kiest zelf spel en speelgoed, bepaalt zelf of hij alleen of met anderen speelt.
- Onder het spelen lacht en praat hij (in zichzelf) of geniet hij stilletjes.
- Hij kan probleempjes zelf oplossen; zoekt zo nodig steun bij de leidster.

VRUJ SPEL BUITEN

1 of 2

• Het kind speelt graag buiten, ook bij koud of somber weer.

- Hij is nieuwsgierig en exploratief, maakt gebruik van beschikbare ruimte en materialen.
- Hij rent, speelt, fietst, lacht, roept.
- Hij zoekt zelf andere kinderen op voor spel, heeft de leidster nauwelijks nodig.
- Hij leeft zich uit en geniet, komt ontspannen weer binnen.

4 of 5

- Het initiatief van leidster of anderen wordt afgeweerd, hij ervaart anderen als storend.
- Hij komt niet zelf tot spel, wacht af.
- Zelf spelen is geen uitdaging voor hem, hij hangt bij de leidster.
- Hij zoekt houvast, gaat huilen als dingen anders gaan dan normaal.
- Hij loopt vaak doelloos rond, laat zich niet enthousiast maken door de andere kinderen.

4 of 5

- Het kind voelt zich overweldigd door 'buiten', ervaart geen plezier.
- Hij trekt zich terug, zit stilletjes of angstig alleen in een hoekje, loopt doelloos rond of zit de tijd uit.
- Hij blijft bij de leidster, moet vaak door haar aangemoedigd worden om te kunnen spelen.
- Enthousiasme van andere kinderen is eerder bedreigend dan uitdagend.
- Of hij verliest controle over zijn eigen gedrag: wordt druk, schreeuwt, plaagt anderen, smijt met speelgoed. Hij geniet niet, komt nauwelijks tot spelen.
- Hij is uitgeput of tegendraads bij binnenkomst.

SCORE 1 2 3 4 5

SCORE 1 2 3 4 5

Opmerkingen:

Opmerkingen:

Observatieformulier WiS 2 tot 4 jaar*Naam kind:**In de groep sinds:**Geboortedatum:**Geobserveerd door:**Aantal dagen in opvang:**Datum observatie:*

GESTRUCTUREERDE ACTIVITEITEN

VERZORGEN/SLAPEN

1 of 2

- Het kind geniet van samenzijn en samendoen.
- Hij kletst, lacht en zingt in zichzelf en met anderen, of geniet stillletjes.
- Hij helpt de leidster bij het klaarzetten van spullen of geeft anderen aanwijzingen.
- Hij kiest iemand uit om naast te zitten, iets samen te doen.
- Hij luistert naar aanwijzingen van de leidster en roept haar hulp in als hij er zelf niet uit komt.

1 of 2

- Het kind geniet van verzorgen: heeft de leidster even voor zich alleen.
- Hij heeft plezier in aanraken, knuffelen, kietelen; hij lacht en kletst.
- Hij heeft interesse in zindelijk worden.
- Hij heeft zijn eigen slaapritme, laat zich rustig naar bed brengen, slaapt goed in.
- Hij is bij het ontwaken weer uitgerust.

4 of 5

- Het kind doet niet mee aan de activiteit.
- Hij luistert niet naar aanwijzingen van de leidster.
- Hij trekt zich terug, kruipt weg of is passief, hij houdt zich stil.
- Of hij verzet zich juist hoorbaar tegen 'samendoen': praat overal doorheen, doet wat niet mag en maakt werkjes van anderen kapot.
- Hij is niet nieuwsgierig of geïnteresseerd

4 of 5

- Het kind weert contact tijdens verzorgen af.
- Hij wil niet aangeraakt worden, ligt gespannen te wachten tot hij weg kan.
- Zindelijk worden verloopt moeizaam, hij valt steeds terug.
- Hij heeft geen eigen slaapritme, waardoor het naar bed gaan nooit vanzelfsprekend is.
- In bed is hij onrustig, hij slaapt slecht en hij wordt huilend of onrustig wakker.

SCORE 1 2 3 4 5

SCORE 1 2 3 4 5

*Opmerkingen:**Opmerkingen:*

Observatieformulier WiS 2 tot 4 jaar

Naam kind:

In de groep sinds:

Geboortedatum:

Geobserveerd door:

Aantal dagen in opvang:

Datum observatie:

VERTREK

1 of 2

- Het kind reageert adequaat op wat er verwacht wordt rond vertrektijd.
- Hij helpt met opruimen.
- Hij neemt afscheid van de leidster en van vriendjes.
- Hij laat merken dat hij het leuk vond.

4 of 5

- Het kind vertrekt zomaar, neemt geen afscheid van de leidster of van andere kinderen.
- Hij vermijdt oogcontact.
- Of hij gaat ieder contact uit de weg: afwenden, rondrennen of verstoppen.
- Hij kan zich ook luidruchtig gedragen om zo een reactie uit te lokken van de leidster of de andere kinderen.

SCORE 1 2 3 4 5

Opmerkingen:

Gedragsbeschrijvingen Welbevinden in Situaties (Wis), lijst 4 tot 12 jaar

Binnenkomst

1 of 2

Het kind is blij de leidster en de andere kinderen weer te zien. Hij praat met de andere kinderen op weg naar de opvang. Hij groet bij binnenkomst de kinderen of de leidster die er al zijn. Hij vertelt de leidster wat hij heeft meegemaakt of hoe hij zich voelt. Een kind dat zich bij binnenkomst niet prettig voelt, laat zich snel afleiden en troosten. Hij maakt dadelijk plannen voor wat hij wil gaan doen. Hij legt zelf contact met vriendjes en gaat uit zichzelf spelen. Hij voelt zich een deel van de groep.

4 of 5

Het kind komt ongeïnteresseerd binnen zonder te groeten. Of hij blijft buiten staan en moet worden overgehaald om binnen te komen. Hij vermijdt oogcontact en uit zijn hele houding straalt afweer. Soms komt hij sip kijkend binnen. Hij wil niets vertellen en trekt zich in zichzelf terug. Hij gaat ieder contact uit de weg: bij het binnenkomen kruipt hij direct weg of blijft hij gewoon rondrennen. Het kan ook zijn dat hij zich heel druk gedraagt: luidruchtig, zoekt ruzie met andere kinderen of overtreedt welbewust afspraken en regels. Alles is ‘te’ (druk, hard, veel).

Eten en drinken

1 of 2

Hoewel er soms sprake is van ‘startproblemen’ (geen zin, geen tijd, liever iets anders, lust ik niet), eet en drinkt het kind meestal wat aangeboden wordt. Hij gedraagt zich ontspannen. Hij geniet van eten of drinken en van het contact met de leidster en de andere kinderen. Het is een moment van samenzijn waaraan hij een bijdrage levert door te vertellen en te luisteren.

4 of 5

De aankondiging dat er gegeten en gedronken gaat worden, roept verzet op. Het kind negeert wat het aangeboden krijgt. De hele situatie roept spanning op, zodat hij onrustig, dwars of boos wordt. Hij reageert negatief op de reacties van de andere kinderen. Hij heeft zijn emoties niet onder controle, stoort andere kinderen, of is juist stil en teruggetrokken.

Vrij spel binnen

1 of 2

Het kind is nieuwsgierig en ziet steeds iets wat een uitdaging vormt. Hij kiest welbewust voor bepaalde activiteiten en kiest of een spel alleen of met andere gespeeld gaat worden. Hij legt zelf contact met andere kinderen en overlegt wat ze samen kunnen gaan doen. Het initiatief van de leidster wordt gewaardeerd, maar is meestal niet nodig. Het kind zoekt op de momenten dat het nodig is steun en hulp bij de leidster. In het spel kan hij zijn energie kwijt: er wordt gelachen, gepraat en natuurlijk ook af en toe geruzied. Hij kan de conflicten meestal zelf oplossen, en anders met behulp van de leidster. Hij maakt het spelen voor zichzelf leuk.

4 of 5

Het kind speelt altijd alleen en sluit zich daarbij af van de omgeving. Er zijn ook kinderen die niet zonder hulp kunnen beginnen met spelen. Voor sommige kinderen is het zelf-spelen geen uitdaging. Zo’n kind loopt doelloos rond en vindt alles per definitie ‘niet leuk’ of ‘stom’. Het onzekere of angstige kind zoekt de nabijheid van de leidster. Hij hangt het liefst bij haar of vraagt overmatig veel aandacht. Hij klaagt bijvoorbeeld over buikpijn of hoofdpijn en blijft in een hoekje zitten of liggen. Ook

door agressief of baldadig gedrag kan een kind laten zien dat hij niet kan spelen. Of hij verstoort het speelplezier van anderen.

Vrij spel buiten

1 of 2

Het kind is graag buiten en geniet van de vrijheid die hij daar heeft. Hij houdt wel contact met de leidster, maar heeft haar niet nodig om te kunnen spelen. Hij overlegt en werkt samen met de andere kinderen. Hij weet om te gaan met de inbreng van andere kinderen en is weerbaar binnen de groep. Is nieuwsgierig en exploratief en maakt gebruik van de ruimte en de materialen die het buitenspel biedt. Hij kan zijn energie kwijt en uit emoties van plezier, boosheid en verdriet.

4 of 5

Het kind is meer gericht op de leidster dan op de andere kinderen. Hij blijft steeds in haar buurt; zoekt steun en aanmoediging. Hij is onzeker in de contacten met de andere kinderen. Hij trekt zich terug en weert ieder initiatief af. Of hij plaagt andere kinderen of doet hen pijn. Hij vernielt materiaal en speelt er niet echt mee. Hij is gespannen en uit dit door ongecontroleerd rond te rennen en te schreeuwen. Hij heeft weinig controle over zijn emoties en kan 'om niets' boos of verdrietig worden.

Gestructureerde activiteiten / activiteiten waar je een opdracht voor geeft

1 of 2

Het kind geniet van het samen bezig zijn. Hij accepteert de leidster en grijpt haar voorstellen en initiatieven aan om tot nieuwe ontdekkingen te komen. Hij zoekt samenwerking met andere kinderen en is in staat om de eigen inbreng af te stemmen op de inbreng van anderen. Tijdens de activiteit praat en overlegt hij met anderen, heeft plezier. Hij is ontspannen en spontaan in uitingen. Hij toont emoties en kan hier zodanig mee omgaan, dat het voor anderen te begrijpen en te accepteren is. Hij heeft vertrouwen in zijn eigen mogelijkheden.

4 of 5

Het kind verzet zich tegen gezamenlijke activiteiten of doet niet echt mee. Hij negeert het aanbod en trekt zich terug. Hij moppert op de andere kinderen en de leidster en vindt alles 'stom'. Hij laat dit zien door tegendraads te worden. Hij negeert de aanwijzingen van de leidster, overtreedt regels en afspraken en verstoort de activiteit. Hij komt tot niets. Hij zoekt ruzie met andere kinderen en wil zich steeds aan hen meten. Hij heeft geen vertrouwen in zichzelf. Als iets niet lukt of anders loopt dan verwacht of gehoopt, reageert hij dit emotioneel af door boos, driftig of verdrietig te worden. Hij heeft geen plezier in het samenwerken met anderen.

Vertrek

1 of 2

Het kind reageert adequaat op wat er verwacht wordt zodra het vertrektijd is. Hij ruimt de spullen op en helpt de leidster en de andere kinderen. Hij neemt afscheid, zowel van de leidster als van vriendjes. Hij heeft het soms alweer over de volgende keer en laat merken dat hij het leuk vond.

4 of 5

Het kind vertrekt zomaar, neemt geen afscheid van de leidster of van de andere kinderen. Oogcontact wordt vermeden. Of gaat ieder contact uit de weg: verstoppert of rondrennen. Het kan ook zo zijn dat het kind zich luidruchtig gedraagt zodra hij naar huis moet om zo een reactie van de leidster of van de andere kinderen uit te lokken.

Observatieformulier WiS 4 tot 12 jaar*Naam kind:**In de groep sinds:**Geboortedatum:**Geobserveerd door:**Aantal dagen in opvang:**Datum observatie:***BINNENKOMST****ETEN EN DRINKEN**

1 of 2

- Het kind is blij de leidster en de andere kinderen te zien.
- Hij praat met hen op weg naar de opvang.
- Hij groet bij binnenkomst degenen die er al zijn.
- Hij vertelt de leidster wat hij heeft meegemaakt of hoe hij zich voelt.
- Hij laat zich snel troosten of afleiden als hij zich niet prettig voelt.
- Hij maakt meteen plannen voor wat hij wil gaan doen.
- Hij legt zelf contacten met anderen, gaat uit zichzelf spelen.
- Hij voelt zich een deel van de groep.

1 of 2

- Het kind kan startproblemen hebben, maar eet en drinkt meestal goed.
- Hij gedraagt zich ontspannen, geniet van eten en drinken en van contact met de leidster en andere kinderen.
- Hij draagt aan het moment van samenzijn bij door te luisteren en te vertellen.

4 of 5

- Het kind komt ongeïnteresseerd binnen zonder te groeten of moet worden 'binnengehaald'.
- Oogcontact wordt vermeden, uit zijn hele houding spreekt afweer.
- Hij kijkt sip, wil niets vertellen, vermijdt contact door zich terug te trekken of door 'rond te rennen'.
- Of hij is druk, luidruchtig, zoekt ruzie of overtreedt bewust afspraken en regels. Alles is 'te'.

4 of 5

- Het kind reageert niet of negatief op eten en drinken.
- Hij negeert wat hij aangeboden krijgt.
- De situatie roept spanning op, zodat het kind onrustig, dwars of boos wordt.
- Hij reageert negatief op reacties van andere kinderen.
- Hij heeft emoties niet onder controle, stoort andere kinderen of is juist stil en teruggetrokken.

SCORE 1 2 3 4 5

SCORE 1 2 3 4 5

*Opmerkingen:**Opmerkingen:*

Observatieformulier WiS 4 tot 12 jaar

Naam kind:

In de groep sinds:

Geboortedatum:

Geobserveerd door:

Aantal dagen in opvang:

Datum observatie:

VRUJ SPEL BINNEN

1 of 2

- Het kind is nieuwsgierig, ziet steeds iets wat een uitdaging is.
- Hij kiest welbewust voor bepaalde activiteiten, voor alleen of met anderen spelen.
- Hij legt zelf contact met andere kinderen en overlegt wat ze kunnen gaan doen.
- Initiatief van de leidster wordt gewaardeerd, maar is meestal niet nodig.
- Hij zoekt haar steun en hulp als het nodig is.
- Hij kan in spel energie, fantasie en emoties kwijt: er wordt gelachen, gepraat en soms ook geruzied.
- Hij lost conflicten meestal zelf op, zo nodig met hulp van de leidster.
- Hij maakt het spelen voor zichzelf leuk.

4 of 5

- Het kind speelt alleen, sluit zich af van de omgeving of kan niet zonder hulp beginnen met spelen.
- Zelf spelen is geen uitdaging: hij loopt doelloos rond en vindt alles 'stom'.
- Het onzekere, angstige kind zoekt nabijheid van de leidster, hangt bij haar, vraagt erg veel aandacht, klaagt over buik- of hoofdpijn, blijft in hoekje zitten of liggen.
- Agressief en baldadig gedrag is ook een teken van 'niet tot spelen kunnen komen', of het kind verstoort het speelplezier van anderen.

SCORE 1 2 3 4 5

Opmerkingen:

VRUJ SPEL BUITEN

1 of 2

- Het kind is graag buiten, geniet van de vrijheid die hij daar heeft.
- Hij houdt wel contact met de leidster, maar heeft haar niet nodig.
- Hij overlegt en werkt samen met de andere kinderen.
- Hij weet om te gaan met de inbreng van anderen en is weerbaar binnen de groep.
- Hij is nieuwsgierig en exploratief, maakt gebruik van beschikbare ruimte en materialen.
- Hij kan zijn energie kwijt en uit emoties van plezier, boosheid en verdriet.

4 of 5

- Het kind is meer gericht op de leidster dan op andere kinderen; hij blijft bij haar, zoekt steun en aanmoediging.
- Hij is onzeker in contacten met andere kinderen, trekt zich terug, weert contact af.
- Of hij plaagt andere kinderen, doet hen pijn.
- Hij vernielt materiaal, speelt er niet mee.
- Hij is gespannen, uit dit door ongecontroleerd rond te rennen en te schreeuwen.
- Hij heeft weinig controle over zijn emoties: hij kan 'om niets' boos of verdrietig worden.

SCORE 1 2 3 4 5

Opmerkingen:

Observatieformulier WiS 4 tot 12 jaar

<i>Naam kind:</i>	<i>In de groep sinds:</i>
<hr/>	<hr/>
<i>Geboortedatum:</i>	<i>Geobserveerd door:</i>
<hr/>	<hr/>
<i>Aantal dagen in opvang:</i>	<i>Datum observatie:</i>
<hr/>	<hr/>

GESTRUCTUREERDE ACTIVITEITEN	VERTREK
<p>1 of 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind geniet van samen bezig zijn, zoekt samenwerking met andere kinderen, is in staat eigen inbreng af te stemmen op inbreng van anderen. • Hij praat en overlegt met andere kinderen. • Hij accepteert voorstellen en initiatieven van de leidster om tot nieuwe ontdekkingen te komen. • Hij heeft plezier, is ontspannen en spontaan. • Hij toont emoties zodanig dat ze voor anderen te begrijpen en accepteren zijn. • Hij heeft vertrouwen in zijn eigen mogelijkheden. 	<p>1 of 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind reageert adequaat op wat er verwacht wordt rond vertrektijd. • Hij ruimt spullen op en helpt de leidster en de andere kinderen. • Hij neemt afscheid van de leidster en van vriendjes, heeft het soms alweer over de volgende keer. • Hij laat merken dat hij het leuk vond.
<p>4 of 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind verzet zich tegen gezamenlijke activiteiten of doet niet echt mee. Hij negeert aanbod en trekt zich terug. Hij heeft geen plezier in samenwerken. • Hij heeft geen vertrouwen in zichzelf. • Hij moppert op andere kinderen en de leidster, vindt alles 'stom'; laat dat zien door tegendraads gedrag. Hij komt tot niets. • Hij negeert aanwijzingen van de leidster, overtreedt regels en afspraken, verstoort de activiteit, zoekt ruzie. • Hij wil zich steeds aan andere kinderen meten. • Als iets niet lukt of anders loopt dan gedacht, reageert hij dit emotioneel af door boos, verdrietig of driftig te worden. 	<p>4 of 5</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het kind vertrekt zomaar, neemt geen afscheid van de leidster of van andere kinderen. • Hij vermijdt oogcontact. • Of hij gaat ieder contact uit de weg: door rond te rennen of zich te verstoppen. • Hij kan zich ook luidruchtig gedragen om zo een reactie uit te lokken van de leidster of de andere kinderen.
<p>SCORE 1 2 3 4 5</p>	<p>SCORE 1 2 3 4 5</p>
<i>Opmerkingen:</i>	<i>Opmerkingen:</i>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>
<hr/>	<hr/>

Scoreformulier per kind

Op grond van de scores op de zes of zeven situaties (afhankelijk van de leeftijd) en op grond van je eigen indruk over deze observatie vul je de eindscores in.

Groep:

Geobserveerd door:

Observatiedatum:

Binnenkomst

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Eten/drinken

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Vrij spel binnen

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Vrij spel buiten

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Gestructureerde activiteiten

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Verzorgen/slappen (alleen voor 0 tot 2 jaar en 2 tot 4 jaar)

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Vertrek

1 PRETTIG	2	3	4	5 NIET PRETTIG
--------------	---	---	---	-------------------

Vragenlijst voor leidsters

Naam kind:

Geobserveerd door:

Observatiedatum:

1. Had je dit resultaat verwacht voordat je ging observeren? (Komt het overeen met het beeld dat je al had van het kind of heb je andere dingen gezien?)

Ja

Opmerkingen/toelichting: _____

Nee

Opmerkingen/toelichting: _____

Min of meer

Opmerkingen/toelichting: _____

2. Denk je dat het kind zich meestal prettig voelt op het kindercentrum? Waaraan merk je dat?

Ja

Opmerkingen/toelichting: _____

Nee

Opmerkingen/toelichting: _____

Min of meer

Opmerkingen/toelichting: _____

3. Geef in een paar trefwoorden jouw gevoelens over dit kind weer (in positieve en/of negatieve zin).

4. Zijn je bijzonderheden opgevallen tijdens de observatie?

Tijdens de genoemde situaties, namelijk _____

Op andere momenten, namelijk _____

5. Ben je tijdens de observatie nog op ideeën gekomen die het welbevinden van dit kind in deze groep, of de groep als geheel, ten goede kunnen komen? Welke?

6. Kun je dit direct toepassen of wil je het bespreken?

7. Is er vervolgobservatie nodig?

Nee

Ja, deze observatie op korte termijn herhalen (de observatie is beïnvloed door omstandigheden, namelijk _____)

Ja, de informatie aanvullen met observatie aan de hand van de 'Observatielijst Welbevinden in Situaties'.

Notatieformulier voor de groep

Groep:

Periode observaties:

Neem de scores uit de scorelijsten over op dit overzichtsschema. Voor ieder kind worden zes of zeven scores ingevuld ('verzorgen/slapen' alleen voor 0 tot 2 jaar en 2 tot 4 jaar).

NAAM KIND	NAAM LEIDSTER	BINNENKOMST	ETEN/DRINKEN	VRU SPEL BINNEN	VRU SPEL BUITEN	GESTRUCTU- REERDE ACTIVITEITEN	VERZORGEN/ SLAPEN	VERTREK
1								
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								
11								
12								

Vragenlijst voor kinderen 8+

De vragenlijst voor kinderen van 8 jaar en ouder kan worden gebruikt voor en door alle kinderen in deze leeftijdsgroep. In zes vragen wordt de kinderen naar hun mening over hun eigen welbevinden gevraagd.

Het invullen van de lijst kost ongeveer een uur.

De leidster verwerkt de gegevens.

De ‘Vragenlijst welbevinden voor kinderen 8+’ bestaat uit de volgende onderdelen:

- vragenlijst
- overzicht van de categorieën per vraag
- notatieformulier.

Inleiding

Er zijn verschillende mogelijkheden om de vragenlijst te laten invullen:

- De kinderen beantwoorden de vragen schriftelijk in de buitenschoolse opvang (BSO).
- De kinderen nemen de vragen mee naar huis en beantwoorden ze schriftelijk, eventueel met hulp van hun ouders.
- De leidster interviewt de kinderen en schrijft hun antwoorden op.
- De kinderen interviewen elkaar en schrijven de antwoorden op.

Het is ook mogelijk alleen de vragen 1 en 2 individueel te laten beantwoorden en de vragen 3 tot en met 6 in de groep te behandelen. Er zijn verschillende mogelijkheden om deze vragen met de kinderen door te nemen:

- De kinderen beantwoorden de vragen om de beurt in een groepsgesprek of in kleine groepjes.
- De kinderen beantwoorden de vragen gezamenlijk in een groepsgesprek; dat wil zeggen dat zij elkaars antwoorden aanvullen.
- De kinderen beantwoorden de vragen in de vorm van een spel.

Een kort woord over interviewen

Het lijkt zo eenvoudig kinderen naar hun welbevinden te vragen. Gewoon: ‘vind je het hier fijn of niet?’ Maar kinderen hebben – evenals volwassenen – de neiging om vooral positief te antwoorden op dergelijke vragen, omdat ze de volwassenen niet voor het hoofd willen stoten. Of omdat het antwoord ‘fijn’ de minste kans geeft op moeilijke vervolgvragen. Immers, als ze ‘niet fijn’ zouden zeggen, zouden ze moeten uitleggen waarom ze het niet fijn vinden.

Bij het vragen stellen willen we vermijden dat kinderen zich voor hun antwoorden moeten verantwoorden. ‘Waarom-vragen’ zijn dus uit den boze, evenals met het kind argumenteren over zijn mening. Het gaat nu om zijn gevoel.

We stellen het kind een open vraag en luisteren naar zijn antwoord. Door te verwoorden wat het kind zegt (‘Bedoel je ...?’), laten we zien dat we hem begrepen hebben of proberen te begrijpen. Daardoor gaat het kind wellicht verder vertellen, waardoor we een beter beeld krijgen.

Werkwijze

- Vertel de kinderen kort waarom je hun vraagt om de vragen te beantwoorden, wat je met de antwoorden gaat doen en wanneer je de vragenlijsten terug wilt hebben.

- Leg de gekozen werkwijze uit (zie de inleiding). Je kunt de kinderen ook een werkwijze laten kiezen.
- Maak een brievenbus waar de kinderen de vragenlijsten in kunnen doen.
- En als je kiest voor groepsgewijze behandeling van vraag 3 tot en met 6: schrijf de antwoorden die de kinderen bedenken op grote vellen papier.

Verwerking

- Lees eerst alle antwoorden van de kinderen door als de vragenlijsten binnen zijn. Zo krijg je een beeld van wat er onder de kinderen leeft.
- Breng de antwoorden van de kinderen onder in categorieën. Deze categorieën zijn per vraag gegeven (opgenomen na de vragenlijst). Elke categorie heeft een cijfer. Noteer dit cijfer bij de betreffende vraag op de vragenlijst van het kind.
- Neem de cijfers over op het 'Notatieformulier' achter de naam van het kind.
- Geef in de kolom 'werkwijze' aan op welke manier de lijsten ingevuld of besproken zijn: bijvoorbeeld 'interview kind-kind' of 'groepsgesprek leidster-kinderen'.

Vragenlijst over jouw welbevinden op de BSO

Naam kind:

Leeftijd kind:

Datum van invullen:

Ingevuld door:

Naam BSO:

1. Hoe voel je je op de BSO?

2. Kun je iets over de BSO vertellen?

3. Wat vind je fijn op de BSO?

4. Wat vind je niet fijn op de BSO?

5. Wat mis je op de BSO?

6. Als jij de baas zou zijn van de BSO, wat zou je dan willen veranderen?

Categorieën voor de verwerking van de antwoorden van de ‘Vragenlijst welbevinden kinderen 8+’

Vraag 1

score 1: Het kind voelt zich prettig.

score 2: Het kind voelt zich vooral prettig.

score 3: Het kind voelt zich vooral onprettig.

score 4: Het kind voelt zich onprettig.

Vraag 2

score 1: Het kind geeft vooral een positieve mening (gebruikt woorden als leuk, gezellig en lekker).

score 2: Het kind geeft geen mening (soms bijvoorbeeld alleen op wat er gebeurt) of gebruikt evenveel positieve als negatieve meningen.

score 3: Het kind geeft vooral een negatieve mening (gebruikt woorden als niet leuk, vervelend en ongezellig).

Vraag 3 tot en met 6

Breng de genoemde zaken per vraag onder in de volgende categorieën (per vraag zijn antwoorden in meer dan één categorie mogelijk):

score 1: de omgang met andere kinderen

score 2: de omgang met de leidster

score 3: de regels

score 4: het spelen

score 5: uitstapjes en activiteiten

score 6: het speelgoed

score 7: de inrichting binnen

score 8: de inrichting buiten

score 9: inspraak of zelf beslissen

score 10: de sfeer

score 11: anders*

* Indien een onderwerp een aantal malen wordt genoemd en niet onder te brengen is in de genoemde categorieën, is het toegestaan een nieuwe categorie te maken, na overleg met de leidinggevende.

Notatieformulier Welbevinden kinderen 8+

Datum:		Ingevuld door:						Groep:	
NAAM KIND	NAAM LEIDSTER	DATUM	VRAAG 1	VRAAG 2	VRAAG 3	VRAAG 4	VRAAG 5	VRAAG 6	WERKWIJZE
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									
11									
12									
13									
14									

Vragenlijst voor ouders

De ‘Vragenlijst voor ouders’ is te gebruiken voor alle ouders. Er worden zes vragen gesteld over hun ideeën ten aanzien van het welbevinden van hun kind. Het invullen van de vragenlijst kost de ouders ongeveer 15 minuten. De verwerking van de gegevens van de vragenlijsten gebeurt door de leidsters of de leidinggevende.

De ‘Vragenlijst voor ouders’ bevat:

- een standaardbrief om de ouders te informeren;
- de vragenlijst;
- een notatieformulier.

Inleiding

Er zijn verschillende mogelijkheden om de vragenlijst bij de ouders te introduceren.

- Het management informeert alle ouders schriftelijk of op een ouderavond over de bedoeling van de vragenlijst en de wijze waarop met de gegevens wordt omgegaan.
- De leidster informeert de (betreffende) ouders van haar groep over de bedoeling van de vragenlijst en de wijze waarop met de gegevens wordt omgegaan.

Werkwijze

- Pas de standaardbrief aan de situatie van het kindercentrum aan.
- Deel de vragenlijsten samen met de brief uit aan de ouders of verstuur de lijsten naar hun huisadres.
- Verzamel de vragenlijsten op een manier waarbij de privacy van de ouders gewaarborgd wordt, bijvoorbeeld in een speciale dichte brievenbus, of door een retourenvelop mee te geven.

Verwerking

Vul de antwoorden van de ouders in op het notatieformulier.

Voorbeeldbrief

Pas de gegevens aan de situatie van het kindercentrum aan.

Van: Kindercentrum Nijntje Pluis
Steenstraat 85
7856 Appelscha

Aan: De ouders/verzorgers van
Datum.....
Betreft: Het welbevinden van de kinderen

Beste ouders/verzorgers

Ons kindercentrum is hard aan het werk om de kwaliteit van de opvang te verbeteren. Een van de activiteiten hiervoor is het observeren van het welbevinden van de kinderen. Welbevinden is een goede graadmeter voor de kwaliteit van de opvang. De leidsters gaan de komende tijd kijken hoe het met alle kinderen gaat tijdens de opvang, met behulp van een observatielijst. Wij willen ook graag uw mening horen over het welbevinden van uw kind in het kindercentrum.

De vragenlijst

Bijgevoegde vragenlijst gaat over het welbevinden van uw kind tijdens de opvang en over de tevredenheid met betrekking tot de samenwerking met ons kindercentrum.

We horen graag uw mening en ook eventuele suggesties als u vindt dat er zaken veranderd zouden moeten worden.

We willen u dan ook vragen om de vragenlijst in te vullen en uiterlijk(datum) weer in te leveren bij de leidsters van uw groep.

Wat gaan we ermee doen?

We gaan uw antwoorden op de vragen voor een aantal doeleinden gebruiken.

De leidsters kijken of uw indruk van het welbevinden van uw kind in de opvang overeenkomt met hun beeld. Als dat niet zo is, of als u of de leidsters van mening zijn dat het welbevinden van uw kind verbeterd zou kunnen worden, zullen de leidsters u hierover aanspreken. U kunt natuurlijk ook zelf de leidsters of de leidinggevende aanspreken als u vragen of opmerkingen hebt naar aanleiding van de vragenlijst.

Daarnaast zullen we de suggesties die u doet gebruiken bij het verbeteren van het pedagogisch beleid van de instelling.

De door u ingevulde vragenlijst zal vertrouwelijk worden behandeld en worden bewaard in het persoonlijke dossier van uw kind.

Nadere inlichtingen kunt u krijgen bij de leidinggevende.

Mocht u bezwaar hebben tegen de observatie van uw kind, dan kunt u dat melden bij de leidinggevende.

We willen u alvast bedanken voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,
namens het team van kindercentrum Nijntje Pluis

(Naam leidinggevende)

Vragenlijst over het welbevinden van uw kind in het kindercentrum

Toelichting

Het kindercentrum voert observaties uit om het welbevinden van kinderen tijdens de opvang na te gaan. Daarnaast vragen wij ook de ouders om hun mening. Deze vragenlijst gaat dan ook over het welbevinden van uw kind(eren) in de kinderopvang en over de tevredenheid met betrekking tot de samenwerking met het kindercentrum.

Als meerdere kinderen uit uw gezin gebruikmaken van de opvang, vragen wij u voor ieder kind een afzonderlijke vragenlijst in te vullen.

Ingevuld door:

Ouder van:

Groep:

Datum van invullen:

1. Gaat uw kind graag naar het kindercentrum toe?

- Ja
- Nee
- Wisselend

Waarom merkt u dat? _____

2. Voelt uw kind zich prettig op het kindercentrum?

- Ja
- Nee
- Wisselend

Waarom merkt u dat? _____

3. Voelt uw kind zich prettig bij de leidsters van zijn/haar groep?

- Ja
- Nee
- Wisselend

Waarom merkt u dat? _____

4. Voelt uw kind zich prettig bij de andere kinderen in de groep?

Ja

Nee

Wisselend

Waarom merkt u dat? _____

5. Hoe zou het kindercentrum het welbevinden van uw kind kunnen verbeteren?

6. Hebt u wensen om de communicatie over het welbevinden van uw kind met de leidster of de leidinggevende te verbeteren?

Nee

Ja, namelijk

Als u nog opmerkingen of suggesties hebt, dan kunt u die hier opschrijven:

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Notatieformulier Vragenlijst voor ouders

Datum: _____ Ingevuld door: _____ Groep: _____

Instructie: Vul de antwoorden van de ouders op vraag 1 tot en met 4 in (ja, nee, wisselend).

NAAM OUDERS	VRAAG 1: GAAT GRAAG	VRAAG 2: VOELT ZICH PRETTIG	VRAAG 3: BIJ LEIDSTER	VRAAG 4: BIJ ANDERE KINDEREN
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				

Overzichtslijsten

De ‘Overzichtslijsten’ zijn bestemd voor gebruik door de leiders of de leidinggevende van het kindercentrum of het management van de overkoepelende organisatie. Zij kunnen op de overzichtsformulieren de gegevens uit de verschillende groepen samenvatten. Zij maken hierbij gebruik van de notatieformulieren, de vragenlijsten voor leiders en de verslagen van de nabesprekingen.

In de ‘Overzichtslijsten’ zijn de volgende lijsten te vinden:

- overzichtsformulier groepsfunctioneren;
- overzichtsformulier verbeter suggesties groepsfunctioneren;
- overzichtsformulier welbevinden algemeen;
- overzichtsformulier verbeter suggesties welbevinden algemeen;
- overzichtsformulier welbevinden in situaties;
- overzichtsformulier verbeter suggesties welbevinden in situaties;
- overzichtsformulier verbeter suggesties kinderen 8+;
- overzichtsformulier verbeter suggesties ouders.

Werkwijze

De leider of de leidinggevende vult op de ‘Overzichtslijsten’ in welke resultaten de leiders hebben gevonden met de observatielijsten (Groepsfunctioneren, WA en WiS). De leider of de leidinggevende vult op de ‘Overzichtsformulieren verbeter suggesties’ in welke ideeën voor verbetering de leiders, ouders en kinderen (8+) hebben aangebracht.

Omgaan met de overzichtslijsten

De leider of de leidinggevende kan op basis van deze overzichten drie zaken beschrijven:

- Wat is de stand van zaken in het kindercentrum ten aanzien van het welbevinden van de kinderen en het functioneren van de groepen?
- Welke punten moeten nader besproken worden en in welk overleg moet dat gebeuren en moet hierover besloten worden?
- Welke ideeën voor verbetering moeten in gang gezet worden, door wie en op welke wijze?

Het is aan te raden over deze drie punten een verslag te schrijven. Dit verslag kan gebruikt worden voor het teamoverleg, het managementoverleg, voor het certificeren en voor de dossiervorming in het kader van de interne kwaliteitszorg.

Overzichtsformulier Groepsfunctioneren

Per kindercentrum of per overkoepelende organisatie in te vullen.

Datum: _____ Kindercentrum: _____

Noteer voor alle groepen per factor in het schema een 1, 2, 3, 4 of 5. Bedenk dat elke groep kan bestaan uit (maximaal) 5 groepen: elke dag kan de groep een andere samenstelling hebben.

	GROEP ...	GROEP ...	GROEP ...	GROEP ...	GROEP ...	GROEP ...	GROEP ...	GROEP ...	GROEP ...
SFEER									
SPEL									
ACTIVITEITEN									
GEBRUIK VAN DE RUIMTE									
ONDERLINGE RELATIES / BABY'S ONDERLING									
ONDERLINGE BETROKKENHEID (ALLEEN KINDEREN 1,5+)									
REACTIE OP DE LEIDSTER (ALLEEN KINDEREN 1,5 +)									
RELATIE MET DE LEIDSTER									
STRUCTUUR EN REGELS									
<i>Opmerkingen:</i>									

Overzichtsformulier verbeteruggesties Groepsfunctioneren

Per kindercentrum of per overkoepelende organisatie in te vullen.

Datum:

Kindercentrum:

Noteer voor alle groepen de positieve en negatieve punten ten aanzien van het functioneren van de groep en noteer daarnaast ideeën voor verbetering. Bedenk dat elke groep kan bestaan uit (maximaal) 5 groepen: elke dag kan de groep een andere samenstelling hebben.

GROEP ...	POSITIEVE PUNTEN	NEGatieve PUNTEN	VERBETERSUGGESTIES.
SFEER			
SPEL			
ACTIVITEITEN			
GEBRUIK VAN DE RUIMTE			
ONDERLINGE RELATIES / BABY'S ONDERLING			
ONDERLINGE BETROKKENHEID (ALLEEN KINDEREN 1,5+)			
REACTIE OP DE LEIDSTER (ALLEEN KINDEREN 1,5 +)			
RELATIE MET DE LEIDSTER			
STRUCTUUR EN REGELS			
<i>Opmerkingen:</i>			

Overzichtsformulier Welbevinden

Datum: _____

Noteer per groep en per terrein in het schema het aantal kinderen met de eindscore 1, 2, 3, 4 en 5.

GROEP ...	1	2	3	4	5
CONTACTEN LEIDSTER					
CONTACTEN KINDEREN					
DE OMGEVING					
GROEP ...	1	2	3	4	5
CONTACTEN LEIDSTER					
CONTACTEN KINDEREN					
DE OMGEVING					
GROEP ...	1	2	3	4	5
CONTACTEN LEIDSTER					
CONTACTEN KINDEREN					
DE OMGEVING					

Overzichtsformulier verbetersuggesties Welbevinden

Datum: _____

Noteer per groep positieve en negatieve punten ten aanzien van het welbevinden van de kinderen en noteer daarnaast ideeën voor verbetering. Doe dit voor de drie terreinen apart.

GROEP ...	POSITIEVE PUNTEN	NEGATIEVE PUNTEN	VERBETERSUGGESTIES
CONTACTEN LEIDSTER			
CONTACTEN KINDEREN			
DE OMGEVING			
<i>Opmerkingen</i>			

Overzichtsformulier Welbevinden in Situaties

Datum: _____

Noteer per groep en per terrein in het schema het aantal kinderen met de eindscore 1, 2, 3, 4 en 5.

	1	2	3	4	5
GROEP ...					
BINNENKOMST					
ETEN EN DRINKEN					
VRU SPEL BINNEN					
VRU SPEL BUITEN					
GESTRUCTUREERDE ACTIVITEITEN					
VERZORGEN/SLAPEN (NIET LIJST 4 TOT 12 JAAR)					
VERTREK					
Opmerkingen:					

Overzichtsformulier verbetersuggesties Welbevinden in Situaties

Datum: _____

Noteer per groep positieve en negatieve punten ten aanzien van het welbevinden van de kinderen en noteer daarnaast ideeën voor verbetering.

GROEP ...	POSITIEVE PUNTEN	NEGATIEVE PUNTEN	VERBETERSUGGESTIES.
BINNENKOMST			
ETEN EN DRINKEN			
VRUJ SPEL BINNEN			
VRUJ SPEL BUITEN			
GESTRUCTUREERDE ACTIVITEITEN			
VERZORGEN/SLAPEN (NIET LIJST 4 TOT 12 JAAR)			
VERTREK			

Overzichtsformulier verbeteruggesties kinderen 8+

<i>Datum:</i>	<i>Groep:</i>
1	8
2	9
3	10
4	11
5	12
6	13
7	14

Noteer uit alle groepen de verbeteringen die kinderen voorstellen en die voor meer kinderen of voor hele groepen of het gehele kindercentrum van belang zijn. Raadpleeg hiervoor de antwoorden op vraag 6 van de 'Vragenlijst welbevinden voor kinderen 8+'.

Overzichtsformulier verbeteringsuggesties ouders

Datum:	Groep:
<p>Noteer uit alle groepen de verbeteringen die ouders voorstellen en die voor meer kinderen of voor hele groepen of het gehele kindercentrum van belang zijn. Raadpleeg hiervoor het ingevulde 'Notatieformulier Vragenlijst voor ouders – Verbetersuggesties'.</p>	
1	8
2	9
3	10
4	11
5	12
6	13
7	14

BIJLAGEN

Bijlage 1 Checklist *Werken aan welbevinden*²

Onderstaande onderwerpen kunnen dienen als handvatten bij het bedenken van oplossingen voor situaties waarin men zich onprettig voelt, zowel voor individuele kinderen als voor groepen. De onderwerpen zijn gerangschikt volgens de basisbehoeften van kinderen. De genoemde onderwerpen en de steekwoorden per onderwerp zijn bedoeld om ideeën aan te reiken voor verbeteringen. Natuurlijk zijn er veel meer mogelijkheden dan hier staan.

Het verbeteren van een situatie in het kindercentrum kan op verschillende niveaus plaatsvinden:

- de aanpak van het kind;
- de aanpak van de groep;
- de verbetering van de organisatie.

Deze checklist heeft alleen betrekking op de eerste twee niveaus: het kind en de groep. De consequenties voor het pedagogisch en ander beleid van de organisatie komen aan de orde in hoofdstuk 4.

Lichamelijke behoeften

Maaltijden, tussendoortjes en traktaties vormen belangrijke punten op een dag. Sommige kinderen vinden eten heerlijk, anderen hebben er problemen mee. Denk aan de volgende punten:

- vaste tijden
- vaste plaatsen
- naar behoefte
- variatie in aanbod
- presentatie
- regels
- gewoonten
- gezelligheid
- cultuurgebonden voedingsgewoonten

– _____
– _____

Slapen: er zijn kinderen die gaan slapen heerlijk vinden, en anderen die er moeilijkheden mee hebben. Denk aan:

- vaste tijden
- naar behoefte

2. Deze checklist is afgeleid van een checklist uit de Handleiding Kwaliteitszorg Kinderopvang (Heycop ten Ham, Hoex en Roosenboom, 1993)

- rust
- (eigen) bedjes en beddengoed
- (eigen) knuffels
- rituelen rond naar bed gaan (voorlezen)
- individuele aandacht

- _____
- _____

Bewegen is belangrijk voor het welbevinden van kinderen. Denk aan:

- fietsen, klimmen, gymmen, rennen
- dans en bewegingsspel op muziek
- uitdagende spelmogelijkheden
- variatie in bewegingsactiviteiten
- stimuleren van bewegen
- variatie in ruimte (groepsruimte, gang, binnen en buiten)

- _____
- _____

Een aangename temperatuur is van belang voor een gevoel van welbevinden, denk aan:

- te koud, te warm of te benauwd in de ruimte
- koude vloer
- kleding te warm of te koud

- _____
- _____

Een rustige omgeving is belangrijk voor het welbevinden, denk aan:

- lawaai en geluidsisolatie
- kleurgebruik
- ruimte voor privacy en om zich terug te trekken

- _____
- _____

Voorkomen van ziekte:

- besmetting via speelgoed voorkomen
- naar buiten gaan

- _____
- _____

Affectie en geborgenheid

Emotionele veiligheid kan op tal van manieren aan kinderen worden geboden, denk aan:

- hechting aan de leidster
- bereikbaarheid van de leidster
- vaste leidster
- individuele, persoonlijke aandacht
- lichamenlijk contact: knuffelen, stoeien, op schoot
- gevoeligheid voor signalen van onveiligheid bij kind
- openstaan voor uitingen van genegenheid van kind
- ingaan op emoties bij het kind

- vriendschap tussen kinderen
- vaste andere kinderen in de groep
- duidelijkheid, voorspelbaarheid, consequent gedrag
- samenwerken en samen spelen, helpen
- omgaan met conflicten tussen kinderen, afpakken, plagen, uitsluiten
- omgaan met conflicten tussen kind en leiding

Communicatie en interactie tussen kinderen onderling en tussen kinderen en leidsters is belangrijk, denk aan:

- aandacht, luisteren en reageren
- bevorderen van positieve communicatie en samenspel

Aandacht voor het wennen van kinderen aan nieuwe situaties, denk aan:

- wenprocedure bij voor het eerst komen
- contacten met ouders in de eerste tijd
- overstap naar andere groep
- de komst van een nieuwe leidster of invalleidster
- kinderen die geen Nederlands spreken
- kinderen die erg eenkennig zijn
- overstap naar de basisschool

Afscheid nemen, denk aan:

- vast ritueel bij afscheid van ouders

Veiligheid, duidelijkheid en continuïteit

Fysieke veiligheid is even belangrijk als emotionele veiligheid voor kinderen, denk aan:

- voorkomen van pijn en ongelukken (vallen, stoten, bezeren)
- ingrijpen bij vechten, bijten, haar trekken

De indeling van de dag draagt bij aan voorspelbaarheid, denk aan:

- dagopening en -sluiting
- afwisseling actie en rust
- afwisseling vrij en gestructureerd spel
- afwisseling binnen en buiten spelen
- tijden maaltijden, verschonen, slapen en rusten
- aangeven van overgangen in activiteiten
- vaste of flexibele breng- en haaltijden

Weten wie er op de dag zijn, weggaan en komen, denk aan:

- aankondigen wisseling en pauzes van de leidsters
- aangeven welke kinderen er zijn (foto's op de muur, namen noemen)
- ouders van tevoren op de hoogte stellen welke leidsters aanwezig zijn

- _____
- _____

Vaste leidsters: hoe jonger het kind hoe belangrijker. Denk aan:

- vaste leidsters per dag
- aantal leidsters per kind per week

- _____
- _____

Een bekende groep kinderen is minstens even belangrijk, denk aan:

- aantal bekende kinderen/vriendjes voor het kind

- _____
- _____

Rituelen en vieringen zijn belangrijke markerings voor kinderen, denk aan:

- vaste liedjes, voorleesboekjes
- fotoboeken maken van belangrijke gebeurtenissen en regelmatig terugkijken
- rituelen rond maaltijden, slapen, plassen, wassen, afscheid, opruimen
- verjaardagsviering

- _____
- _____

Verbinding maken met thuis, denk aan:

- foto's van familieleden van het kind opplakken en bekijken
- zorgen dat ouders thuis over kindercentrum kunnen praten (video van groep meegeven)
- liedjes en (titels van) boekjes aan ouders meegeven
- ouders op bezoek vragen
- eigen speelgoed mee laten nemen

- _____
- _____

In de inrichting kan men zorg dragen voor veiligheid en voorspelbaarheid, denk aan:

- herkenbare eigen plekjes voor het kind (kapstok, stoel, kastje, bed)
- vaste plaatsen voor speelgoed
- veilige materialen
- herkenbare inrichting: zoals thuis, intercultureel

- _____
- _____

Regels geven houvast, denk aan:

- omgangsregels
- regels voor opruimen, taken

- _____
- _____

Erkenning en waardering

Laten ervaren wat het kind kan, denk aan:

- positieve eigenschappen van het kind benoemen
- verwoorden wat het kind goed kan
- verwoorden wat het kind probeert te doen
- prijzen, toelachen, schouderklopje
- andere kinderen betrekken in het waarderen van het kind

- _____

- _____

Laten zien dat je blij bent dat het kind er is, denk aan:

- verwelkomende reactie bij binnenkomst, en bij uit bed komen

- _____

- _____

Kinderen inspraak geven is belangrijk voor hun gevoel van welbevinden:

- naar hun mening luisteren en laten zien wat je ermee doet
- inspraak bij inrichten, speelgoedanschaf, activiteit

- _____

- _____

Ontwikkeling en competentie

Zelfredzaamheid is een belangrijk onderdeel van het gevoel van competentie. Dit kan worden bevorderd door:

- taken te geven
- niet te snel helpen
- gelegenheid te geven voor experimenteren

- _____

- _____

Met onderstaande activiteiten kan de ontwikkeling van het lichaamsbesef worden bevorderd, denk aan:

- zindelijkheidsstraining
- ontdekken eigen lijf en dat van anderen
- zintuiglijk spel (voelen, ruiken, proeven, horen, zien)
- lichamen contact, zoals knuffelen, stoeien

- _____

- _____

Onderstaande activiteiten kunnen behulpzaam zijn bij het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling, bijvoorbeeld:

- vrij spel
- fantasie- en rollenspel
- mogelijkheden voor concentratie en rust
- zorg voor huisdieren, planten, tuin
- taken

- (kring)gesprekken
- uitstapjes

Voor het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling kunnen bijvoorbeeld de volgende materialen worden gebruikt:

- spullen uit 'volwassenenwereld' (echt gereedschap, pannen en potten)
- fantasiemateriaal (verschillende soorten poppen, zoals meisjes en jongens, en zwart en wit, auto's, vliegtuigen, boerderij, fornuisje, lego)
- spelmateriaal en speelgoed uit diverse culturen
- verkleedkleden, lappen en rommel, schminkdoos, juwelenkist
- sociaal spelmateriaal, zoals gezelschapsspelen

Voor het bevorderen van de verstandelijke en creatieve ontwikkeling kunnen onder meer de volgende activiteiten worden aangeboden:

- expressie-activiteiten (beeldend, drama, muziek, dans)
- activiteiten over vormen, kleuren, cijfers, letters, dagen, maanden, seizoenen

Hierbij kunnen bijvoorbeeld de volgende materialen worden gebruikt:

- (voor)leesboeken, kijkboeken
- constructiemateriaal, puzzels, vormen en kleuren
- expressiemateriaal, zoals verf- en tekenmateriaal, klei, papier, hout en timmerkist, poppenkast
- muziek en -instrumenten, cassetterecorder en bandjes
- computerspelletjes, video, televisie

Een goed mens zijn

De leidsters kunnen het kind laten ervaren dat hij een goed mens is, denk aan:

- betrekken bij het troosten of bij het helpen van een ander kind
- taken geven
- duidelijk vertellen welk gedrag je van het kind verwacht

De normen waaraan een kind moet voldoen moeten niet te hoog gegrepen zijn:

- voorkom schaamte bij het kind
- laat zien dat je zelf ook wel eens een fout maakt
- lees verhaaltjes voor over dit thema

Welbevinden van de leidster

Als de leidster zich prettig en op haar gemak voelt in haar werk, straalt dat uit op de kinderen. Denk voor het bevorderen van het welbevinden van de leidster aan:

- samenwerking met collega's
- gezellige inrichting van de ruimte
- rekening houden met de leidster in materialen en inrichting (goede stoel)
- mogelijkheid om naar buiten te gaan met de kinderen
- werkbegeleiding en supervisie
- roosters en pauzes
- het contact met de ouders
- werkbelasting

- _____
- _____

Bijlage 2 Geraadpleegde literatuur en websites

Acquest Consultancy

Piccolo ...voor het meten van welbevinden van het kind. Leiderdorp: 1997

Instrument voor het meten van welbevinden van kinderen in de kinderopvang, ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam.

Ballex, M. en J. Hoex

Hoe gaat het met jou? Kijken naar het welbevinden van kinderen. Utrecht, NIZW, 2002a (verwacht medio 2002)

Deze brochure helpt gastouders om gericht te kijken naar en na te denken over hoe het met de opvangkinderen gaat. Aan de orde komen vragen als: Hebben ze het naar hun zin? Zitten ze lekker in hun vel? Moet ik iets veranderen aan de manier waarop ik met ze omga? In de brochure staan informatie en praktische tips.

Ballex, M. en J. Hoex

Laten we even praten! Gesprekken tussen gastouder en ouder. Utrecht: NIZW, 2002b (verwacht medio 2002)

Deze brochure helpt gastouders om het afstemmen en uitwisselen met ouders beter te organiseren. Wat is een goed moment om samen te praten? Waarover moet je het dagelijks hebben en waarover minstens eenmaal per jaar. Hoe praat je over leuke, maar ook over minder leuke dingen?

De brochure bevat informatie en tips, hulpmiddelen en adviezen.

Berg, A. van den (eindred.)

Handleiding Kwaliteitsstelsel Kinderopvang. Den Haag: VUGA, 1998

Met deze handleiding, ontwikkeld binnen het project *Klein Kapitaal*, kan men in een kinderopvangorganisatie werken aan een cyclisch en intergraal kwaliteitssysteem. Opgenomen zijn de landelijke kwaliteitsnormen (Certificatieschema Kinderopvang) en hulpmiddelen om aan kwaliteit te werken.

Heycop ten Ham, J. van, J. Hoex en M.L. Rosenboom

Handleiding Kwaliteitszorg Kinderopvang. Stappenplan en hulpmiddelen. Utrecht: NIZW, 1993

In dit handboek wordt een systeem beschreven om stapsgewijs te werken aan de kwaliteit van de dienstverlening in de kinderopvang.

HKZ (Stichting Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling Zorgsector)

Certificatieschema Kinderopvang. Utrecht: HKZ, 2002

Het certificatieschema met de landelijke kwaliteitsnormen voor de kinderopvang.

Hoex, J. en E.T. Schreuder

Werken aan welbevinden. Een evaluatie-instrument voor de kinderopvang. Utrecht: NIZW, 1997

Eerste versie van het instrument *Werken aan welbevinden* zoals opgenomen in de *Handleiding Kwaliteitsstelsel Kinderopvang.*

Hoex, J. en E.T. Schreuder

101 vragen over kwaliteitszorg in de kinderopvang. Vragen en antwoorden verzameld tijdens de implementatie van de Handleiding Kwaliteitszorg Kinderopvang. Utrecht: NIZW, 1996

In deze brochure wordt antwoord gegeven op 101 vragen over kwaliteitszorg in de kinderopvang. Met onder andere een beschrijving van de begrippen in een beleidsplan kwaliteitszorg, en vragen als: hoe betrek je leidsters bij het beleid en hoe organiseer je discussiegroepen met ouders?

Jansen, C.

Video *Welbevinden in beeld. Observeren in kindercentra.* Utrecht: NIZW, 2001

De video is bedoeld als ondersteuning bij de introductie van het instrument *Werken aan welbevinden* aan leidsters in kindercentra, buitenschoolse opvang en peuterspeelzalen. Daarnaast is de video ook geschikt om te gebruiken bij teamvergaderingen en cursussen, om met elkaar in gesprek te gaan over welbevinden van kinderen en over observeren van kinderen.

Video *Well-being in focus.* Engels ondertitelde uitgave van *Welbevinden in beeld.*

De video kan gebruikt worden in een teambijeenkomst voor leidsters van kinderen in de leeftijd van 0 tot 12 jaar. Ook is de video geschikt voor gebruik in opleidingen of cursussen.

De leidsters of leerling-leidsters kunnen kennismaken met het begrip welbevinden en ze kunnen de verschillende kenmerken leren herkennen. Aan de hand van vragen en discussiepunten kunnen de leidsters met elkaar discussiëren over welbevinden en over wat ze bedenken om de situatie te verbeteren voor de kinderen die zich niet prettig voelen.

Kind & Gezin

Beoordelingsschaal Pedagogisch functioneren Kinderdagverblijven. Brussel: VBJK/Kind en Gezin, z.j.

Beoordelingsschaal voor het inspecteren van het pedagogisch functioneren van instellingen voor kinderopvang in België. De schaal is gebaseerd op wetenschappelijke theorieën en praktijkervaring. Het instrument wordt door STRIP Nederland gebruikt bij de ondersteuning van kindercentra in het werken aan de kwaliteit van de opvang: ze meten met dit instrument het primaire pedagogische proces.

Laevers, F.

The Innovative Project Experiential Education and the Definition of Quality in Education. In: Laevers, F. (ed.), *Defining and Assessing Quality in Early Childhood Education.* Studia Paedagogica. Leuven: KU Leuven, 1994

Laevers, F. (red.)

De Leuvense Betrokkenheidsschaal voor kleuters. Handleiding bij de videomontage. Leuven: CEGO, 1993

Laevers, F., A. Leijnen en K. Veulemans

De kwaliteit van de opvang in kinderdagverblijven. Betrokkenheid als sleutelvariabele. *Pedagogisch Tijdschrift*, jrg. 18, nr. 5/6, p. 343-358, 1993

Maslow, A.H.

Motivation and Personality. New York: Harper & Row, 1987

Beschrijving van de theorie over basisbehoeften.

Rijnen, J.A.M. en E.T. Schreuder

Geef ze de ruimte! Kinderparticipatie in de buitenschoolse opvang. Utrecht: NIZW, 1997

Naast informatie over het belang van kinderparticipatie staan in de brochure tal van praktische voorbeelden beschreven. In het laatste hoofdstuk komen de kinderen zelf aan de beurt.

Vandenbussche, E., M. Kog e.a.

Een procesgericht kindvolgsysteem voor kleuters. Leuven: Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs, 1994

Dit instrument is bedoeld om jonge kinderen te volgen in hun ontwikkeling en om in het geval van stagnatie de ontwikkeling via gepaste interventies weer op gang te brengen.

Veen, A. en A. Kraan

Kijk eens goed... Observatie-instrumenten voor jonge kinderen. Amsterdam: Averroës stichting, 2001

In deze publicatie wordt een uitgebreid overzicht gegeven van veertien observatie-instrumenten, gericht op het volgen (van de ontwikkeling) van jonge kinderen.

Verbeek, G.

Kwaliteit als werkwoord. Een overzicht van methoden voor kwaliteitszorg in het uitvoerend werk. Utrecht: NIZW, 1999 (2e druk)

Wat hebben verschillende methoden voor kwaliteitszorg te bieden? Deze publicatie biedt een handzame en praktische beschrijving van 23 methoden kwaliteitszorg die 'op de werkvloer' worden ingezet (onder andere kwaliteitsgroepen, intercollegiale toetsing, gebruikersfeedback) en hun mogelijkheden en beperkingen. Een hulpmiddel bij zelfdiagnose en bij het maken van keuzes voor de beste aanpak.

VOG

(Dienst)betrekkingen in de gastouderopvang. Utrecht: VOG, 1997a

Rapport naar aanleiding van een veld-, literatuur- en jurisprudentieonderzoek naar de verhouding tussen gastouder en gastouderbureau.

VOG

Referentiemodel voor de kwaliteit van de kinderopvang. Kwaliteitsnormen van het landelijk kwaliteitsstelsel. Utrecht: VOG, 1997b

Dit rapport bevat de normen die zijn opgesteld door het werkveld van de kinderopvang en die ten grondslag liggen aan het Certificatieschema Kinderopvang van de HKZ.

Websites

www.toetswijzer.nl, voor een overzicht van observatie-instrumenten

www.nizwjeugd.nl

NIZW Jeugd: voor kennis en innovatie in de jeugdsector

NIZW Jeugd is een publiek kennisinstituut dat werkt aan vernieuwing en verbetering van zorg- en welzijnspraktijken voor jeugdigen en hun opvoeders. Het beleid van NIZW Jeugd is erop gericht om professionals en beleidsmakers in de sector jeugd te informeren, te adviseren en samen met hen innovaties in de praktijk door te voeren. In beperkte mate richt NIZW Jeugd zich met zijn producten ook direct tot opvoeders en jeugdigen.

NIZW Jeugd houdt zich primair bezig met de volgende kennisvelden:

- Pedagogische kwaliteit en ontwikkelingsstimulering van het jonge kind in de kinderopvang, in voorzieningen voor voor- en vroegschoolse educatie, de brede school en het jeugd-welzijnswerk.
- Opvoedingsondersteuning in de jeugdgezondheidszorg, het gemeentelijk preventief jeugdbeleid en de (preventieve) jeugdzorg.
- Jeugdzorg: de ontwikkeling van de bureaus jeugdzorg en de geïndiceerde zorg van instellingen voor jeugdhulpverlening, voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen, jeugd-ggz, jeugdbescherming en justitiële zorg.
- Ketenzorg: de afstemming tussen onder andere onderwijs en jeugdzorg, tussen de jeugdzorg en de sector voor licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen, tussen de lokale en regionale zorg en tussen vrijwillige, justitiële en strafrechtelijke zorg.
- Kwaliteit en effectiviteit van (algemene, preventieve en curatieve) interventies.
- Informatievoorziening over vraagstukken op het terrein van jeugdzorg en jeugdwelzijn, bijvoorbeeld met de tijdschriften *0/25*, *Perspectief*, diverse gratis e-zines en de infolijn NIZW Jeugd.

Het werk van NIZW Jeugd resulteert in uiteenlopende producten zoals infolijnen, websites, tijdschriften, e-zines, trendstudies, *factsheets*, databanken, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, leertrajecten, congressen en adviezen.

Met vragen over NIZW Jeugd of zijn beleidsterreinen kunt u van maandag tot en met vrijdag van 9.00 tot 13.00 uur terecht bij de Infolijn van NIZW Jeugd, telefoonnummer (030) 230 65 64.

Meer informatie van en over NIZW Jeugd is te vinden op www.nizwjeugd.nl

NIZW Jeugd maakt deel uit van het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn / NIZW.

Colofon

Werken aan welbevinden
Evalueren door observeren
Marielle Balledux

ISBN 90 8560 025 1
NUR 847

Foto's omslag
Clé Jansen

Vormgeving
Zeno

Uitgever
Paul Roosenstein

Voor informatie over overige uitgaven van Uitgeverij SWP:
Postbus 257, 1000 AG Amsterdam
Telefoon: (020) 330 72 00
Fax: (020) 330 80 40
E-mail: swp@swpbook.com
Internet: www.swpbook.com

A photograph of three young children of diverse backgrounds smiling and looking towards the camera. They are positioned at the top of the page, with their faces partially obscured by a large, semi-transparent blue shape that resembles a pair of hands or a protective shield.

'Welbevinden... kunnen jullie daar geen andere term voor verzinnen?'

Een aantal jaren geleden vond men de term 'welbevinden' nog ouderwets en niet tot de verbeelding spreken. Dat is nu anders. Leidsters en leidinggevenden weten dat welbevinden van kinderen de voorwaarde is voor een optimale ontwikkeling. 'Voelen de kinderen zich bij ons prettig en op hun gemak?' 'Hoe kunnen we daaraan bijdragen?' Het zijn vragen die leidsters zichzelf regelmatig stellen.

In dit boek vindt de lezer een methode waarmee leidsters in de kinderopvang het welbevinden van kinderen in hun groep kunnen evalueren. De methode is te gebruiken voor baby's, peuters en schoolkinderen. De kinderen worden individueel geobserveerd. Er is ook een observatielijst voor de beoordeling van het functioneren van de groep.

Een groot gedeelte van het boek bestaat uit het instrument zelf: observatielijsten, vragenlijsten, scoreformulieren en hulpmiddelen om een verslag te maken en verbeteringen te bedenken. Daarnaast vindt de lezer achtergrondinformatie over het belang van welbevinden en de manieren waarop de omgeving aan het welbevinden van kinderen kan bijdragen.

Werken aan welbevinden is geschreven voor het management van de kinderopvang. Leidinggevenden kunnen met de informatie uit dit boek hun leidsters motiveren en bijstaan in het gebruik van het instrument en het verwerken van de resultaten. Dit geldt voor kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en buitenschoolse opvang. Het instrument is niet zonder meer geschikt voor gastouders; het boek is echter wel bruikbaar voor het management van gastouderbureaus.

Marielle Balledux is ontwikkelingspsycholoog en sinds 1995 verbonden aan het NIZW, waar zij heeft gewerkt aan diverse publicaties.

ISBN 90 8560 025 1 / NUR 847

www.swpbook.com